KADİR MISIROĞLU

hayat felsefesi yâhud yaşamak sanatı

Bu Bir Sebil Yayınıdır

4. Baskı

Kadir Mısıroğlu

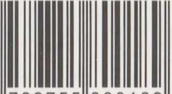
hayat felsefesi yâhud yaşamak sanatı

DEĞERLİ OKUYUCU

NAZARÎ OLAN İLMİN TATBÎKATI “SAN’AT” VEYA “FEN”DİR. FELSEFE İSE, ASLINDA SIRF AKLA DAYANARAK HAYAT VE KÂİNÂTI ÎZÂH EDEN BİR FİKİR SİSTEMİ OLDUĞU HALDE UMÛMÎYETLE BİR ZİHNİYETİ İFÂDE ETMEK İÇİN DE KULLANILIR.

İŞTE BİZ DE ESERİMİZİ BU İKİ KELİMENİN TATBÎKÂT VE ZİHNİYET TARZINDAKİ ANLAŞILIŞINI ESAS ALARAK İSİMLENDİRDİK. TAKRÎBEN İKİ YÜZ YILDAN BERİ BUHRANDAN BUHRANA SÜRÜKLENEN CEMİYETİMİZDE, FİKRÎ MUHTEVÂLARI VAHİM BİR SÛRETTE SAKATLATILMIŞ OLAN GENÇLERİMİZE, HAYATLARINI VERİMLİ KILACAK BELLİ BAŞLI PRENSİPLERLE ONLARIN AMELÎ HAYÂTA AKSEDİŞ ŞEKİLLERİNİ BİRLİKTE SUNMAYA ÇALIŞTIK.

ISBN 978-975-580-018-2

Kadir MISIROĞLU

HAYAT FELSEFESİ YÂHUD YAŞAMAK SANATI

DÖRDÜNCÜ BASIM

Sebil Yayınevi
Tunusbağı Cad. Nu: 16 Doğancılar
ÜSKÜDAR-İSTANBUL
Tel: 0216 553 51 51
www.sebilyayinevi.com

MÜELLİFİN (YAZARIN) YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- OSMANLI TÂRİHİ c.I (2013)
- PÎRÎ REİS (Târihî Roman) (2012)
- TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAHRİF HAREKETLERİ, C.III (2012)
- ZORAKİ ÂSİ, ŞEHZÂDE BÂYEZİD (Târihî Roman) (2012)
- TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAHRİF HAREKETLERİ, C. II (2011)
- MİMAR SİNAN (Târihî Roman) (2011)
- MUHTASAR İSLÂM TARİHİ, C. II (2010)
- TARİHTEN GÜNÜMÜZE TAHRİF HAREKETLERİ, C. I (2010)
- MUHTASAR İSLÂM TARİHİ, C. I (2009)
- SOKOLLU MEHMED PAŞA (Târihî Roman) (2009)
- BARBAROS HAYREDDİN PAŞA (Târihî Roman) (2009)
- İSLÂM DÜNYA GÖRÜŞÜ (2008)
- MAKBUL VE MAKTUL İBRAHİM PAŞA (Târihî Roman) (2008)
- VELİ BÂYEZİD'İN BEDDUÂSI (Târihî Roman) (2008)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN ABDÜLHAMİD (2007)
- CEM SULTAN'IN PAPAĞANI (Târihî Roman) (2006)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN ABDÜLAZİZ (2006)
- ZAĞANOS PAŞA (Târihî Roman) (2006)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN VAHİDEDDİN (2005)
- HAYAT FELSEFESİ YAHUD YAŞAMAK SANATI (2005)
- DÜZMECE MUSTAFA (Târihî Roman) (2005)
- KAVUKLU İHTİLÂLCİ (Târihî Roman) (2005)
- İTHAFLI FIKRALAR (2005)
- FİLİSTİN DRAMI'NIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ (2004)
- GURBET İÇİNDE GURBET (2004)
- ÜÇ HİLÂFETÇİ ŞAHSİYET (1995)
- ÂŞIKLAR ÖLMEZ!.. (1994)
- GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. I (Hâtırât) (1993)
- GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. II (Hâtırât) (1995)
- BİN UYDURMA KELİMEYİ BOYKOT (1993)
- İSLÂM YAZISINA DÂİR (1993)
- ÜSTÂD NECİP FÂZIL'A DÂİR (1993)
- GEÇMİŞİ VE GELECEĞİ İLE HİLÂFET (1993)
- CEMRE (Şiir) (1992)
- HİCRET (Hâtırât) (1990)
- İSLÂMCI GENÇLİĞİN EL KİTABI (1981)
- KANLI DÜĞÜN (Târihî Roman) (1972)
- UZUNCA SEVİNDİK (Târihî Roman) (1973)
- KIRIK KILIÇ (Târihî Roman) (1973)
- ALİ ŞÜKRÜ BEY (1978)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. I (1965)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. II (1974)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. III (1977)
- OSMANOĞULLARI'NIN DRAMI (1974)
- MUSUL MES'ELESİ ve IRAK TÜRKLERİ (1972)
- MOSKOF MEZÂLİMİ (1970)
- AMERİKA'DA ZENCİ MÜSLÜMANLIK HAREKETİ (1967)
- KURTULUŞ SAVAŞI'NDA SARIKLI MÜCÂHİDLER (1967)
- YUNAN MEZÂLİMİ (TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI) (1966)
- MACAR İHTİLÂLİ (1966)

CÜNEYD EMİROĞLU TAKMA ADI İLE

- YAHUDİ (İngilizce'den Terc.) (1974)
- PERİLİ KÖŞK (Masal) (1972)
- OF LALA (Masal) (2012)

İTHAF :

Yüzlerini görebilmek bahtiyarlığına nâil olabildiğim ve olamadığım bugünkü İslâmcı gençlerle, onların mübeşşiri bulundukları ve benim ayak seslerini duymakta olduğum geleceğin imanlı kadrolarına nâçiz bir "tuhfe-i kalemiyye" olarak...

Kadir Mısıroğlu

Müellif bu eseri yazdığı sırada

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ BÖLÜM

Hayatı Verimli Kılan:
ÜÇ KORUMA VE KULLANMA

ALTINCI BÖLÜM

Sahibini Olgun Kılan:
ÜÇ FITRÎ TEMÂYÜL

YEDİNCİ BÖLÜM

Kontrol Altında Tutulması Gereken:
ÜÇ MÜMEYYİZ VASIF

SEKİZİNCİ BÖLÜM

BAZI ÂDÂB-I MUÂŞERET KÂİDELERİ VE HİKEMİYÂT VEYA ÖZLÜ SÖZLER

ÖNSÖZ

Elli seneden fazla bir zamandan beri **"İslâm'ı dâvâ hâlinde yaşayan bir gençlik"** vücûd bulması için **"kelâm"**ı ve **"kalem"**i –âdeta- bir **"seyf-i meslûl"**, (çıplak bir kılıç) gibi kullanmakta olduğum, beni tanıyan herkesçe mâlumdur. Bu husûsta sohbet ve konferanslarıma ilâveten bir de **"İslâmcı Gençliğin El Kitabı"**[1] adıyla bir eser yayınlamış gençlerimizin karşı karşıya bulundukları mes'elelerde kendilerine –alâ kaderi'l-imkân- (imkân nisbetinde) faydalı olmaya ve onlara rehberlik etmeye çalışmış bulunduğum herkesçe mâlumdur.

Bahsi geçen eserde islâmcı gençlerin karşı karşıya bulundukları belli başlı meseleleri ele alırken ilk olarak **"mürebbî ihtiyacı"** üzerinde durmuştum.[2] Bununla beraber o eserde yer alan

---

[1] Bkz: **Kadir Mısıroğlu**, İslâmcı Gençliğin El Kitabı, Frankfurt, 1981. Bu eserin ünvânında kullandığım **"islâmcı"** kelimesi, Türk Dili'nin müstekar yapısı muvâcehesinde doğru olmamakla beraber, bu muazzez dîni nefsine münhasır bir sûrette yaşayan pasif kimseleri hâriçte bırakarak onu müteaddî (reaksiyoner) bir sûrette yaşayanları, yani İslâm'ı dâvâ edenleri ifâde etmek üzere kerhen ve mecbûren kullandım. Bir nevî galat, yani yanlış yerleşmiş olarak tercih ettiğim bu kelimeyi, bu eserde de şu zaafına rağmen –maalesef- kullanmaya devam ettim.

[2] Bkz:**Kadir Mısıroğlu**, a.g.e., s: 63

makalelerde bir islâmcı gencin girişeceği mücâdele için hazırlık safhasından ziyade bu mücâdelede kâmil bir netice elde etmenin şart ve îcapları anlatılmıştı. Halbuki mücâdeleye liyakat kazanma safhasına müteallik meselelerin evveliyetle anlatılması gerekirdi.

İşte bu ihtiyaç elinizde tuttuğunuz eser ile –biraz da gecikmiş olarak- giderilmekte ve burada bir gencin hayatını verimli kılacak doğru yönlendirmenin îcab ettirdiği meseleler ele alınmaktadır. Bu sebeple muhterem okuyucularıma –henüz okumamışlar ise- bu eserden sonra **"İslâmcı Gençliğin El Kitabı"**nı da okumalarını harâretle tavsiye etmek isterim.

Zikri geçen eseri teliften bu yana tevâlî eden (devam edegelen) müşâhedelerim ve yaptığım sayısız sohbet bana bu rehberlik ve yönlendirme bahsinin böyle bir tek makaleye münhasır olarak bırakılmasının doğru olmadığını, bunun daha fazla genişletilmesinin hayatî bir zarûret olduğunu göstermiştir.

Zîrâ bugün artık **"Millî Eğitim"** adıyla anılan **"Maârif Vekâleti"**nin asıl hedefi olan **"ta'lim"** (öğretim) ve **"terbiye"**de kifâyetsizliği inkâr edilemez bir gerçektir. Uydurma **"eğitim"** kelimesini hem bilgilendirme ve hem de terbiye edip yönlendirme mânâsında kullandıkları hâlde, bu iki faaliyette de dehşet verici bir acz içinde bulundukları, ülke gençleri ile temâsta olan herkesin mâlumudur. Lisan bilgileri iki yüz kelimeye indirilmiş, hayat denizinde dümensiz bir gemi gibi yalpalayan **"diplomalı câhiller"** ordusu, düşünen beyinlere dehşetli bir ızdırap vermektedir. O hâlde bu derde çâre olmak üzere

bir şeyler yapmak en hayâtî bir zarûrettir.

Bu zarûretin giderilmesi maksadıyla ortaya çıkarılan elinizde tuttuğunuz eser, denilebilir ki; yukarıda zikri geçen o makalenin bir şerhinden ve bu şerhin kitaplaştırılmasından ibârettir.

Gerçi bu mesele ile alâkalı olarak ortalıkta te'lif ve tercüme bir çok eser mevcuttur.[3] Fakat bunların kaahir ekseriyeti meselenin bir veya birkaç husûsiyetini ihtiva etmekte, bütününü kucaklayamamaktadır. Bizim ise, bu eserle bir gencin hayatını verimli kılacak olgunluğu elde etme safhasına âid olmak üzere hemen her meseleye temas etmek etmek gayreti güttüğümüz görülecektir.

Nasihate muhatap olmak pek çok kimsenin hoşuna gitmez. Çünkü meşhur tâbiriyle "akıllar nazar almaz!.." Bu husus, herkesin kendi aklını beğenmesinden neş'et eder. Fakat aklın kifâyetsizliğine ve rehber ihtiyacına dâir yukarıdan beri söylediklerimiz dikkate alınırsa bunun beşerî bir ihtiyaç veya lâzıme olduğu kolayca anlaşılır. Esâsen Peygamber Efendimiz **"Din nasihattir."** buyurmuş ve bu sözü üç kere

---

[3] **"Pendnâme"** (Nasihat Kitabı) mâhiyetindeki eski telif ve tercümeleri bir tarafa bırakarak burada yenilerinden bir kaçını zikretmek isteriz:

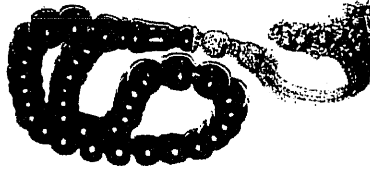
Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, Nesillerin El Kitabı, (İstanbul-1996)
Prof. Dr. Osman Öztürk- Genç Adam, (İstanbul-2004), Kulluk (İstanbul 2003), Bir Nefes Sıhhat (İstanbul-2004)
M. Ertuğrul Düzdağ- Müslüman Âile (İstanbul 1994)
Dr. Senai Demirci- Sağlık Sırları (İstanbul 2003)
Prof. Dr. İbrahim Canan- Çocuk Eğitimi, (İstanbul, 2001)
M. Şevket Eygi-Çareler, Çözümler, Teklifler, Tenkidler, (İstanbul, 2003)
Dr. Alexis Carrel-İnsanları Uyarma, (İstanbul, 1956)
Prof. Dr. Yümni Sezen-Hayatın Mânâsı, (İstanbul, 2004)

tekrarlamıştır. Şu üç kere tekrarlama keyfiyeti, nasihatin beşerî bir ihtiyaç olarak ehemmiyetini tebârüz ettirmekle beraber, onun tekrarının gerekliliğini de ifade eder. Biz bir çok zaaf yanında sabırsızlıkla da mâlul olan bugünkü gençlerimizi usandırmamak için tekrara ve hatta fazla tafsilâta kaçmayıp muhtasar bilgi vermekle iktifâ ettik. Üstelik fikir ve tavsiyelerimizi sırf nazarî bir sûrette anlatmakla yetinmiyerek bir çok bahsin içide yer yer amelî (tatbîkî) davranış örnekleri vererek mes'eleleri müşahhaslaştırmış bulunmaktayız.

Seviyeli bir ömür geçirmek için düşünce ve davranışta mükemmelliğe doğru bir yolculuk şarttır. Hayata atılmak üzere bulunan gençler ise, bu yolculuğun başında bulunmaktadırlar. Karşılaşacakları güçlükleri ve başarı için lâzım gelen bilgileri yola çıkmadan evvel öğrenirlerse hedefe az zâyiât ile ulaşırlar. Bizim gâyemizse, onlara hayata adım atmak üzere bulundukları safhada bu yardımı yapmak, yani mürebbîlik etmektir. Yetmişi aşan yaşımıza ve zengin hayat tecrübelerimize istinâden kaleme aldığımız bu nâçiz eser, iman ve İslâm davasına hizmet edecek gençlere bir fayda sağlayabilirse kendimizi bahtiyar sayacağız!..

Ve minellâhi't-tevfîk.
(Başarı, Allah'tandır.)

Kadir MISIROĞLU
12 Temmuz 2005-ÜSKÜDAR

BİRİNCİ BÖLÜM

Giderilmesi Şart Olan:
ÜÇ FITRÎ İHTİYAÇ

Biz bu ehemmiyetli meseleyi -Önsöz'ümüzde de hatırlatmış olduğumuz üzere- **"İslâmcı Gençliğin El Kitabı"** adlı eserimizde yer alan **"Mürebbî İhtiyâcı"** serlevhalı bir makale ile ele almıştık. O yazı mezkûr kitapta meselelerin sıralanmasında bir numarayı hâizdi. Bugün aradan otuz-otuz beş sene gibi bir zaman geçmiş olmasına rağmen ne bu ehemmiyet zâil olmuş ve ne de orada serdedilen fikirlerde bir eskime vukû bulmuştur. Bu itibarladır ki, işbu esere de o makale ile başlamayı uygun bulmaktayız. Ancak bu iktibastan önce tebârüz ettirmek istediğimiz bazı düşünceleri kısaca değerli okuyucularımızın dikkatlerine arzetmek istiyoruz:

Mürebbî ihtiyacının, bir gencin hayatını verimli kılacak yönlendirilmesinde en ehemmiyetli bir mesele olduğu hayâtî faaliyetlerin sathî bir

sûrette tetkîkinden de kolayca anlaşılır. Zîrâ Cenâb-ı Hak, insanoğlunu bütün yaratıklar içinde en mümtaz ve en mükemmel bir sûrette halketmiştir. Onu bu mümtaziyet ve mükemmelliği sağlayan bir çok ilâhî mevhibe ile techîz buyurmuştur. Ancak bu keyfiyet tek başına onun hayatını kemal üzere idâme ettirmesine kifâyet etmez. Gerçekten ilâhî mevhibelerin (bağışların) en üstünü **"akıl"** olduğu hâlde bu dahî beşerî hayatı yönlendirmekte kifâyetsizdir. Bu durum, Cenâb-ı Hakk'ın insan aklını vahyin haddesinden geçirmek ve bu sûretle onun acziyetini telâfî etmek üzere peygamberler göndermiş olmasıyla sâbittir.

İnsanları yönlendirmek iddiasıyla ortaya konulmuş felsefî sistemler içinde beşerî aklı her maksada ulaşmaya kâfî addederek onu ilâhlaştıran **"rasyonalist"** filozoflar bile suç işleyenlerin cezalandırılmasına itiraz etmezler. Halbuki suç işleyen bir kimseye ceza vermek onun akıl sıhhatine mâlik kabul olunmasından neş'et eder. Aklen mâlül olan suçluya ceza verilmez. Böyle olduğu hâlde rasyonalistler, bir kimsenin aklı, sâlim, yani her türlü hastalıktan berî olduğu hâlde neden kendisini suç işlemekten alıkoyamadığını izah edemezler. Halbuki suçluları akıl sıhhatine sahip kabul ederek cezalandırmak bile aklın kifâyetsizliğini fiilen kabul etmiş olmayı ifâde eden bir keyfiyettir. Üstelik bu husûstaki tatbikat bütün insanlık câmiasında hep aynıdır.

O hâlde başta akıl nimeti olmak üzere

"temyiz" ve **"tefrik"** kâbiliyetleri gibi çeşitli meziyetlerle mücehhez olan bir insanın bu meziyetleri kuvveden fiile çıkarmasında (gerçekleştirmesinde) kendisine bir yardım yapılması gerekmektedir. Bu yardım ona **"doğruları öğütleme"** ve yöneleceği ulvî maksadlar için **"rehberlik"** etmektir. Bütün insanlığa bu yardımı ilk yapan Cenâb-ı Allah'tır. Onun vahiy yoluyla insanlığa tebliğ buyurduğu dinlerin muhtevası, hep bu rehberliği gerçekleştirmeye dâir emirler ve nehiylerle (yasaklarla) birtakım öğütlerden ibârettir.

Bu demektir ki, insanoğlunun nasihata muhatap olmak ve bir rehberin irşadıyla doğru yola girmek hususundaki ihtiyacına ilk cevap veren Cenab-ı Hak ve onun insanlar içinden seçtiği yüce şahsiyetler, yani peygamberlerdir. Gerek semâvî kitaplar ve gerekse onların mübelliği olan nebîler insanlığa karşı hep bu nasihat vermek ve rehberlik yapmak keyfiyetini gerçekleştirmişlerdir. Lâkin herkes ilim sahibi olup da enbiyâ tarihini ve semâvî kitapların muhtevasını –lâyıkıyla- öğrenemeyeceğinden bütün insanlar, kendilerine yakın ve mensup oldukları cemiyet içinde olgun bir davranış manzûmesi sergileyen ve zengin bir fikrî hayatı olan kimselerin irşadına muhtaçtır. Bu ise; en ziyâde şahsiyetin teşekkül ânında ehemmiyetlidir.

Gerçekten âdemoğlu fıtraten hâiz olduğu meziyetleri kullanmak hususunda çocukluktan itibaren şartlanmaya başlar. Bu şartlanma fıtrî

meziyetleri geliştirmek istikametinde olabileceği gibi köreltmek sûretinde de tecellî edebilir. Netice, tâbî olunan tesirlerin mâhiyetine göre husûle gelir. Bu gerçeği ifâde etmek üzere Peygamber Efendimiz -sallallâhu aleyhi ve sellem-:

"Her çocuk İslâm fıtratı üzere doğar, sonra ebeveyni onu müslüman, hristiyan...ilh. yapar!" buyurmuşlardır.

Hakîkaten genç adam, tâbir câizse bir nevî yoğrulmuş yaş beton gibidir. Hangi kalıba sokulursa onun şekline göre donup şekillenir. Bu demektir ki, hayatı yönlendirmekte en ehemmiyetli safha gençliktir. Gençlik ise, nefsânî arzuların bir tuğyan mevsimidir. Hayatı, böyle riskli bir mevsimde müsbet mecraa sokmak ise, oldukça müşkil bulunmakla beraber bunda başarının bereketi hiçbir şeyle mukayese edilmeyecek derecede büyüktür.

A- REHBER VEYA MÜREBBÎ İHTİYACI

"Gençlik, ömrün bir enerji ve iştihâlar mevsimidir. Üstelik bu enerji ve iştihaların tuğyan hâlinde bulunduğu bir devredir. Diğer taraftan, bir insanın hayatında iz bırakabilecek vasıftaki her dâvâ –mutlaka- bir iştihânın eseridir ve bunun gerçekleşmesi enerjiye muhtaçtır. Bu yüzden dâvâ adamları kendilerini dâima genç hissederler.

Bugün şahsen bizim de -yaş itibariyle yarım

asrı ikmâl etmemize rağmen[4]- yüzümüz hâlâ gençliğe dönüktür. Bu yaşa da hep böyle gelmişizdir. Bizi, ötedenberi gençliğin meseleleri ile haşır-neşir kılan bu keyfiyetin -hiç şüphesiz- aynı zamanda mânevî bir mes'ûliyet kaynağı olduğuna inanmaktayız.

İşte bu his ve sâikledir ki; kendimizi yıllardan beri islâmcı bir gençlik kadrosunun yetişmesi emrinde (işinde) alâ kaderi'l-imkân (imkân nisbetinde) vazîfeli addetmişizdir. Zira gençlik, istikbal demektir. Bu yüzden gençliğe mâl olmayan veya gençliği teşekkül ettirilemeyen dâvâlar, yakın bir gelecekte ortadan kalkmaya mahkûmdurlar.

Kıyâmete kadar temâdisi va'd-i ilâhî ile te'yid edilmiş bulunan muazzez İslâm dâvâsı da –her dâvâ gibi- galebesini gerçekleştirmeye memur vasıflı bir gençlik kadrosuna muhtaçtır. Hamdolsun, yıllardan beri aksine netîceler hesabına seferber olmuş resmî güçlere rağmen, böyle bir gençlik teşekkül etmeye başlamıştır. Fakat bu gençliğin halli –şimdilik imkânsız değilse de pek güç görünen- maddî ve mânevî bir çok meselesi vardır. Denilebilir ki, bunları bertaraf etmek, onu, mevcûdiyetine tahammülü olmayan birtakım resmî ve husûsî güçlere rağmen ortaya çıkarmaktan bile daha güçtür.

Ancak her güçlüğe mukaabil **"iki kolaylık"**ın mevcûdiyetine işâret eden bir âyet-i kerîme

---

[4] Şimdi yetmişten fazla...

varken, çareler aramaya girişmemek elbetteki mes'ûliyeti mûcibdir. İşte bu eserde yazılanlar böyle bir mes'ûliyet hissinin eseridir.

Kanaatimizce **"İslâmcı Gençlik"**in karşı karşıya bulunduğu mes'elelerin başında onun **"mürebbî"**ye âid ihtiyacını zikretmek gerekmektedir. Mürebbî, yani yol gösterip terbiye eden.

Filhakîka her zaman ve mekânda bir çok mürebbîler dâima mevcûd olagelmiştir. Bir kere Cenâb-ı Hak **"Rabb"** ism-i şerîfiyle de tesbit ve ifade edilmiş olduğu üzere, en büyük mürebbîdir. Terbiyesini halkeylediği esbâb ile çeşitli sûretlerde tecellî ettirir ki, biz bunların maksad ve mânâsı en bâriz olanları karşısında **"kaderin cilvesi"** deyip geçeriz. Sonra peygamberler ve evliyâullâh hazretlerinden tutunuz da ana-babaya kadar çeşitli mürebbîler mevcuddur. Fakat insanoğlunun fıtratındaki menfîye âid temâyülleri körelterek onu hakka ve hayra sevketmek husûsundaki bütün bu müessirlerin yekûn te'sirlerine rağmen, neticenin pek de iç açıcı olmadığı meydandadır. Bu keyfiyet, insanların şer ve bâtıllara âid temâyüllerinin kuvvetini ve bu temâyüllerin bertaraf edilmesinin güçlüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Filhakîka Kâinât'ın fahr-i ebedîsi aleyhissalâtü vesselâm efendimiz hazretleri, İslâm'ın yüce hakîkatlerini beyan ve müdâfaa eden bir zümrenin Yeryüzü'nde dâima mevcud olacağını ifade buyurmuşlardır. Bu zümrenin

faaliyetleri hiç şüphesiz **"terbiye"** mefhûmuna dâhil ve binnetîce kendileri de **"mürebbî"**dirler. Ancak bunların her devir için mevcûdiyetleri hakkındaki garantiye kifâyetleri hususunda -maalesef- mâlik değiliz. İşte bu sebepledir ki, mürebbîler her zaman ve mekânda mevcud olmakla beraber beşeriyeti tam mânâsıyla hayra ve hakka imâle ettirmek husûsunda çoğu kere kifâyetsiz kalmaktadırlar.

İşte içinde bulunduğumuz zaman da böyledir. Mürebbîler az ve imkânları mahduddur. Halbuki yılların ihmali ile zihnî muhtevâları sakatlatılmış gençlerimizin ikaz ve irşadlarına âid ihtiyaç had safhadadır. Dikkat edilirse görülür ki, kendilerini bozuk düzenin gayyâ kuyularından az-çok kurtarabilmiş olan gençler, orkide çiçekleri gibi nâdirdirler. Bunlar, menfî resmî telkinlerin anaforundan ancak muhitlerine yakın düştükleri -sayıları mahdud- mübârek mürşid ve mürebbîlerden birinin himmeti ile kurtulabilmişlerdir. Kendi kendine –**Hazret-i İbrahim** gibi- eşyâ ve hâdisâtın tahlili sûretiyle hidâyete ermek nâdir fıtratlara mahsustur. Sâir insanlar mutlaka hâricî bir himmet ve alâka ile doğru yolu tutarlar.

Bir mevzûda ihtiyaçlar had safhaya ulaşır da, bunlar gerçek vâsıtalar ile karşılanamaz ise –tabiî bir sûrette- ikaame kaanunları cereyân etmeye başlar. Bu keyfiyet yalnız beşerî ve mânevî sahada değil, maddî ve iktisâdî mes'eleler hakkında bile vâkîdir. Ekmek bulunmadığı zaman -bilfarz-

patatesin onun yerini alması, ikaame kaanununun iktisâdî hayattaki bir tezâhürüdür.

Fetret (başsızlık ve karışıklık) devirlerinde gerçek mürebbîler -adetlerinin azlığı bir yana- kendilerini -belli sebeplerle- fâş etmek istemeyerek -daha ziyâde- uzleti ihtiyar ederler. Bu durum mürebbî ihtiyacı had safhada olan insanların karşısına birtakım nâlayık kimselerin o nâm ve görünüşle çıkmasına sebep olur. Bu da ikaame kaanununun beşerî sahadaki tezâhürlerinden biridir. Ancak bunun büyük bir tehlike kaynağı olduğunu dikkatten uzak tutmamak lâzımdır. Hak ölçüler yerine birtakım sansasyonel (heyecan verici) sloganlarla cilâlanıp setredilmiş şahsî emellerin hâkim olması ve kitlelerin kâh fikirde ve kâh da harekette dalâlet ve tefrikaya sevkedilmeleri hep bu **"mürebbî"** taslaklarının eseridir.

Bu yönden cemiyetimiz öylesine bir başıboşluk içindedir ki, düne kadar tam İslâm'ın karşısında bulunan bir kimse, artık hidâyete erdiğini iddia ederek aramıza gelse, onun samimiyetini kontrol için en küçük bir tecrübe devresine ihtiyac hissedilmeden hemen mürebbî tavrı almasına bile zemin alabildiğine müsâiddir. Elverir ki, o şahıs birtakım açıkgözlülükleri mâhirâne bir sûrette becerebilsin. Bu hususta bâtınî esbâbı araştırmak üzere bir teemmüle (durup düşünmeye) ihtiyaç hissetmemek, mürebbîye âid sakatlığın ne ölçüde pahalıya mâl olabileceğini lâyıkıyla kavranamamasının bir

netîcesidir. Hâlbuki hâdiselere asıl yön verenler, şahısların kalb ve kafalarına hükmedenlerdir. O hâlde kalb ve kafaya yön vermek davasıyla ortaya çıkanları ince eleyip sık dokumak **"İslâmcılık"** hareketinin selâmeti için ilk lâzımedir.

Hâl böyleyken **"İslâmcı Gençlik"** bugün kapanın elinde kalacak bir sûrette başıboşluğa terkedilmiştir ki, bundan doğabilecek mahzûrlar saymakla bitmez. Üzerlerine ehlüllâhın kokusu sinmiş müstesnâ kaabiliyetlerin ilâhî bir sıyânet, himmet ve sür'atle gerçek **"mürebbî"** vasfını iktisab edip arkadaşlarının önüne geçecekleri güne kadar devam edeceğe benzeyen bu keşmekeşlik, **"İslâmcı Gençlik"**in karşı karşıya bulunduğu tehlikelerin en büyüğüdür!.."[5]

Amelî Tavsiye: Etrafınıza gerçek bir mürebbî bulmak dikkat ve basîreti ile bakınız!.. Bir kere bulunca da bir daha kaybetmemek ve azâmî istifâdeyi sağlamak için elden gelen her fedâkârlığa katlanınız!.. Unutmayınız ki, "dost kalmak, dost olmaktan zordur!.."

B- BESLENME VE BARINMA İHTİYACI

Cenâb-ı Hak, ezelde yalnız kendisi varken **"mâsivâullâh"** dediğimiz âlemi yaratmış ve onu canlı-cansız sayısız varlıklarla donatıp **"âdetullah"** dediğimiz bir kısım değişmez kaanunlar üzere bir hayata memur etmiştir. Bu memûriyetin murâd-ı ilâhî istikaametinde

---

[5] Bkz. İki numaralı nottaki yerde

gerçekleşmesi için de her varlığı bir kısım değişmez husûsiyetlerle techiz eylemiştir. Bunlardan can sahibi olan, yani Allah'ın **"Hay"** sıfatından nasib almış bulunan kısmını bir beslenme ve barınma ihtiyacına tâbî kılmıştır. Bu ihtiyaç değişmez. Hayatı muhâfaza etmek için canlı varlıklardan nebâtât (bitkiler) sadece insiyâkî bir temâyüle sahip kılınmışlardır. Çünkü **"hay"** sıfat-ı ilâhiyyesinden nasipleri azdır. İnsanlar ve hayvanlar bu insiyâke (içgüdüye) inzimam eden (eklenen) bir de irâde ile techiz olunmuşlardır. Bu ise, hayvanlarda insanlara nazaran daha azdır. Çünkü onların da **"hay"** sıfat-ı ilâhiyyesinden nasipleri mahduddur. Gerçi bazı hayvanlar insanlardan daha fazla yaşarlar. Meselâ kaplumbağaların ömrü takrîben üçyüz senedir. Fakat tekmil hayâtî faaliyetler, bir bütün olarak nazar-ı itibare alındığında **"hay"** sıfat-ı ilâhiyyesinden en fazla tecellî nasibine **"sakaleyn"**, yani insanlar ve cinler âleminin mazhâr bulunduğunu kavramakta güçlük çekilmez.

Bununla beraber insanlar ve hayvanlarda hayatını başlangıcında bu beslenme ve barınma ihtiyacı, sadece insiyâkî bir sûrette giderilirken, bilâhare ortaya çıkan ve gelişen irâde ile bu ihtiyacın daha mükemmel bir sûrette giderilmesi imkân dâhiline girer.

Gerçekten doğan bir çocuğun beslenme ve büyüme için gerekli olan gıdayı arayıp bulmak husûsunda hayvanlardan daha dûn bir mevkide

olduğu muhakkaktır. Bir koyun veya kedi yavrusunun ilâhî bir tensible anasının memesinde o doğar doğmaz ihzâr olunan süte mülâkî olmak için insiyâkları kâfî gelirken bu durum insanoğlunda böyle değildir. Gerçekten bir hayvan yavrusunun anasının memesini bularak ondan ihtiyacı olan gıdayı temin husûsundaki insiyâkî dirâyeti, insan yavrusunda görülemez. Bu kifâyetsizliği telâfî için Cenâb-ı Hak, hayvanlarda dahî mevcud olan analık ve yavrusuna muhabbet hissini insan cinsinde ziyâdeleştirmiş bulunmaktadır. Bu sebepledir ki, doğum yapan bir kadın yavrusunu göğsüne bastırıp memesini onun ağzına koymasa o beslenme ihtiyacını insiyâk ile gerçekleştiremez ve açlıktan ölürdü.

Diğer taraftan insan yavrusunun, bir erkekle bir kadının eseri olmasına ve her ikisinde de **"meme"** denilen uzuv (organ) mevcud bulunmasına rağmen Cenâb-ı Hak bebeğin muhtaç olduğu sütü kadında halkeder. Bu durum o bebeğin başlangıçtaki acziyetini telâfî etme vazifesinin anaya tahsis edilmiş olduğunu gösterir. Gerçekten hiçbir babanın çocuk sahibi oldu diye memesinden süt akmadığı gibi ananın vücûdu da süt îmâl etme keyfiyetini o vaz-ı haml ederek yani çocuğu doğurarak vücûdundan dışarıya atmadıkça gerçekleşmez. İlâhî tâyine dayanan şu keyfiyetlerin tahlili ana-baba ve evlâdın fıtrî temâyül ve memuriyetleri için dikkate şâyân husûsiyetlerdir. Çocuk ancak eli-ayağı hareketlendikten sonra bu husûstaki insiyâkını

kullanmaya ve eline ne geçerse ağzına götürmeye başlar.

Demek ki hayatın idâmesi ve vücûdun gelişmesi her canlı için beslenme şartına bağlı bulunduğu gibi bu şartın yerine getirilmesi -insan için- başlangıçta sadece ve sadece anaların himmet, merhamet ve muhabbeti sayesinde gerçekleşebilir. Bilâhare o yardımdan müstağnî kalan insan yavrusunda bu ihtiyaç hayat boyu devam etmekle beraber bunun giderilmesinde zamanla irâde insiyakların önüne geçer ve ona galebe sağlar.

Biz insan yavrusunun ilk bebeklik devresini bir tarafa bırakırsak hayatın idâmesinin irâdî bir beslenmeye muhtaç olduğunu ve bunun giderilmemesi hâlinde ölümden kurtulma imkânı olmadığını kabul etmek mecbûriyetinde kalırız. Lâkin bu beslenme gibi barınma ihtiyacı da başlangıçta çocuğun içinde doğduğu yuvanın kurucuları olan ana-baba tarafından gerçekleştirilmesine rağmen bilâhare o bunları şahsen ve re'sen temin mecbûriyetinde kalır. İşte bu noktada bu işin sıhhatin îcab ettirdiği mükemmellikte îfâsı iki şarta bağlıdır ki, bunlardan biri **"bilgi"**, diğeri de **"irâde"**dir.

Bilgi, gıdaların husûsiyetine vâkıf olmak, vücûdun gelişme ve idâmesini temin edecek miktar ve vasıfları bilmek, zararları yiyeceklerden korunmak gibi meseleleri ihtivâ etmekle beraber biz bunları ileride sıhhati koruma ve kullanmanın ehemmiyeti dolayısıyla tafsil edeceğimizden

burada bunlar üzerinde fazlaca durmak istemiyoruz. Bununla beraber bir-iki husûsa işaret etmekle iktifâ edelim:

a- Dünyada hiçbir gıda ana sütüne eşdeğerde değildir. O, vücûdun gelişmek için ihtiyacı olan bilcümle mevâddı ihtivâ eder. Onun terkibi, vücûdun gelişmesi için bütün ihtiyaçlarını karşılayan bir vasıftadır. Bu bakımdan bir çocuğun hayatını sıhhatli bir şekilde idâme ettirmesinin en az iki sene ana sütüyle beslenmek şartına bağlı olduğunu bu vesileyle ifade etmek isteriz. Beslenme mütehassıslarının ifade ettiğine göre ana sütüne en yakın süt, eşek sütü imiş. Tarih içinde sütü az olan kadınların yavrularını emzirmek için eşek değil de bir süt anası arayıp buldukları bilinen bir gerçektir.

Ana sütüyle lâyık-ı vechile beslenmenin bir başka neticesi de böyle çocukların bilâhare ana-babalarına itaat meylinde gereken mükemmelliği hâiz bulunmalarıdır. Bu da sayısız müşâhede ile sâbittir.

Bu husûstaki diğer bir gerçek de şudur: Erkek çocuk doğuran bir kadının sütü, kız çocuk doğuran diğer bir kadının sütünden daha yoğun, binnetice ağırdır. Bu gerçeği, ilm-i ledün deryâsı **Hazret-i Ali** -kerremallâhu vecheh- biliyor olmalıymış ki, O'nunla ilgili şöyle bir vak'a anlatılır: Bulunmuş bir erkek çocuğa iki kadın sahip çıkmış ve çocuğun kendilerine âidiyetini iddiâ etmiş. Bu sûretle doğan ihtilâfı halletmek üzere bunlar **Hazret-i Ali**'ye mürâcaat etmişler.

O, her iki kadının da kendi sütünden birer fincan dolusu getirmelerini emretmiştir. Sonra bunlardan birine bir boya katarak ikisini bir bardağa dökmüş. Boya karışmış olan sütün dibe çökmesiyle erkek çocuğun o sütün sâhibesi olan kadına verilmesine hükmetmiştir. Sorulduğunda da erkek çocuk doğuran kadının sütünün daha ağır olacağını, bu sûretle boya karıştırılmış sütün dibe çökmesiyle ortadaki sahipsiz çocuğun o sütün sâhibesi olan kadına âidiyetine hükmettiğini bildirmiştir.

Cenâb-ı Hak, erkeğe hâricî hayat mücâdelesini, kadına ise ev dâhilindeki işleri ve evlât yetiştirmeyi takdir buyurduğundan erkeğin vücûdunu, kadının ise his dünyasını kuvvetli kılmıştır. Beşerî plânlamada bu ilâhî tâyine riâyet etmemenin neticesinin nasıl bir hüsran olduğunu görmek için etrafımıza şöyle bir nazar etmemiz kâfîdir.

Beslenme, insan hayatının idâmesi için o kadar ehemmiyetli bir meseledir ki, bugün **"gastroloji"** adıyla müstakil bir ilim olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu ilmin ortaya koyduğu gerçekler, müstakil kitaplar teşkil edecek kadar geniş ve dehşet vericidir. Diğer taraftan bu gerçeklerin yüce dinimizin emirlerine mutâbakatı da ibretli bir hâdisedir. Meselâ az yemek, acıkmadıkça yemek yememek ve beslenme ihtiyacı için bazı muzır şeyleri tüketmemek husûsundaki dînî emirlerin mükemmelliğini anlamak için bu ilme dâir herhangi bir kitabı

karıştırmak kâfîdir. Buna göre Allah'ın haram kıldığı bir şeyde aslâ fayda veya şifâ mevcud olmadığı görülmektedir. Bunun için sadece domuza âid gerçekler ortaya konulsa[6] sırf bu bile

---

[6] Gıda, iklimle birlikte karakterin teşekkülü için iki büyük müessirden biridir. Nesiller boyu herhangi bir gıdayı tüketenlerin o gıdânın husûsiyetlerine muvâzî bir karakter yapısı kazandıkları bu gün ilmî olarak isbat edilmiş bir gerçektir. Tatarların cevvâliyeti at eti yemeleri ve Çin Milleti'nin durgunluğu ise asırlardan beri prinçle beslenmelerinin bir netîcesidir.

Batı insanının karakteri ile domuzun husûsiyetleri arasındaki mutâbakat da bunun bir diğer delilidir. Şöyle ki:

Domuz, hayvanlar içinde şu husûsiyeti hâiz istisnâî bir yaratıktır: Aç bırakıldığı zaman kendi yavrusunu yer. Bunu başka hiçbir hayvan yapmaz. Bu durum, uzun asırlar boyunca domuzla beslenen Batı insanında da aynen vâriddir. Bugün istatistiklere göre Batı'da her yıl binden fazla çocuk, ana-baba dayağından ölmektedir. Orada bizdeki gibi sosyal yardımlaşma müesseselerinin yaygınlaşmamış bulunması da domuzun şu husûsiyeti ile îzâh olunabilir.

Diğer taraftan egoist Batılılar, kendilerinden olmayanları insan gözüyle görmezler. Meselâ hormonal müdâhaleyle istihsal edilen etlerin kendi ülkelerinde satışı yasak olduğu halde ihrâcât yapmak üzere hayvan yetiştirenlerin bunlara hormonal müdâhale yapmalarına müsaade ederler. Bugün sâbit olmuş bulunduğu üzere hormonal müdâheleyle istihsal edilen etlerle beslenen milletlerin kadınlarında kadınlık, erkeklerinde de erkeklik duyguları azalmakta ve o milletler bir nesil bereketsizliğine mahkûm olmaktadır.

Domuz, Dünya'nın pisliğini -âdeta- filitre eden bir mahlûktur. Herşeyi yer, o derecede ki aç bırakıldığında kendi pisliği ile tegaddî etmekten içtinâb etmez. Bu pislik, aynen Batı insanında da vâriddir. İlim ve fennin şu asırda bu derece gelişmiş olmasına rağmen Batılılar için **"etek traşı"** ve **"koltuk altı temizliği"** bir meçhuldür. Halbuki bunların, ter ve kokuları muhafaza ederek insanı rahatsız edebileceği gayr-i kabil-i inkârdır. Batı, bir cilâ ve dış temizlik anlayışına sâhiptir. Orada parfüm sanayiinin ileri gitmesi de şu pisliği bertaraf gayretinin neticesidir.

Domuz eti, sıhhat için de mûzırdır. İhtivâ ettiği yağ, eriyip enerjiye inkılâb etmek için vücûd vereceği enerjinin yüzde sekseni kadar enerji sarfeder. Bir çok hastalıklar için menfî bir zemin oluşturur. Meselâ romatizma hastalarına doktorlar Batıda domuz

yüce İslâm Dîni'ndeki beslenmeye dâir kaaidelerin ve temizliğe azamî riâyet husûsundaki islâmî emirlerin[7] daha bindört yüz yıl evvelinden ancak

---

etini yasak ederler. Esâsen bunun kalitesiz bir et olduğu, ancak ucuzluğundan dolayı daha ziyâde fakirler tarafından tüketildiği de bilinen bir gerçektir. Onun sıhhat üzerindeki mûzır tesirlerinden Batılılar gâfil değildirler. Bu hususta **"Domuz Eti ve Sağlık"** isimli bir çok kitap mevcuddur. Ancak biz burada bir dipnot dolayısıyla bu husûstaki gerçekleri tamâmen aksettirmeye imkân bulamadığımızdan bu kadarla yetiniyoruz.

Müslümanlar gibi **"akar su ile yıkanma"** mantığı Batılılarda hâlâ nâdirdir. Bize de intikal etmiş bulunan **"küvet"** içindeki kirli suda yıkanma Batı'da harc-ı âlemdir.

Kadınların **"yüksek ayakkabı topuğü"** kullanmaları bile sokaktaki pislikten korunma sebebiyle îcâd olunmuştur. Bu bâbda söylenecek şey çok olmakla beraber biz bir tek misâlle iktifâ edelim: Bekletmekten kinâye olarak **"tüy dikmek"** tâbiri vardır. Bunun menşei de Batı'dır. Zîra onyedinci asır nihayetlerine kadar Batılıların saraylarında bile yüz numara yoktu. Bir odaya pislenir ve her pisliğin üzerine bir tüy dikerlerdi. O pislik kuruduktan sonra tüyden tutup onu sokağa fırlatırlardı. Onyedinci asrın tiyatro yazarlarından **Moliére** bu durumla istihzâ için bir tiyatro eserinde devrin kralına hastalığının pislikten neş'et ettiğini söyleyen bir doktora karşı şu cevabı verdirir:

"-Aaa!.. Nasıl olur ben her sene bir kere yıkanıyorum!"

[7] Batı Âlemi'ndeki insan ve şehir pisliğine dâir **Şevket Rado**'nun Âile Dergisi'nde yayınlanan uzun makalesinden alınmış şu satırlar ne ibretlidir:

"..........................

Tanınmış Alman târihçilerinden **Max Kemmerich**'in bu bakımdan topladığı notlara göre, Almanya İmparatoru **III. Frédéric,** 1485 yılında Tübingen şehrini ziyaret etmek istemişti. Daha şehrin kapılarından girerken atıyla beraber beline kadar çamura gömüldü. Şehrin içindeki caddeler daha berbat olduğundan Kral ziyaretini başka bir zamana bırakmayı daha muvafık bularak geri döndü.

....

1697 yılına kadar Paris şehri ahalisi gece ve gündüz her türlü pislik ve süprüntüyü pencerelerden sokaklara pervasızca dökerlerdi. Paris'te **XIV. Louis** zamanında hiç kimse sokakta giderken başından aşağı pis bir şey dökülmeyeceğinden emin değildi. 1780'de sokakları kirletmemeyi emreden bir çok sert

bugün öğrenilebilen ilmî gerçeklere mutâbakatı hayranlık verici bir sûrette anlaşılır. İçki için de söylenecek söz aynıdır.

Beslenmeyle ilgili tafsilâtı, sağlığın korunması ve idâme ettirlmesi bahsinde daha geniş izah edeceğimiz için şimdilik bu kadarla iktifa ederek birkaç söz de barınma ihtiyacı üzerinde söylemek istiyoruz.

---

yasaklardan sonra çöpler o zamanki Paris'in pazar meydanı olan Place Muabert'e götürülmeye başlandı. Bir müddet sonra oranın taaffünü de dayanılmaz bir hal aldı. Umûmî helâlar olmadığı için sokak köşeleri, duvar dipleri bu işler için kullanılıyordu.

....

Nihayet 17 inci yüzyılda pislikten illellah demiş biri lâzımlığı icat etmek zorunda kaldı. Şimdi ancak 2-3 yaşındaki çocukların kullandığı bu âlet o zaman ilk olarak saraylara kabul edilmiş, pisliğin önünü almaya da hayli yardım etmiştir. **Bugün her evin plânında pek esaslı bir yeri olan helâlar 17 inci yüzyılda İngiltere'de icat edilmiştir.** Fransa'da **Louis XVI.** Tahta çıkınca ilk defa olarak Kraliçe dairesine temiz bir apteshâne yapılmış, o zamanın demokratları bunu "dalkavukluğun son kertesi" sayarak Kralın yakınlarına hücum etmişlerdir.

....

XVII. yüzyılda Avrupalılar en gerçek mânasiyle suya sabuna dokunmaz, yâni yıkanmazlardı. Halktan yüksek devlet memurlarına, hattâ krallara kadar hiç kimse suya el sürmez, ömürlerinde bir defa yıkananlar parmakla gösterilirdi. Yetmişyedi yıl yaşamış olan Fransa Kralı **Louis XIV** nin bütün hayatı müddetince ancak bir kere yıkandığı meşhurdur.

....

Kadınlar toplantılara gidecekleri zaman fena kokularını iyi kokularla gidermeğe çalışırlarsa da yıkanmak akıllarına gelmezdi.

Avrupa'nın kültür merkezlerinde vaziyet böyle iken XVII. yüzyılda Türklerin temizliği dillere destandı. Seyyahlar şadırvanlı, çeşmeli şehirlerimizin, erkek ve kadınlarımızın temizliğinden imrenerek bahseder, sıcak hamamlarda Türklerin vücutlerini tahta oğar gibi oğduklarını gören Avrupalılar insan yapısının bu kadar temizliğe nasıl dayandığına şaşar, memleketlerine döndükleri zaman, Türklerde gördükleri temizlik merakını hayretle anlatırlardı."

Hayatın idâmesi, her canlı için beslenme yanında bir de kendini tahaffuz (koruma) sevk-i tabiîsi (içgüdüsü) ile sağlanmaktadır. Bunun da **"ilim"** ve **"irâde"**ye muhtaç olduğu îzahtan vârestedir. Yılan, düşmanlarından korunmak için ulaşılması güç bir duvar deliğine girer. Kuş ağaçların tepesinde kendine çalı çırpı toplayarak yuva yapar...ilh. Bu insiyâkın en mükemmeli karıncalar ve kırlangıçlarda görülür. Karıncalar yerin altında dehlizler meydana getirerek orada barındıkları gibi kırlangıçlar da gagalarına aldıkları çamuru yüksek bir duvara yapıştırarak yavaş yavaş orada külâh gibi bir evcik vücûda getirirler. Bu misâller saymakla bitmez.

Ecdadımızın islâmî ahlâk ve terbiye ile tam mânâsıyla mütehallî (hallenmiş) bulundukları devirlerde yaptıkları eserlerden bugün **"târihî"** denilerek muhâfaza edilmiş ve ayakta kalmış bulunanların duvarlarına kuş evcikleri yapmış bulundukları görülmektedir.

Barınma ihtiyâcı hayvanlarda **"yuva, in"** vs. insanlarda ise **"ev"** ile karşılanır. Bu husûs o derecede ehemmiyetlidir ki; **"Âhirette îman, Dünya'da mekân!.."** yani ev, harc-ı âlem bir darb-ı meseldir. Ev, yani barınma ihtiyacını gideren bir vâsıta!.. Ama nasıl?! Çadır da bunu temine medâr olan bir vâsıta değil mi?!.

Ne vasıfta bir barınma vâsıtasına sahip olunmalıdır ki, o, ruh ve beden sağlığı için ideal, yani mükemmel olsun!..

Bugün barınma ihtiyacını karşılamak üzere

ihdâs edilen ve yaygınlaştırılan apartman mîmârîsi hem islâmî âdâba riâyet ve hem de sıhhat şartları itibâriyle insanoğlu için bu ihtiyacı gidermenin en kötü bir şeklidir. Tabiatla haşir neşir olmayı ve komşuluk münâsebetlerini imkânsız kılan bugünkü barınma ihtiyacını giderme şeklimiz insan tabiatına mutlak bir sûrette terstir. Zîra insan kelimesi **"üns"** kökünden gelir. Bu ise kendi cinsinden olanlarla münâsebât-ı mütekaabilede (karşılıklı münâsebetlerde) bulunmayı îcâb ettirir. Bunu bertaraf eden bir barınma şekli, insan tabiatına aykırı demektir.

Tabiatla haşır neşir olmaksa fıtrî bir ihtiyaçtır. Zîra tabiat kudret-i ilâhiyyenin nakışlarıyla doludur. Onu müdekkik bir nazarla incelemek insanoğluna **"tahkîkî iman"**a yükselme şansı verir. Diğer taraftan tabiatla haşır neşir olan insanların hayatta daha cesur oldukları da bir vâkıadır. Zîrâ böyle yaşayanlar çocukluklarından itibaren ağaçtan düşmek, yılan görmek, kurbağaya basmak nevinden sayısız cesareti takviye edici hâdisenin içinde bulunurlar ve irâde ile hissiyatlarının buna göre serbest ve mükemmel bir sûrette şekillenmesi imkânına kavuşurlar.

Yahudilerin korkaklıkla iştihâr etmiş (meşhur olmuş) bulunmaları, kâmilen ve asırlardır büyük şehirlerde ve apartmanlarda yaşamış olmalarının neticesidir. Esasen apartman tarzında barınma ihtiyacı da bütün Dünya'da

yahudiler vâsıtasıyla yaygınlaştırılmıştır. Onlar parayı âdeta ilâhlaştırdıklarından az masrafla barınma ihtiyaçlarını gidermek için bir kat üzerine dizilmiş teker odalık meskenler îcâd etmişler ve bunlara **"yahudi hamudları"** demişlerdir ki apartman mîmârîsi bunların geliştirilmesinden vücûda gelmiştir.

Diğer taraftan apartmanlarda islâmî hayatı engelleyen ve ona ters düşen bir çok husûsiyetler mevcuddur. Yüz numaraları, -çoğu kere- kıbleye doğru yapmak ve binaları içiçe sokarak birinin yatak odasının diğerinin oturma odasına mütenâzır olması gibi aksaklıklara ilâveten şunu da söyleyelim ki, hiçbir apartmanda bir kadının kolayca abdest alabileceği alçak bir musluk mevcud değildir. Göbek hizasındaki bir lâvaboda bir kadının abdest alırken ayaklarını yıkama esnasında edebe aykırı durum yanında bir de düşme tehlikesi mevcuttur. Ecdâdımız kıbleye doğru ayaklarını uzatmazdı. Edeb yerlerini koruma husûsunda âile fertleri arasında bile ciddî bir hassâsiyet mevcuddu. Buna nazaran apartman mîmârisinde, normal bir islâmî hayatın gerçekleştirilmesi hususundaki güçlükler saymakla bitmez.

Diğer taraftan mîmârî de, mûsikî gibi insan rûhuna şekil veren bir –belli belirsiz- telkin vâsıtasıdır. Sefer tası gibi üstüste dizilmiş apartman katlarında yaşamanın insanların ruh sağlığına îrâs edeceği zararlar da saymakla bitmez. Meselâ alçak tavanlı ve küçük odalı

dâirelerin de rûhî inkıbazlara âmil olacağı îzâhtan vârestedir. Neden mümin bir insan bir yüce mâbede girdiği zaman ferahlık duyar?! Çünkü onun yüksek kubbesi ve tevhid akîdesine göre şekillenmiş olan mîmârî tarzı rûhî taleplere muvâfık düşer. Huzurun sebep ve kaynağı budur.

Peki öyleyse, iktisâdî şartlar itibâriyle müstakil, geniş tavanlı ve bahçe içinde bir evde oturma şansı bulamayanlar ne yapmalıdır? Böyleleri muhakkak menşe'leri olan köy-kent gibi yerlerdeki ikaametgâhlarını muhâfaza etmeli ve hiç olmazsa yazın birkaç ay oralarda vakit geçirerek yorgun ruh ve bedenlerini dinlendirmelidirler. Doğru olan böyle yapmak olduğu halde bizde apartmanda oturmak bir meziyet sanılmakta ve bu çirkin barınma şekli köylere kadar sirâyet etmiş bulunmaktadır. Halbuki Batı taklidçiliğinden neşet etmiş olan bu temâyülün batıdaki tatbikata tamamen ters olduğundan kimsenin haberi yoktur.

Gerçekten Batı Âlemi'nde apartmanlarda sadece fakir insanlar oturmaktadır. Bu durum Almanya, Fransa, İngiltere ve hatta Amerika gibi gelişmiş Batı ülkelerinde aynen böyledir. Zenginler geniş bir bahçe içine inşâ edilmiş villâlarda otururlar. Apartmanları ise, çoktan bu ülkelerde yaşayan fakirlerle mültecî zencilere bırakmış bulunmaktadırlar. Bu durumu dikkate alarak bizde de bir zihniyet değişikliğine gitmek ve hiç olmazsa imkânları olan kimseleri apartmanda yaşamak hastalığından kurtarmak lâzımdır.

Toprakla haşir neşir olmak insan sıhhatine hizmet eden bir keyfiyettir. Çünkü bir insanın vücûdunda takrîben kırk volt elektrik cereyânı mevcuddur. Bu altmış volta çıktığı zaman insanlar gerginleşir ve asabî olurlar. Yirmiye düştüğünde ise cansız, isteksiz, takatsiz ve bezgin bir hâlet-i rûhiye arzederler. Toprak insan vücûdundaki fazla elektriği dengeler. Bundan dolayıdır ki yüce dinimizde toprağa secde etmek secdelerin en makbulüdür. Bugün şu gerçeğe ilmî araştırmalarla ulaşmış bulunan Amerikalılar yüksek katlı apartmanların tepesinde çatı yerine botanik bahçeleri vücûda getirerek o binalarda yetişen çocukların zaman zaman bu teraslara çıkıp toprakla oynamalarını sağlama yoluna gidiyorlar.

Yukarıdan beri sayılıp dökülen gerçekler bize aynı zamanda yüce dinimizi bütün teferruatıyla ve iyice öğrenmenin lüzûmunu göstermektedir. Zira Peygamber Efendimiz bilinen târihî bir gerçek olarak ümmî iken, yani okuyup yazmamış bir kimse olduğu hâlde bugünkü ilmin vâsıl olduğu bütün neticelerle onun beyanlarının mutâbık olduğunu görmek bir mümine bahtiyarlık vericidir. Zîrâ şâir **Ziyâ Paşa**'nın ifâde ettiği gibi:

"Bir mektebe oldu kim müdâvîm
Allâh idi zâtına muallim!.."

Meşhur Fransız muhtedîsi **Roger Graudy**'nin dediği gibi **"İslâm Dünya'nın birkaç asır önünden gitmektedir!."**

Hâsılı sıhhatli ve üstün yaşamak için

aradığımız bütün ideal ölçülerin yüce dinimizde mevcud bulunduğu husûsu bu beslenme ve barınma ihtiyacını îzâh dolayısıyla bir kere daha tebeyyün etmiş bulunmaktadır. Öyleyse Cenâb-ı Hakk'ın bütün beşeriyete emsâl alınacak ideal bir varlık olarak yarattığı Peygamber Efendimizi gerek davranışlarında ve gerekse beyan buyurduğu gerçekler itibariyle gerektiği genişlikte öğrenmek hayâtî bir zarûrettir. Bu zarûretin giderilmesi **"mürebbî ihtiyacı"** dolayısıyla söylediklerimiz hatırlanırsa çok daha iyi anlaşılır.

Amelî Tavsiye: İmkânlar elverdiği nisbette tabiî gıdâlarla beslenmeli ve tabiatla irtibatlı bir hayat sürmeye çalışmalıdır!..

C- BİLGİ EDİNME İHTİYACI

İnsan tabiatında yaratılıştan bir tecessüs (merak) ve öğrenme meyli mevcuddur. Bu daha kundakta tezahür etmeye başlar. Çocuk etrafında görüp müşâhede ettiği her şeyi tanımak ihtiyacıyla gözünün gördüğü elinin değdiği bütün şeyleri kurcalar. Konuşmaya başladığı andan itibaren de kendisini ihâta eden (kuşatan) eşyâ-yı tabiiyyeyi (varlıkları) tanımak ihtiyacıyla ana babasına çeşitli sualler sorar. Bu suâller bazen mücerred mefhumlara taalluk ettiğinden ana baba ekseriyâ sıkılır ve çocuğu susturmak yoluna gider ki, bu çok yanlıştır. Onlara yakışan sabır ve sükûnetle çocuğun suallerini bilgileri nisbetinde cevaplandırmaya çalışmaktır. Nice çocukların zekâları ve hatta muhayyileleri ana babasının bu

anlayışsızlığına kurban olarak körelir.

Aslında insanların hepsi câhildir. Âlim, mutlak mânâsıyla ancak Cenâb-ı Hak'tır. Bunun mânâsı bir insanın cehli azalttığı nisbette üstün bir hayat yaşamaya muktedir olabileceği gerçeğidir.

Öğrenilmesi lâzım gelen ilk gerçek; Kâinât'ın, âlim, kaadir, müdebbir ve müteâl olan yaratıcısını tanımaktır. Bu sebepledir ki, eskiler **"ilmin efdali (en fazîletlisi) mârifetullahtır"** demişlerdir. Bunun mânâsı bilginin en değerli olanı yaratıcıyı tanımaktır. O, tanınmadıkça Kâinât'ın doğru ve mükemmel bir sûrette kavranmasına imkân yoktur. Lâkin Allah -zât hakikati- itibariyle insan aklını aşan bir keyfiyettir. Nasıl beşerî uzuvların (organların) her birinin takati azamî ve asgarî arasında vasat bir seviye ile tahdid edilmişse beynin kavrama kuvveti de öyledir. Göz, çok küçük bir şeyi de çok büyük bir varlığı da göremez. Kulak düşük frekastaki bir sesi duyamadığı gibi yüksek frekanstaki ses de zarı patlatır ve insan sağır olur. Beynin de bundan farkı yoktur.

Bununla beraber insanoğlunun Allah'ın varlık ve birliğini bilmesi, bir ilâhî emir ve yaradılış gâyesi olduğuna nazaran bunun gerçekleşmesinin de bir imkânı olması lâzımdır. Zira Cenâb-ı Hak, hiçbir varlığa takatinden fazla bir yük yüklemeyeceğini bizzat beyan buyurmaktadır.

Buna göre o yüce varlığı kavramak için sıfat

tecellîleri ile vücûda gelen âlemimizde hikmet taharrîsine (araştırmasına) girişmek ve bu husustaki fıtrî temâyülü kullanarak eserden müessire intikaal etmek lâzımdır. Bu hem mümkün ve hem de gereklidir. Bu yapılmayarak bazı filozofların tercihi vechiyle **"apox"** yani, düşünceyi tâtil etmek insan tabiatına aykırıdır. Bundan dolayıdır ki, İslâm'da men edilmiştir. Tefekkür, yani nihâyeti var ediciyi kabûle müncer olacak şekilde eşyâ-yı tabiiyeye (varlıklara) rekzedilmiş bulunan âdetullah tecellîlerine vukuf tekrim edilmiş ve **"tefekkür gibi ibadet yoktur"** buyurulmuştur.

Bununla beraber insan hayatının karşı karşıya bulunduğu birtakım güçlükleri bertaraf ederek onu daha müreffeh ve huzurlu kılmak maksadıyla gerek insanın ruh ve bedeni ve gerekse Kâinâtı dolduran varlıklar üzerinde çalışan tabiat âlimlerinin vâkıf olabildikleri bütün gerçekler yaratıcının kudret ve azametini kavramaya vesîle ve vâsıta olmadıkça merdud, yani boşuna bir gayrettir. Bu demektir ki, beşerî ve tabiî ilimler üzerindeki bütün çalışmalar insan fıtratının gerçeğe ulaşmak hususundaki fıtrî ihtiyacına bir cevap teşkil etmek şartıyla makbul ve mûteberdir. Bu, âdemoğlunun kendisini ihâta eden gerçeklerden haberdar olması husûsundaki fıtrî ihtiyacının giderilmesi demektir. Lâkin bu giderilme keyfiyeti nasıl ve ne derecede olmalıdır.

Önce kısaca şunu söyleyelim ki, İslâm'ı dâvâ hâlinde yaşamak mevkiinde bulunan vasıflı bir

gencin sadece **"ilmin efdali olan mârifetullâh"**a vâkıf olması yetmez. Bununla birlikte din ve dünya hakkında yüklendiği vazîfeyi lâyıkıyla îfâya medâr olacak derecede ilâhiyât, dil ve edebiyat ve tarih bilgisine de sahip olmalıdır. Bu demektir ki, vasıflı bir hayat yaşamak için gerekli olan hususlardan biri de **"ilmî kifâyet"**tir. Bu böyle olduğu hâlde bugün bir gencin önünde böyle bir ilmî kifâyet sahibi olmayı engelleyen sayısız mânî mevcuddur. Bunların birincisi **"lisandaki kargaşa"**dır. Bu yetmiyormuş gibi bir de ilmin zeminini teşkil eden **"sükûnet ve istikrar yokluğu"**na işaret etmek isteriz.

Bütün iştihâların Dünya plânında tahrik edildiği ve maddiyâta tevcih edildiği bir ortamda ilme temâyülün güçlüğünü inkâr etmeye imkân yoktur. Bununla beraber hayatını yaratılış gayesine uygun bir sûrette ve mükemmel bir tarzda plânlamak isteyen gençlerin her şeye rağmen bir ilmî kifâyet sâhibi olmaya mecbûriyetleri inkâr edilemez. Bunun için ilmi, fesad ile mâlul kılan cumhuriyet Türkiye'sinin ölçülerine itibar etmeyerek imparatorluk ölçüleriyle münevver olmaları lâzım geldiği husûsu da ehemmiyetle tebârüz ettirilmelidir. Osmanlı'nın son devir münevverlerinden olan bir **Namık Kemal** ve **Ziyâ Paşa**, örnek olarak alındığında onların din, tarih ve edebiyat bilgilerinin hayran olunacak bir seviyede olduğu görülür. Bugün **Namık Kemal** derecesinde tarih

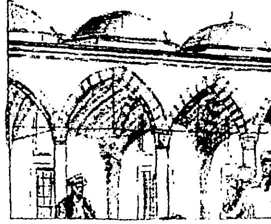
bilmeyen tarih profesörü, edebiyat bilmeyen edebiyat profesörü ünvanlı şahısların az olmadığı ortadadır. Buna göre asla günümüzün ilim için koyduğu doktorluk, doçentlik ve profesörlük gibi kıstaslara itibar edilmeyerek üzerine parmak bastığımız şu ilmî kifâyetin -hiç olmazsa zikrettiğimiz üç ilim dalında- (Din, Tarih ve Edebiyat) imparatorluk seviyesinde elde edilmedikçe gençlerimize tarihin yüklediği büyük vazîfenin lâyıkıyla îfâsı -âdetâ- imkânsızdır. "**Din**", neyin dâvâ edileceğini doğru bir şekilde tâyin edebilmek; "**Tarih**" dâvâ edilenin haklı ve muknî esbâb-ı mûcibelerle te'yidi ve îzâhını sağlayabilmek, "**Edebiyat**" ise bunları güzel ve müessir bir şekilde ortaya koyabilmek şansını verdiğinden bu ilimler vasıflı bir hayat geçirmek isteyen gençlere damarlarındaki kan derecesinde elzemdir.

Bu üç ilmi, lâyıkıyla elde etmek ve fiilî harekette kullanmak içinse namazın şartı olan abdest gibi zengin bir Türkçe dilbilgisi yani gerçek (uydurma değil!.) **"lisâna hâkimiyet"** üzerinde ne söylense ehemmiyeti lâyıkıyla belirtilemeyecek olan bir mühim meseledir.

Amelî Tavsiye: Dînî meseleleri, inandığı ve bunun neticesi olarak icrâ ettiği fiillerin doğruluğunu tayin edecek derecede, yani muhtasar bir sûrette elde etmeyi Allah bütün kullarına farz-ı ayn kılmıştır. Bundan dolayı evveliyetle sağlam bir **"akaid"** ve **"ilmihal**

bilgisi"ne sahip olunmalıdır. Buna ilâveten lisan ve yazı itibâriyle **"Osmanlıca"** öğrenmek de hayâtî bir zarûrettir. Bozuk Türkçeyle yazılmış kitapları boykot edip, asâletsiz, yabancı moda kelimeleri kullanmamak husûsunda bir hassâsiyet ve dirâyet göstermek ise şahsiyetli olmanın belli başlı lâzımelerindendir. Böyle yapılmadığı takdirde fikrî muhtevâ üzerine ârız olan zaaflardan kurtulmak imkânı yoktur.

İKİNCİ BÖLÜM

Muhtemel Zararları Asgarîye İndiren: ÜÇ PRENSİP

A- GERÇEKÇİ OLMAK

Muhayyile, âdemoğlunun Cenâb-ı Hakk'ı bulmaya yarayan en ehemmiyetli bir melekesidir. Zira müşahhaslara saplanıp kalmak, onları vücûda getiren asıl sâiki kavramaya –çoğu kere– engel olur. Sır idrakine sahip olmadıkça ve maddî âlemi îzâh ederken o âlemin maddî varlığını aşan bir îzâha ulaşamadıkça ne Kâinat'ın îzâhı ve ne de Allah hakkındaki bilginin kemâline vâsıl olmak mümkün olabilir. Ancak bu muhayyile kudreti ve onun kullanılışı da aynen diğer bütün mevhibe-i ilâhiyelerin kullanılışı gibi vasat bir seviyede yani dengeli olmalıdır. Bu denge hayal istikaametinde bozulduğu takdirde hayatın reel (şe'nî) gerçekleri

karşısında bir intibaksızlık husûle gelir ki; bu da hayatın mükemmel bir sûrette idâmesini imkânsızlaştırır.

Meselâ bir kimse ilim ve felsefeye alabildiğine dalsa, gece-gündüz kafası bu gibi meselelerle meşgul olsa âile gibi, arkadaşlık gibi veya cemiyette îfâsına memur olduğu içtimâî vazifeler gibi hususlarda âciz ve beceriksiz kalır. Bu acz ve beceriksizlik onun intibaksız, yani asosyal bir kimse olmasını intâç eder. Bunu psikiyatristler (ruh hastalıklarıyla uğraşanlar) bir hastalık sayarlar. Bu sebepledir ki, hayal, his ile irâde ve realitelerin îcâbını kullanmak hususunda bir denge lâzımdır.

Bu denge kurulamayarak sadece reel gerçeklerle haşrü neşr olmak insanoğlunu sırf bir biyolojik vâkıa hâline getirir ki, felsefî sistemler içinde bunu tercih eden komünizm ve tarihî materyalizm merduddur. Çünkü o, insanın îcâb ve ihtiyaçlarını biyolojik vâkıaya tenzîl ederek onu âdeta hayvan seviyesinde bir varlık olarak telâkkî etmektedir. Hattâ hayvanlarda bile yavrularına muhabbet müşâhede edildiğine nazaran bu telâkkî insanı hayvandann da aşağıya indirerek Kur'ân tabiriyle **"belhüm edall"** kılmaktadır. Çünkü yavrusu elinden alınan bir hayvan bile feryad ederken o sistem insan yavrusunu ana babasından kopararak kreş denilen yuvalarda yetiştirmeyi tervic etmektedir.

Hayal ve his ile akıl ve irâde arasında sağlam bir denge kurmak ve bunların her birinin ön

plâna geçirileceği sahayı doğru tâyin etmek, hayattaki başarıya fevkalâde müessirdir. Bazı işler hayal ve hisse müstağrak bulunmayı gerektirir. Meselâ âile hayatı gibi... Bazı işlerse hayal ve hissi ikinci plâna atarak aklın hâkimiyeti altında icrâ edilmelidir. Ticârî faaliyetler gibi... Ticârette hissi, akla gâlip getiren iflâs eder. Âile hayatında ise aklı, hisse gâlip olarak kullananlar kuru bir berâberlikten öteye gidebilmek şansını kaybederler. Böylelerinin evleri **"yuva"** olmaktan çıkıp sırf duvarlarla ihâta edilen bir **"mesken"**den ibâret kalır. Eskiler hayâtî faaliyetlerde hayal ve hisse ağırlık verenlerin realiteden kopukluklarını ifade için:

"Mâl-i hulyâ, mâl olur mu ya!.."

derlerdi. Hayal ve hisse müstağrak olarak bir hayat sürenler belki iyi bir şâir olabilirler. Lâkin böylelerinin diğer hayatî faaliyetlerde ve bunların bilhassa pratiğe dönük olanlarında başarısızlıkları herkesçe müşâhede edilegelen bir bedâhettir.

Bu ehemmiyetli meseleyi de evvelce zikri geçmiş olan **"İslâmcı Gençliğin El Kitabı"**nda **"Akıl ve His Dengesi Kurmak"** serlevhası altında incelemiş bulunduğumuzdan o ehemmiyetli makaleyi burada iktibas ile dikkatlerinize arzetmek istiyoruz:

"AKIL VE HİS MUVÂZENESİ

İslâmcı Gençliğin kendisinden beklenen âlemşümul harekâtı gerçekleştirebilmesinin temel şartlarından biri de **"tefekkür"** ve **"tahassüs"**ten

hiç birine gerektiğinden fazla bir ağırlık vermeyerek, bunlar arasında ideal bir âheng ve muvâzenenin kurulmasıdır. Bunu sağlamak, -çoğu kere- insanın kendi mîzâcı ve fıtrî husûsiyetlerine karşı çetin bir mücâdele vermesini gerektirdiğinden, son derece güçtür. Fakat, elde edilecek neticenin başarı üzerindeki müessiriyeti hesaba katılırsa, bu uğurda her güçlüğü iktihâm etmenin (göğüslemenin) lüzum ve ehemmiyeti kolayca anlaşılabilir.

İslâm Dünya Görüşü'nün fârik (ayırdedici) vasıfların dan biri de realizm yani gerçekçiliktir. O'nun fıtrî ve tabii bir din olmasından doğan bu keyfiyet, **"akıl"**a büyük bir ehemmiyet atfedilmesini zarûrî kılmıştır. Emir ve nehylerin (yasakların) hikmetleri, maslahata (hâlin îcâbına) uygunlukları, eşyânın (varlıkların) husûsiyetleri ve dinin lüzûmu hep akıl sayesinde kavranabilir. Bu yüzdendir ki, dinen mes'ul ve mükellef olmak âkil (akıl sahibi) bulunmakla meşrut (şartlı) kılınmış ve **"Aklı olmayanın dini yoktur."** buyurulmuştur. Kur'an-ı Kerim'de bir çok kereler **"yâ ulû-l elbâb"** yani **"Ey akıl sahibleri"** diye bir hitabın mevcûdiyeti de, hep bu hikmete mebnîdir. Fakat İslâm'da akla atfedilen bu ehemmiyet, hududsuz değildir. Bu yüzdendir ki; İslâm, realist bir sistem olması itibâriyle aklı tahsin (beğenme) ve takdir ederken bu tahsin ve takdirini bizzat tahdid eylemiştir. O'nun için İslâm, realist bir sistemdir, diyebiliriz de, O'nun **"rasyonalist"** olduğunu söyleyemeyiz. Zira rasyonalizm, akla

hudutsuz bir kuvvet ve iktidar izâfe eder.

Aynı şekilde hayâl ve hisse de İslâm'da hudutları belli bir değer ve yer verilmiştir. Muhayyile zâtı gâib, fakat eserleriyle meşhud olan Cenab-ı Hakk'ı bilmemizi, bulmamızı ve O'nu alâ kaderi'l-imkân yani imkân nisbetinde kavramamızı temin eder. Bu yolda akılla başlayan faaliyet, lâzım fakat kâfi değildir. Zira dinin amelî ve içtimâî kaaidelerinin faydalarıyla onların hikmetlerini akıl yoluyla kavramak mümkünse de mes'ele dinin yüce metafizik (fizik ötesi) gerçeklerine dayanınca, akıl bu noktada.yaya kalmaya mahkûmdur.Buradan itibaren menzil-i maksuda doğru hayâl ve hissin seyyâl (akıcı) kanatlarıyla yol almaktan başka çâre yoktur.

Ancak bu vadide de rehbersiz hareket, son derecede tehlikelidir. Nasıl ki, dinin zâhirine ve O'nun amelî kaaidelerine âid hikmetleri kavramak için son derece lüzumlu olan akıl ilmî çalışmalarla sâlim bir mecraa oturtulamadığı takdirde ters çalışan bir dişli gibi matlubun aksine netice verirse, hayâl ve his de aynen onun gibidir. Mânevî bir terbiye altında geliştirilmedikçe, onunla da istenilen neticeyi elde etmek mümkün değildır. Bu hususta evvelce **"Mürebbî İhtiyâcı"** üzerinde söylediklerimiz hatırlanırsa, bir mü'minin metafizik dinî gerçekleri kavramak husûsunda fıtrî ve tabiî sermayesi olan hayâl ve hissin, bir büyük mürşidin terbiyesinde gerekli kıvama getirilmesinin lüzûmu kendiliğinden ortaya çıkar.

Şu hâle nazaran, mü'minin yürüyeceği yolun bir kısmı ilimle terbiye edilmiş akıl ve mantık vâsıtasıyla aydınlatılır. Mütebâkî kısım ise, mürşid-i kâmilin mahsus terbiyesiyle vasıflandırılmış hayâl ve hisler sâyesinde katedilebilir. Kâmil mü'minler ancak bu deracâttan geçebilenlerdir.

Bununla beraber, mü'minler akılla yürüdükleri ibtidâî yollarda bile hayâl ve hissin refâkatine muhtaçtırlar. Zira katı akıl, hâdiseleri soğuk ve ürkütücü bir muhtevâ ile takdim eder. Bilhassa fetret zamanlarında aklın raporları, irâdeye bir donukluk ve tutukluk îrâs eder. Bu hâl, hiç şüphesiz cesaret kırıcı olur. Vazîfenin ağırlığı, şartların güçlüğü karşısında, insanı hareketsiz kılması veya bir kenara çekilmeye zorlaması çok mümkün ve muhtemel olan bu keyfiyet karşısında hayâl ve hissin sıcak ve yumuşak iklimine iltica şarttır. Bu yüzden bir neşve-i sûfiyenin desteği, Cenab-ı Hakk'ın kaderine teslimiyeti ve O'nun yüce rahmetine âid ümidleri takviye edeceği için irâdelere arız olması muhtemel tutukluğu izâle edicidir, Demek ki; bir İslâm savaşçısı yolunu daha başlangıçtan itibaren -aklî ve zahirî mu'talar (doneler) kadar- bir mübârek zatın nefhası ile doldurulmuş gönlün rehberliğinde yürürse, ye'se kapılmaktan ve hareketsiz kalmaktan kolayca kurtulabilir.

İnsanlar babalarının sulbü ve analarının sütü ile nutfe hâlinden itibaren şartlanmaya başlarlar. Bu şartlanmada, hâfızanın bir fotoğraf

galerisi gibi mahfûzu olan tablolar başta gelir. Çocuk yaştan itibaren gözün gördüğü her şeyin ruh, karakter ve hatta irâde üzerinde belli bir tesiri vardır, insan şahsiyeti bu tesirlerin muhassalasıdır ki, bunların çoğu gayrı meş'urdur (idrâk edilmemiş, şuuruna erilmemiştir). Psikologların şuur altı dedikleri bu tesirler dünyasında, görülen manzaraların, duyulan seslerin müstesna bir ağırlığı vardır. Kundaktaki bir çocuğun evinde okunan Kur'ân-ı Kerim'i dinlemesinden, daha emin bir tâbirle söylemek gerekirse, duymasından tutunuz da, mestûre anasını namaz kılarken temâşâ etmesine kadar, henüz kâmil bir îzâhı ortaya konulamamış bulunan bir takım tesirlerin şahsiyet üzerinde rol oynadığı muhakkaktır. Bunun aksi de vâriddir. İçinde dâima ana babanın kavgası eksik olmayan bir yuvada hayata gözlerini açmış bulunan bir çocuğun, bu hâl, hâlet-i rûhiyesinde bir takım bozukluklara yol açabilir. Meselâ ana baba kavga ederlerse kundaktaki bebek mulaka ağlar.

Burada kısaca temas ettiğimiz bu keyfiyet o derece ehemmiyetlidir ki, âdemoğlunun ana rahmine düştüğü anda, sebeb-i hayatı olan ebeveyninin o andaki halet-i rûhiyesi bile karakter üzerinde belli bir tesire mâliktir. Gerçekten bir âilede, ilk çocuğun müeddep ve mahcup; sonuncunun ise, kardeşler arasında en yırtık ve açıkgöz oluşu, karı-koca arasındaki münâsebetlerin neticesidir. Onların ilk çocuğu kazandıkları anda umûmiyetle birbirlerine karşı

hayâlı bulunmaları, daha sonraları ise, yüz-göz olmalarının eseri olan şu keyfiyet, insan şahsiyetinde -belli belirsiz- nâmütenâhî müessirin varlığını kabul etmemizi zarûrî kılar. Yüce dinimizde, gözlerin ve şâir âzânın haramdan korunması hususundaki sıkı tenbihlerin hikmetlerinden biri de, bu olsa gerektir.

Bir ferdin, ana babasından verâset yoluyla alacağı ve gerek zaman ve gerekse mekân itibariyle hayata başladığı içtimâî muhitten mâruz kalacağı gizli ve aşikâr tesirlerin, hemen hepsi ilâhî kader ve kaza neticesidir. Bununla beraber, ferdin irâdesi dışında ortaya çıkan bu tesirlerin muhassalası üzerinde belli bir ölçüde müessir olmak imkânı da yok değildir. Ferdin hilkaten irâde ve bir temyiz kudreti ile teçhiz kılınması onun mes'ûliyetinin kaynağını teşkil eder. Üstelik Cenâb-ı Hak bütün beşeriyete enbiyânın yol göstericiliği ile de yardımda bulunmuş ve bu yardımın **"verese-i enbiyâ"** olan âlimler ve zâhidler ile ilânihâye teselsülünü lütfetmiştir. İşte bu yüzdendir ki, lügatlarımızda **"terbiye"** diye bir kelime mevcuddur.

Şu hâle nazaran babaların sulbü ve anaların sütü ile başlayarak meşhud veya gayrı meşhud nâmütenâhî müessirle hayat boyunca şartlandırılan insanoğlunun kendi irâdesi ile bu şartlandırılmaya -belli ölçüde- müdâhalesi mümkün demektir. Bu imkânı kullanarak yapılacak ilk iş akıl ve hisleri sâlim bir mecraa oturtmak ve bunlar arasında gerekli âhengi

kurmaktır. Zira akıl, hemen dâima nefse dönüktür. Bu bakımdan insanoğluna menfaat hesabı yaptırır. Halbuki, kâmil iman, korku ve menfaatin, üstüne çıkmakla kazanılır. O korku ki, temeli bir menfaatin korunmasına dayanmaktadır.

Bir İslâm savaşçısı da, kâmil bir îman sahibi olmaya, binâenaleyh hayatını korku ve menfaatin üstünde yaşamaya mecburdur. Bu ise, dinin zâhire müteallik emirlerindeki hikmetleri kavramakta kullandığı aklı terbiye etmesi ve onu ürkütücü bir katılık ve menfaatçiliğe sevkedici olmaktan çıkarmak üzere, yumuşak hayâl ve hislerle aşılamasına bağlıdır. Bu muvâzeneyi kuramayanlar, ya menfaatten başka bir hesaba meyli olmayan **"yahudi tüccarı"** veyâhud da gerçeklerden habersiz sırf hayallerle meşgul **"Aynaroz Papazı"** üslûbuna düşmekten kurtulamazlar. Sırf akla veya sırf hisse tâbî olanların beşerî ve içtimâî plânda hatırı sayılır bir eser ortaya koydukları görülmemiştir. Böyle bir hata, mutlak muvaffakiyetsizlik davet eder ki, bir islâmcı genç, İslâm'ın şu yeniden diriliş mevsiminde bu hatadan korunamazsa; şahsî muvaffakiyetsizliği ile, âlemşümul bir alâka içinde bulunan dâvaya, dolayısıyla bütün müslümanlara zarar vermiş olur.

Demek ki, muvaffakiyetin belli başlı şartlarından biri de, akıl ve his muvâzenesidir. Bu muvâzeneyi lâyıkı veçhile kurabilmeyi önleyen engellerden gâfil değiliz. Ancak İslâm'da **"Her**

güçlüğün bir kolaylığı, muhakkak bir kolaylığı bulunduğu" umûmî kaaidesine istinâden, çâreler aramaktan geri durmamalıdır, bugünkü ve hergünkü en müessir çâre, bir mübarek el ve eteği yakalamaktır. Zira yolları binbir harâmînin çoktan kesmiş bulunduğu şu devirde, rehbersiz hareket mutlaka hüsranı mûcib olacaktır!."[8]

Amelî Tavsiye: Sadece ilim ve fikirle meşgul olmak bir insandaki nazarî temâyülleri kuvvetlendireceğinden bu faaliyetlere devam ederken, bir taraftan da amelî ve pratik meşgaleler aramak lâzımdır. Bunlar bir gencin yaz aylarında babasının dükkânında veya tarlasında çalışmak gibi pratikler olabilir. Böyle bir imkân yoksa muhîtte bir dernek veya cemiyet bularak ona girmeli ve birtakım sosyal faaliyetler içinde yer alarak pratik tecrübe sahibi olunmalıdır. Gerek bu pratik meşgaleler ve gerekse ilmî faaliyetten herhangi birine gereğinden fazla ehemmiyet atfederek ifrad veya tefridden sakınmak da çok ehemmiyetli bir meseledir.

B- ÖNCEDEN KARARLAŞTIRILMIŞ PRENSİPLERE SAHİP OLMAK

Hayat sürprizlerle doludur. İnsanoğlu bazen öyle bir hâdiseyle karşılaşır ki, nasıl hareket edeceğini lâyıkıyla tâyin etmekten âciz kalır. Fevkalâdelikler karşısında tereddütlü kalmak, kötü bir karar vermekten dahî ağır neticeler

---

[8] Bkz. Kadir Mısıroğlu, a.g.e. sh.116-121

doğurabilir. Bu gibi durumlarda evvelden verilmiş bir takım prensip kararlarına sahip olmak; hem şahsiyetli olmanın bir îcâbı ve hem de muhtemel bir çok handikaplardan kurtulmanın müessir bir çaresidir.

Daha önce sâkin bir ortamda üzerinde düşünülerek doğruluğu uzun uzun tahlil edilmiş prensip kararlarına sahip olmak, insanoğlunu gelecekteki pek çok hatadan koruyacak müessir bir çaredir. Bunu edinmek için hayat ve hâdisâtı İslâm perspektifinden tahlil eden eski İslâm âlimlerinin, eserlerine ilâveten, davranış mükemmelliğine sâhip çevremizde mevcud müstesnâ şahsiyetlerin söz ve hareketlerine dikkat etmek lâzımdır. Bunun için mürebbî ihtiyacı bahsinde söylemiş olduğumuz gibi Peygamber Aleyhissalâtu vesselâmın hayatını incelemeye çalışmak onun vârisleri olan âlimlerin söz ve davranışlarına da alâ kaderi'l-imkân vukûf peydâ etmek lâzımdır.

Bu ihtiyacı karşılamak üzere biz, bu eserin sonuna bazı âdâb-ı muâşeret kaaideleriyle bir kısım hikmetli sözleri ilâve etmiş bulunmaktayız. Onları dikkatle inceleyenler bu bahiste ihtiyaçlarının çoktan çoğunu karşılayabilirler. Biz onlara ilâveten, burada muhterem okuyucularımıza birkaç davranış kaaidesini hatırlatmak istiyoruz:

a-Karar veriniz ki, muhâtabınızın hatası küçük dahî olsa onun kaynağı bir karakter zaafı ise, onu hoş görmeyecekiniz!.. Bu hoş görmemek

afvetmemek değildir. Afv et, kin gütme!.. Fakat öyle biriyle yakın bir alâka sahibi olma!.. Çünkü o hatayı küçük olduğu için afvedip muhâtapla münâsebetinizi devam ettirdiğiniz takdirde ondaki karakter bozukluğu çapı büyük olan hâdiselerde daha büyük ölçüde tezâhür edecektir. Zira hareketin varlık sebebi olan müessir çürük olunca, ondan sâdır olacak neticenin mükemmel olmasına imkân yoktur. Hata, hâdiselerin çapı nisbetinde büyük olacaktır. O büyük hatalarla karşılaşmadan küçük hatayı bir îkaz vesilesi bilerek böyle muhâtablardan uzak durmak gelecekteki selâmet için şarttır.

b-Karar veriniz ki, ahmaklığı tezâhür eden insanlarla dostluk kurup mütemâdî bir münâsebette bulunmayacağım. Zira ahmaklar iyi niyetlerine rağmen sizi öyle bir müşkil vaziyete sokarlar ki, niyetlerinin hâlisiyeti sebebiyle onlardan gelecek zarara katlanmak mecbûriyetinde kalırsınız. Bir kimsenin hüsn-i niyet sahibi olması kâfî değildir. Hüsn-i niyet karakter sağlamlığı ve irâde kuvvetinin eseri olan mükemmel bir davranışla neticelenmediği takdirde hiçbir işe yaramaz.

Meşhur fransız hukukçusu **Hauriou,** "Müessese Nazariyesi" adıyla bir nazariye kurmuş ve bir müessesenin teşekkül ve tekevvün şartlarının nazarî esaslarını tâyin ederken şu misâli zikretmiştir:

"-Bir kurbağayı bir ülkenin başına getirseniz, o kurbağa idâre etmek mevkiinde olduğu ülkenin

bataklık olmasını ister ve imkânları nisbetinde de bu isteğini gerçekleştirmeye çalışır. Bundan dolayı o kurbağayı tenkid etmek elbetteki câiz olamaz. Çünkü o hüsn-i niyetlidir. Bununla beraber sabit ve müsellem olan şu hüsn-i niyet sebebiyle onun teşebbüs ettiği neticenin husûle gelmesi için kendisine yardım etmek îcâb etmez. Aksine mânî olmaya çalışmak akıl ve mantık îcâbıdır!.."

Bu demektir ki, hüsn-i niyetli bir insanı mâzur görmek mecbûriyeti asıl olduğundan ahmak insanlarla beraberlik, insanın başına telâfisi imkânsız bâdireler açar.

c-Her oluşu Allah'tan bilerek ve O'nun müsaadesi olmadan hiç kimsenin bir kötülüğü icrâ etmeye muvaffak olamayacağını hesaba katarak mâruz kalınan kötülükler karşısında tehevvüre kapılmadan önce kendi kendine:

"-Bu acaba neden oldu? Cenâb-ı Hakk'ın bu husustaki ruhsat ve müsaadesinin hikmeti nedir? Beni bir îkaz mı veya îfâ eylediğim bir yanlışın cezası mıdır?" diye düşünmek lâzımdır. Bu yapıldığı ve ânî tehevvürler yerine teemmülle hareket edildiği takdirde mukaabeleten vâkî olacak bir çok yanlış hareketten kurtulmak imkânı elde edilir.

d-Karar veriniz ki, kin gütmeyeceğim. Zira kin, insan rûhunun bütün müsbet temâyüllerine kezzab gibi tahrib edici bir tesir îka eder. Buna göre afvediciliği prensib ittihaz etmek lâzımdır. Ancak muhatabın hatası yukarıda îzâh edildiği gibi bir karakter bozukluğundan neş'et etmişse

afvedip kin gütmemekle beraber onunla münâsebeti devam ettirmemeyi de bir prensib hâlinde benimsemek lâzımdır.

e-Dedikodu ve iftirayla meşgul olmamayı bir prensib olarak besimsemelidir. Zîrâ gök kubbe altında hiçbir vasıflı insan yoktur ki, onun aleyhinde doğru veya yanlış birçok şey konuşulmuş olmasın!.. Bu durumda iftira ve dedikoduyu yapanları arayıp bulmak, onlarla neticesiz münakaşalara girişmek zaman kaybından başka bir şey değildir. Bununla beraber o dedikodu veya iftira, bir kimsenin yüzüne karşı yapılırsa o takdirde gerekli cevap verilmelidir. Zira **"maraz-ı hâvette sükut, cevaptır."** Yani cevap verilmek mevkiinde kalındığında susulması bir iddiayı kabul manasına geleceğinden böyle hâllerde doğruyu söylemekte ihmalkâr davranılmamalıdır. Fakat dedikodu ve iftira karşısındaki mukaabele işte sadece bu gibi hâllere münhasır kalmalı, bundan öteye gitmemelidir.

Bunun gibi daha bir çok evvelden kararlaştırılmış prensipleri edinmek ve bir iman sadakatiyle bunlara bağlı kalmak, hayatta karşılaşılacak olan pek çok handikaptan kurtulmanın birer peşin yani kablî siper-i sâikası, yani paratöneridir.

C- İRÂDE TERBİYESİNE MUKTEDİR OLMAK

Her amelî hareket, mutlaka bir his ve

düşüncenin eseridir. Bir kimse tefekkür ve tahassüsüne âid sâlim bir muhâsebe ve mükâşefeye mâlik olmasa bile onda böyle bir zemin fıtrî olarak mevcuddur. Gerçekten o fıtrî sermâyeye inzimam eden (eklenen) haricî birtakım tesirlerle amelî hareketler için böyle bir zemin er câhil ve tahassüsü kıt insanda bile mevcuttur Tahassüs ve tefekürün doğru veya yanlış bir sûrette kullanılmasında en müessir âmil **"irâde"**dir. Lâkin bu irâde nasıl bir şeydir ve hârici tesirlere ne derecede mâruzdur? Evveliyetle bu keyfiyeti kavramak îcâb eder.

İslâm nazarında her insan fıtraten bir irâde sermâyesine mâliktir. Mes'ûliyyetin kaynağı olan bu irâdeye din, ilâhî irâde karşısında **"cüz'î"** sıfatını ekler. Bu bilginin dînî kaynağı şudur:

Allâh-ü Azîmüşşân ezelde ruhları yarattığı zaman onlara,

"-Elestü birabbikum?!", yani **"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?!"** suâlini tevcih buyurmuştur. Lâkin suâlin bu sûretle tevcih olunması eski lisanda **"te'kîd-i istifhâmî"** denilen bir tarîkin ihtiyar edildiğini gösterir. Bu, cevabı içinde olan bir sualdir. Yani matlub ve mukadder cevabı sual yoluyla kuvvetlendirmektir. Kur'an bazı gerçeklerin kat'îliğini ifade etmek için çok kere bu lisan husûsiyetini tercih edip kullanır. Mesela **"Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?!"** meâlindeki âyet-i kerîmede bilenle bilmeyenin aslâ bir olmayacağı ifâde edilmek istenmiştir. Bu, **"Bilenle bilmeyen bir olmaz!"** sözünden daha kat'îdir ve gerçeği tebârüz ettirmek (vurgulamak) maksadıyla ihtiyar olunmuştur.

Bununla beraber ruhlara böyle bir sualin

tevcîhi onların irâde sahibi birer varlık olduklarını gösterir. İrâde ve ihtiyar sahibi olmasalar, yani aksine bir cevap vermek selâhiyeti ile mücehhez bulunmasalar, kendilerine böyle bir sual tevcîh olunmazdı. Nitekim meleklere karşı böyle bir hitâb-ı ilâhî vâkî olmamıştır. Bu demektir ki; Allâh-ü Azîmüşşân ruhları bir irâde ve ihtiyar ile techîz etmiş ve onları bir **"hukukî varlık"** olarak muhâtab almıştır.

Şu keyfiyet, insanın tâ ezelden beri bir irâde sahibi olduğunu gösteren îmânî bir esastır. Lâkin Cenâb-ı Hak böyle bir âlem murad ettiği için varlıkları en basitten en mütekâmile doğru teselsül eden bir ihtilâf üzere yaratmıştır. Bu onun **"müteâl"** yani ideal ötesi mükemmel sıfatını hâiz bulunmasının tabiî bir netîcesidir. Aksi halde bilfarz bu âlemde iki şey birbirinin mutlak bir sûrette aynı olsaydı bunlardan birini yaratmak abes olur, abesle iştigâl ise Allah'ın müteâl sıfatına muhalif düşerdi.

Bu kademeleniş cemâdât (cansızlar), nebâtât (bitkiler); hayvanât ve ins (insanlar) sûretinde vâkî olmuş ve bunlar da kendi içlerinde sahip oldukları nimetler itibariyle ayrıca kademeleşmişlerdir. Buna göre hiçbir varlıkta ilâhî nimetler bir başkası ile eşit derecede değildir. Bu gerçeği insanlığa in'ikas ettirtiğimizde görürüz ki onun her ferdi farklı derecelerde ilâhî nîmetlere nail olmuşlardır.Ancak varlıklar içinde insan Cenâb-ı Hakk'ın -beka ve hâlik sıfât-ı ilâhiyyeleri hâriç- bütün sıfatlarından nasîp almak îtibarıyla mümtaz bir mâhiyet arz eder. Onu **"eşref-i mahlûkât"** yani yaradılmışların en şereflisi kılan keyfiyet budur.

Bütün esmâ-ı ilâhiyede en -az veya çok- bir tecellîye mazhar olan insanlarda bu tecellîler de -keyfiyet îtibarıyla değil derecelenme îtibarıyla- mutlak bir tenevvü, yani çeşitlilik arz eder. Bu demektir ki, her tecellî insandan insana değişiklik arz eder.

Allâh-ü Azîmüşşân **"câmi-ul ezdâd"**dır. Bunun mânâsı zıd sifatları cem etmiş olmaktır. Meselâ **"Hâdî"** de O'nun sıfatıdır **"Mudıll"** de... Hâdî sıfatının tecellîsindeki galebe bir insanı mü'min yaparken Mudill sıfatındaki tecellînin galebesi onu kâfir kılar. Ancak Hâdî sıfat-ı ilâhiyesinin gâliben tecellî ettiği bir şahısta Mudill sıfat-ı ilâhiyesinin de bir tecellîsi mevcuttur. Münkir'de durum bunun aksidir. Bunun mânâsı mü'minde küfre, kâfirde îmâna istîdâd ve ihtimâl mevcuttur. Bundan dolayıdır ki îmân-küfür bahsinde mutlak emniyet de mutlak ye's gibi merdûd olup eslem (en sâlim) yol **"beynel-havfi ver'recâ"** yâni korku ile ümîd arasında bulunmaktır.

Bütün bu söylediklerimizden çıkan netîce insanın hayra da şerre de mütemâyil ve müsteid (istîdadlı) olması keyfiyetidir. Bunlardan birinin gerçekleşmesi için mutlaka irâde izhârı lâzımdır. Bundan dolayıdır ki, dil ile ikrar ve kalb ile tasdikle gerçekleşen îmânın zemîni şuur sıhhatidir. Mecnunlar böyle bir mükellefiyetten berîdirler.

Bu itibarla irâdenin kuvvet ve tâkat îtibarıyla insandan insana farklılık arzedeceği bedâhet derecesinde bir gerçektir. Bu fıtrî sermaye îtibarıyladır. Bir de buna ruhun beden elbisesi giymesinden itibaren inzimam edecek haricî

tesirleri katarak düşünmek ve bunların da insandan insana çok farklılık arzedeceği keyfiyetini mülâhaza ederek irâdeyi bu husûsiyetler muvâcehesinde mîzân etmek lâzımdır. Zîrâ irâde üzerinde belli belirsiz, sonsuz tesirler vâkî olmaktadır. Hiç akla gelmeyecek olan bir husûsa işâret edelim:

Her âilede ilk çocuk mahcûb, hissî ve içine kapanık bir hüviyet arzederken son çocuk bunun aksine bir hâlet-i ruhiye sergiler. Bu durum o yavrunun hayatına başlangıç noktasını teşkîl eden nutfe-i meneviyenin (meni zerreciğinin) ana rahmine vaz'ı anında karı kocanın birbirlerine karşı mahcûbiyetinin bir neticesidir. Bu, sonraki çocukların kazanılmasında gitgide azalacağı için en son çocuk irâde izhârında daha serbest bir görünüm arz eder.

Fiillerin zemini tahassüs ve tefekkür olduğuna nazaran hâlet-i rûhiyedeki bu vasfın amelî hareketlere in'ikâs etmemesi düşünülemez. Bu keyfiyet ilmen isbât ve müşâhedesi kabil bir husustur. Lâkin bu derecede sarîh olmayan başka keyfiyetler de vardır. Meselâ insanın varlık âlemindeki ilk sermâyesi olan nutfe-i meneviyenin helâl veya haram gıdadan teşekkül etmesinin bile ondan husule gelecek çocuğun irâde ve ihtiyarı üzerinde müessir olduğunu söyleyebiliriz. Böyle zor farkına varılabilecek olan manevî müessirler bu zikrettiklerimize münhasır da değildir. Fakat biz çok bilinen bir başka hususa daha temâs etmek istiyoruz. Bu da **"verâset"**tir.

Verâset, fizîkî ve içtimâî olmak üzere iki çeşittir. Fizîkî verâset için şunu söyleyebiliriz. Ana rahminde teşekkül eden ruşeym (döllenmiş

yumurta) 30.000 istidat anadan, 30.000 istidâd da babadan alır. Ancak bunun bebeğin sadece rûhî yapısına değil aynı zamanda bedenî yapısına da akseden tecellîleri bile irâdeye müessirdir. Meselâ ana veya babadan birinin hipofiz bezi fevkalâde gelişmiş ise, bu istidâdı ondan alan çocuk asâbî olur. Bu ilmî bir gerçektir. Bunun başka misalleri de vardır. Daha ruşeym halindeyken ana babadan vâkî olan şartlanmaları bir insanın hayatında esas alarak onun davranışlarını bu yönde değerlendirmek, baştan başa irâdeye taalluk eden hukuk ilminde **"doğuştan suçluluk"** denilen bir nazariyenin vücûduna âmil olmuştur. Meşhur hukukçu **Lombrozo**, suçluların ruşeym halinde iktisâb ettikleri husûsiyetler îtibarıyla suçluluğa sürüklendiklerini iddia eden bir cezâ hukuku nazariyesi geliştirmiştir. Bu görüş bütünüyle doğru olmasa da belli ölçüde hakikat ihtivâ ettiği inkâr edilemez.

Sosyal verâset ise, bir insanın bebekliğinden itibaren irâdesi ve binnetice şahsiyeti üzerinde vâki tesirleri ifâde eder. Bundan dolayıdır ki, İslâm evlilikte eşler arasında küfüv olma şartını va'z ve tavsiye etmiştir. Küfüv örf beraberliğini, görgü ve zihniyet şartlanmasını da ihtiva eden bir mefhumdur.

İslam'da bazı gıdaların haram kılınması onların fizîkî ve ruhî yapı üzerindeki menfî tesirlerinden dolayıdır. Gıdanın insan şahsiyeti üzerindeki tesîri bugün ilmî araştırmalarla sabit olmuş ve bundan dolayı bilhassa Batı'da **"gastroloji"** yani beslenme ilmi adıyla bir ilim teessüs etmiştir. Osmanlı zamanında çok yol yürümeyi gerektiren posta müvezzîliği (dağıtıcılığı)

için Tatarlar tercih edilirdi. Bunun sebebi, bu topluluğun uzun asırlar boyunca at eti yemesi, dolayısıyla atın yola mukaavemet husûsiyetinin onunla beslenen insanlara intikal etmiş olmasıdır.

Çinlilerin asırlarca pirinçle beslenmeleri karakterlerine aksetmiş ve onlar tarihlerinde hiçbir defa Türkler gibi müteharrik bir sûrette yurtlarından çıkıp civardaki kavimlere taaarruz etmemişlerdir.

İslâm Âlemi'nde mükâşefe ehlinin riyâzatta hayvânî gıdâ ile tegaddî etmeyip nebatî gıdaları tercih etmesi bu keyfiyetin bilindiğinin aldatmaz bir delîlidir. Zîrâ nebatî gıdâ bedende hilmiyyeti, hayvânî gıdâ ise vahşet ve hareketliliği tevlîd eder. Bu keyfiyete verilecek misaller de sonsuzdur. Bununla beraber biz irâde üzerinde müessiriyet îtibarıyla beslenmenin de bir rol oynadığını ifâde ile iktifâ ediyoruz.

İrâde üzerinde bir diğer müessir de iklimdir. Dağlık bir yerde büyümüş bir insan ile ovada büyüyenin arasındaki cevvâliyet farkı hiç kimsenin inkâr edemeyeceği bir gerçektir. İklimin aşırı sıcaklık ve soğukluğu da karakter ve bedenî faaliyetler üzerinde rol oynar. Meşhur tarihçi **İbni Haldun** devlet ve milletlerin terakkî ve tereddîleri için sayısız müessirler arasında bu iklim ve gıdâ unsurunu ehemmiyetle zikretmiş **"biyolojik nazariye"** denilen nazariyesine mesned ve gerekçe olarak uzun uzun anlatmıştır.

Bütün bu söylediklerimize ilâveten şunu da ifade etmeliyiz ki aslı dâd-ı Hak (Allah vergisi) olan irâdeye eklenen bu munzam tesirler ilmi mutlak olan Allâh-ü Azîmüşşan tarafından lehte veya aleyhte olarak mîzân edilir ve herhangi bir ferdin

muhakemesinde dikkate alınır. Allah karşısındaki mesûliyyette ferdin takati ölçü alınarak o takatten fazla bir mes'uliyete mâruz kalmayacağı husûsu Kur'ânî bir gerçektir. Bununla beraber ferdin bu fıtrî olan sermâyesi ve onun üzerine gayrı iradî bir sûrette in'ikâs eden munzam tesirler mesuliyetin azalıp çoğalmasında rol oynayacağı gibi asıl ehemmiyetlisi irâde izhârıyla yani kulun kendi fiilî eseri olarak vâkî olan iradî şartlanmalar dolayısıyla ehemmiyetlidir. Mes'ûliyetin asıl kaynağını teşkil eden bu keyfiyet için irâde ve ihtiyar sahibi insan ne yapmalıdır?

Hâl sârîdir. Şahsiyetin irâde eseri olarak mâruz kaldığı tesirler onun mesûliyetinin temelini teşkil eder. Şöyle ki: Varlığın aslı tek olduğu için bu kesret aleminde aynîleşme meyli insan dâhil bütün eşyâ-yı tabiiyyede meknûz (depolanmış) bir tabiat kanunu ve âdetullahtır. Meselâ, bir odanın bir köşesine bir şişe koku devirseniz oda dahilindeki koku zerrecikleri kokuya eşit miktarda sahip oluncaya kadar o zerrecikler arasında bir inhilâl (geçişme) vâkî olur ve mutlak eşitlik hâsıl oluncaya kadar bu akış devam eder. Sıcak ile soğuk arasındaki tehallül de böyledir.

Lâkin fizîkî alemde mevcûd olan bu keyfiyet ruhlar arasında da mevcûd olmakla beraber **"hâl"**in sirâyet kanalı muhabbettir. Nasıl bir elektrik enerjisi sadece kablolar vasıtası ile bir yerden bir yere, nakledilebiliyorsa aynen onun gibi hâl sirayeti de muhabbetle kâimdir. Muhabbet ne kadar şiddetliyse akım, yani cereyan da o kadar fazla ve sür'atli demektir. Tıpkı vücûdda kan deveranını sağlayan damarlar gibi mecra ne kadar büyük ve müsteid ise, deverân o

kadar fazladır. Şu keyfiyeti beşerî hayâta intikal ettirdiğimizde görürüz ki, hâl intikâlinde müsbet bir tesire mâruz kalarak irâdeyi iyi istikamette yönlendirebilmek için Allah'ın tekâmül etmiş kullarına yakın olmak ve onlara muhabbetle bağlanmak gerekir. İşte amelî hayat için irâdeyi terbiye ve yönlendirmenin en müessir vâsıtası budur. Bundan dolayıdır ki Cenâb-ı Hak **"Kûnû ma'assâdıkîn"** yani **"Sâdıklarla beraber olunuz!"** buyurmuştur.

Şuur altı bir hazine gibidir. Görülen, duyulan, hissedilen pek çok vakıa ve hâdisâtın intibâları orada depolanır. İnsanoğlu bütün esmâ-i ilâhiyeden nasip almak îtibarıyla küçük bir Kâinat olduğu hâlde, onun üzerindeki ilmî tetkikler tabiat ilimlerindeki ilerlemeye mazhar olamamış, olabildiği kadarı da ruhtan ziyâde bedene inhisar etmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan ruhlar arasındaki alışverişi bedenin fizîkî husûsiyetleri kadar bilmeye imkân hâsıl olmamış ve olamayacaktır. Zîrâ ruh hakkında bize az bilgi verilmiş olması keyfiyeti Kur'ânî bir hakikattir.

Fiiliyat da, her sahada olduğu gibi bu Kur'ânî hükmü doğrulayacak istikaamettedir. Halbuki şuur altı baskılarının insan irâde ve şahsiyeti üzerinde müessiriyeti inkâr edilememekte ve bu keyfiyet psikiyatri adıyla bir ilim dalında uzun uzun incelenmektedir. Vaktiyle ecdâdımızın akıl hastalarını muhterem kabul edip av etiyle besledikleri ve mûsikî ile tedâvî yoluna gittikleri hatırlanırsa rûhî hastalıkların aşırı hissî ve fikrî duyarlılıktan doğduğu ve âhenkli ses demek olan mûsikînin sinir sistemi üzerinde yatıştırıcı bir rol oynadığı anlaşılır.

Buna göre bir insanın gözünün gördüğü, kulağının duyduğu ilh... her keyfiyetin onun şuur altında muazzam bir intibâlar hamûlesi teşkil ettiği anlaşılır. Bu demektir ki, güzel sese kulak vermek, güzel şeye bakmak, hal ehli ile düşüp kalkmak müsbet tesirler alışverişi ve binnetîce irâdeyi yönlendirmede bir numaralı tesir vasıtasıdır. Bu demektir ki insanda irâde gibi fıtrî olan muhabbeti -ilâhî ölçüler muvâcehesinde- lâyık olana, aksine husûmeti de müstehak olana tevcih, bu tevcihteki şiddet derecesinde hayat ve faaliyetleri yüceltip ulvîleştirirken; bunun aksine hareket de yani muhabbeti nâ-lâyıkına husûmeti ise gayrı müstehakkına tevcih, bu tevcihteki şiddet derecesinde hayâtı suflîleştirir. O halde husûmet ve muhabbeti tevcih husûsunda irâdeyi dirâyetle kullanmak da temel bir esastır.

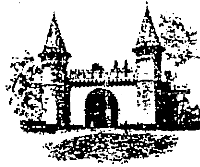
Gençler!... Unutmayınız ki insan, hayatta en büyük bedeli muhabbet sebebiyle öder. İmkânlarınızı heder etmek istemiyorsanız irâdenizi yönlendiren, muhabbet ve husûmetinizi doğru bir hedefe tevcih sûreti ile güzel kullanmaya bakın! İlâhî ölçüleri lâyıkıyla öğrenin ve hem aklınızı ve hem de irâdenizi onun haddesinden geçirin!.. Sonra akıl ve irâdeyi o ölçüler dâhilinde kullanmayı öğrenin!...

Amelî Tavsiye: İrâdeyi takviye etmenin en iyi çâresi bildiğimiz **"oruç"**tur. Allah'ın bütün emirlerinde Dünyâ ve Âhiret'e müteallik faydalar bulunduğu mâlumdur. Orucun, Dünya plânındaki en büyük faydası nefsi terbiye, karnını doyurmak güçlüğünde olan insanların hâllerini idrakle merhamet duygularının gelişmesi ve hiç şüphesiz irâde terbiyesidir. Yılda bir aylık oruç, bir kimse

için matlub olan irâde kuvvetlendirmesine yetmiyorsa buna Pazartesi ve Perşembe günlerini de ekleyerek belli bir zaman veya bütün bir sene oruç tutulabilir.

Bunun yapılması güç geliyorsa en kolay yol, **"kelâm orucu"** tutmaktır. Kelâm orucu, yani belli bir müddet hiçbir kelime telaffuz etmeme... Buna günün belli saatinde, mesela yarım saatle başlanıp gitgide arttırılarak ihtiyaca göre çoğaltılabilir. Herkes hayâtî meşgûliyetine göre kendini ayarlayarak en müsâid bir zamanı **"kelâm orucu"** tutmak üzere ayırabilir. Bunu da iradesinde istediği kıvama ulaşıp ulaşmadığına dikkat ederek kısa bir müddet veya daha uzun bir zaman için tatbik edebilir.

Bunun yanında nefsânî arzuları zaman zaman gemlemek sûretiyle de irâde terbiye edilip kuvvetlendirilebilir. Bu herkesin kendi şartlarına ve tercihine göre belli bir sahaya inhisar ettirilerek gerçekleştirilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İmana Ulaştıran: ÜÇ TANIMA

"Bugünün insanının en bilmediği şey kendisidir."

Münir Derman

Hayata atılırken bütün bir ömrü azamî randımanlı kılmak ve onu doğru bir hedefe yöneltmek için ilk lâzıme, üç tanıma keyfiyetidir. Bunlar:

a-Kendini tanıma,

b-İçinde yaşanılan zaman ve zeminin şartlarını tanıma,

c-Umûmî mânâsıyla kaderi ve onun bir parçası olan şahsî kaderimizi kavrama ve tanımadır.

Bunlar, hayat ve faaliyetlerimizin gerçekçi bir sûrette nizamlanıp yönlendirilmesini temin eden

üç aslî müessirdir. Biz her üçünün de usûl ve esaslarını hulâsaten anlatmaya çalışacağız.

A-KENDİNİ TANIMAK

İnsan, Cenâb-ı Hakk'ın bütün sıfatlarından bir tecellîye (nasibe) mâlik olduğu cihetle onun tam mânasıyla kavranması, bütün bir kâinâtın anlaşılıp izah edilmesi kadar güçtür. Çünkü o, zübde-i kâinâttır. Yani, kâinâtın özü, hülâsâsı ve tohumu mesabesindedir. Bundan dolayı islâmî edebiyatta insan **"âlem-i asgar"** yani, küçük âlem olarak adlandırılır. Bu nükteyi ifade için Divan Edebiyatı'nın zirve şairlerinden **Şeyh Gâlib**:

"Hoşça bak zâtına kim, zübde-i âlemsin sen
Merdûm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen"[9]

beytini söylemiştir. Cenâb-ı Hakk'ın sıfat tecellîleri ile vücûd bulan âlemimizde tek varlık insandır ki, **"beka"** ve **"hâlık"** sıfat-ı ilâhiyyeleri hâriç olmak üzere her sıfat-ı ilâhiyyeden bir nasib sahibidir. Bundan dolayı **"eşref-i mahlûkaat"**, yani yaradılmışların en şereflisi olarak yâd edilmiş bulunduğu gibi Cenâb-ı Hakk'ın kendisi de onu Yüce Kur'ân'ımızda **"halîfetullâh"** olarak ilân ve ifade etmiştir.

"Beka" sıfat-ı ilâhiyyesini Cenâb-ı Hak, kendi nefsine hasrettiği için bütün varlıklar ve bu arada insanlar da fânîlikle mahkûmdurlar. Ebedî bir değişikliğe mâruz kalmak, onlar için kader-i mutlaktır.

---

[9] " Hoşça bak kendine ki, Âlem'in özüsün sen; Kâinâtın gözbebeği olan insansın sen!.."

Bu kadar mükemmel bir mâhiyeti hâiz bulunan insanı tanımak, Dünya'daki işlerin en güç olanıdır. Üstelik onun kendi kendini tanıması, bu tanımanın zarûrî olan enfüsîliğinden (sübjektifliğinden) dolayı bir kat daha güçtür. Lakin **"Her güçlükte muhakkak bir kolaylığın mevcudiyeti"**[10] beyân-ı ilâhî ile sâbit bir gerçek olduğuna nazaran bu hususta da bir çıkar yol bulunabileceğini düşünmek tabiîdir. Kanaatimizce o yol, şudur:

Âdemoğlu fıtrî temâyülâtı itibariyle -belli ölçüde- egoisttir. İnsan fıtratının tabiî bir vasfı olan egoizm sebebiyle o herşeyden evvel kendi nefsini sever. Bununla beraber her ferdin hâricî âlemde derece derece muhabbetle teveccüh ettiği varlıkların mevcûdiyeti de bir vâkıadır. Bunlar arasında en şiddetlisi ve ilk tezahür edeni, bir **"insan"**a müteveccih olandır. En gaddar kimselerde bile fıtrî bir sevme meyli bulunduğu kolayca müşâhede edilebilir bir vâkıadır.

Bir kimse ilk gördüğünde tamamen kalbî bir alâka ile muhabbet ve husumet duyduğu muhâtabına dikkat etmelidir. Hesab yapmak ve menfaat gütmek zaafından kurtulamayan akıl işe karışmadan böyle kalbî bir meyelân ile muhabbet ve husûmet duyulan insanlar, o muhabbet ve husûmetin sahibi için kendi özünü veya zıddını aksettiren bir ayna mesâbesindedir. Vehle-i ûlâda, yani ilk bakışta veya ilk karşılaşma ânında gönlü

---

[10] İnşirâh Sûresi, âyet: 5-6.

muhabbet veya husûmetle meşbû hâle gelenler muhatablarında ya doğrudan doğruya veya tersinden kendi özlerinin idrakine ulaşırlar. Bu hisler muhabbet mahiyetinde ise müşâhede sâhibi ile muhatab arasında bir ayniyeti, husûmet mâhiyetinde ise zıtlığı ortaya koyar. Muhabbet ne kadar şiddetliyse ayniyet, husûmet ne kadar çoksa zıddıyet o kadar fazla demektir. Zira yukarıda temas edildiği üzere insanoğlu egoisttir ve herşeyden evvel kendi zâtî varlığına muhabbet duyar. Muhâtabı sevmesi onda kendi varlığına âid olan husûsiyetlerin tahassüsü neticesindedir. Husûmette ise bu keyfiyet tamamıyla aksidir.

Herkes pratik hayatta şu gerçekleri çokça müşâhede edegelmiştir. Bir cesur adam kendisi gibi bir cesur kimseyi beğenip takdir ettiği, ona muhabbet duyduğu hâlde korkak bir kimseden nefret eder. Bir cömert de böyledir.

Bununla beraber bazen hâricî görünüşleri itibariyle birbirlerine zıt iki insanın dost olduğu da görülür. Bu durum yukarıdaki ifademizle bir tezat teşkil ettiği hâlde o hükmü iptale medar olamaz. Zira böyle kimselere bakınca onların birinin fıtratının aslî temâyülâtına aykırı olarak iktisâbî, yani sonradan kazanılmış birtakım husûsiyetler dolayısıyla farklı bir hüviyete bürünmüş olduğu görülür. Esâsen insanda terbiye ile veya içinde yaşanılan çevre husûsiyetleri sebebiyle aslî temâyüller üzerine âdetâ bir kabuk teşekkül eder. Bu, onun asıl hüviyeti değildir. Ârızîdir. Muhabbet eden veya husûmet duyanın tavrı ise, onun üstü

örtülmüş bulunan özü, hilkati ve bunlara âid tabiî temâyüllerin bir neticesidir.

Hakîkaten bazen fıtratında cesaret olan bir insan, gördüğü aşırı sert terbiye veyahut çocukluğunda başından geçen dehşetli bir korkutucu hadise dolayısıyla özbenliğinin kabuğuna çekilmiş bir salyangoz gibi derinlere gerilemesi ve ön safta başka bir hüviyete bürünmesi mümkündür. Böyle kimseler şahsiyetlerinde ihtilâl çapında büyük bir tesir şokuna mâruz kalmazlarsa bu ârızî hüviyetle yaşamaya ve hayatlarını bu hüviyetin îcâbına göre nizamlamaya mecbur kalırlar. Buna **"fıtrat-ı sânî"** denir. Bu iktisâbî, yani sonradan oluşan hüviyet, hemen her hâdisede rolünü kendince oynadığı halde, muhabbet ve husûmette acze düşer. Fıtrat-ı aslînin temâyülâtı ona galebe çalar. Bundan dolayıdır ki, kendi zâhirî kimliğine zıd bir kimseye muhabbet eder. Onun için böyle istisnâî oluşlar, ne insanın egoistliğini ve ne de muhabbet ve husumette onun oynadığı rolü inkâra sebep olamaz.

Bu husustaki diğer bir gerçek de şudur:

İnsan şahsiyeti, çeşitli esmâ tecellîleri ile vukûa geldiğinden hangi esmâ gâliben tecellî etmişse mîzâca, karaktere ve hâkim temâyülâta vücûd vermekte asıl rolü o oynar. Bu itibarla herhangi bir ferdin derûnu, heterojen (çok cinslilik) bir imparatorluk tebaası kadar çeşitlilik arzeder. Lâkin bu benlerden esmâ tecellîsindeki galebeye göre sadece biri veya birkaçı hâkimiyet

sağlar.

Yunus Emre (k.s)- merhûmun, *"Bir ben vardır bende, benden içerû"* sözü bir tevâzû ifadesi değildir. O, bu mısraıyla içindeki benleri teke indirmiş olduğunu ifade etmektedir ki, bu keyfiyet her kula müyesser olamayacak bir büyük mazhariyettir.

Nasıl bir devlette ihtilâl olur, milleti temsil eden rüesâ (reisler, idâreciler) değişirse, aynen şahsiyette de öyle ihtilâllere benzer büyük çalkantılar meydana gelebilir ve **"temsilci ben"**, yani **"devlet başkanı"** değişir. Bu husus, meselâ bir kâfirin hayatını uzun müddet küfr ile idâme ettirmişken îman dairesine gelmesi, bir zâlimin zulümde zirveye ulaşmışken ıslah-ı nefs etmesi nev'inden çeşitli hâdiseler de az görülmüş değildir. Böyle bir kâfiri, Allahu Azîmüşşân'ın **"mudill"** esmâ-i ilâhiyyesinin tecellîdeki galebesi kâfir kılmışken, bu galebenin, yine onun fıtratında mevcud olan **"hâdî"** sıfat-ı ilahiyyesinin galebesiyle nöbet değişikliği tahakkuk eder. Zâlim için de ve benzeri iki kutup arasında gidip gelenler herkes için de aynı keyfiyet mevzu-u bahistir. Bunlar, istisnâî hallerdir. Ef'âl-i âdiyeden değildir. Biz yukarıdaki tahlîlimizi, fıtrî temâyüllerin ümûmî tezâhürünü esas almak sûretiyle nakletmiş bulunmaktayız.

Bütün bu söylediklerimizin hülâsâsı, beşerî egoizm sebebiyle vehleten (durup düşünmeden) sevilen bir şahısla sevenin ayniyeti, nefret edilenle ise mugâyeretinin inkârı gayr-i kâbil bir husus

olduğudur. İhtimâl, bu nükteyi ifâde için Peygamber Efendimiz, **"Mü'min müminin aynasıdır."**[11] buyurmuşlardır.

B- MEKÂN VE ZAMAN ŞARTLARINI TANIMAK

Cenâb-ı Hakk'ın, **"beka"** sıfat-ı ilâhiyyesinden mâsivâullahtan hiçbîrine bir nasib takdir buyurmamasının neticesi, bütün mahlûkatın mutlak ve ebedî bir tebeddülât ve tahavvülâta (değişkenliğe) tâbî olmasıdır. Zaman ve mekân da bu umûmî kaaideye tâbîdir. Zira mâruf tabiriyle **"zaman"** da mahlûktur. Hiçbir insanın hayatını idâme ettirdiği zaman ve mekân şartları, bir diğerinin tıpatıp aynı değildir. Nasıl kürre-i arzın her tarafındaki toprağın terkîbine ve iklim şartlarına göre inbat (nebat yetiştirme) kaabiliyeti mütenevvî ise, bu keyfiyet, zaman için de aynıdır. Afrika'da üç yüz metre boy salan Okaliptus ağacı, Çukurova'nın bataklıklarını kurutmak için getirtilip dikilmiş, fakat bu ağaç Çukurova'da ancak otuz metre boy verebilmiştir. Bu defa onu farazâ Rize'nin toprağına diksek, belki de bu boy on metreye inecektir. Bir tohumun özünde mevcud olan cinsine âid temâyüller yeşereceği toprağa göre asgarî ve a'zamî arasında belli bir derecede randıman vermesi gibi beşerî fiiller de zaman karşısında aynı durumdadır. İnsan fıtratında mevcud olan temâyüller fiilî hareket hâline geçerken üzerinde

[11] "el-Müminu mir'atu'l-mü'min."

kök salacağı **"zaman"** ve onun **in'ikas** mekânı olan **"içtimâî muhît"**e göre şekillenmek mecbûriyetindedir. Bir çınar tohumunun şu kadar boy salmak ihtimâli var diye siz onu bir saksıya dikerseniz, ondan fıtratındaki kaabiliyete göre bir gelişme bekleyemezsiniz. Saksının mahdûd imkânları ondaki fıtrî iktidarı ve istidadı tahdide uğratır.

Rûhî ve bedenî husûsiyetlerini tanıyan insan için de bu husûsiyetlerin gelişip neşv ü nemâ bularak fiiliyâta inkılâbında zamana ve zemine âid husûsiyetler aynen toprak gibi müsâid veya gayr-i müsâid olmaları cihetiyle dehşetli bir rol sahibidirler. Bundan dolayıdır ki, beşerî hayatı a'zamî bir sûrette randımanlı kılmak isteyen bir genç adam, içinde yaşadığı cemiyeti, ona hükmeden zamanı ve bu zamanın lehte ve aleyhteki husûsiyetlerini çok iyi bilmeye mecburdur. Bu durum, hayatını plânlamak isteyen insan için birtakım kablî vasıfları edinmiş olmaya, bunların ışığı altında çevreyi dakîk ve sürekli bir müşâhede projektörü altında bulundurmaya bağlıdır.

O kablî sıfatlar, ezcümle ilim, irâde, tecessüs ve tahassüs kaabiliyetidir. Bu zikrettiğimiz sıfatlar ve buna daha eklenebilecek olan başka birtakım meziyetlerle mücehhez olmayanların, hayatı ve ona hükmeden zamanın hiç olmazsa akış istikaametini kavramaya muktedir olamayacakları âşikârdır. Diğer taraftan zamanın şartları çoğu kere -başka bir zamana kıyasen- mergûb (rağbette

olanı) ve makbul olanı makhur ve merdud kılar. Meselâ normal bir zamanda çocuğunu emzirmekte olan bir annenin fiili herkesçe takdir, tahsin ve tebcil olunduğu hâlde o annenin evinde bir yangın zuhûr ettiği hengâmda bu fiil, herkesçe merdud (reddedilmiş) addedilir. Çünkü yaşadığı o an müsta'ciliyet sebebiyle evvelce makbul olan o fiili terk edip yangına karşı bir şeyler yapmasını îcâb ettirir.

Zamanın kıymet hükümlerini alt-üst eden bu rolü, hayatın her ânı için –alâ derecâtihim- büyük bir ehemmiyet arzeder. Bazı işler, muayyen bir zamanda yapılmadığı takdirde onlardan matlub olan kâmil netice hâsıl olmaz. Evlenmek, tahsil... vs. gibi...

Bu sebepledir ki, umûmî bir hüküm olarak **"teennî"** ile (durup düşünerek) hareket esas olduğu halde Peygamber Efendimiz bizlere üç meselede aceleyi emretmiştir. Bunlar; borç ödemek, cenâze defnetmek ve yetişkin kız-erkek evlâtları evlendirmektir. Acele, şeytan ameli olarak damgalanmışken şu üç istisna, zamanın, beşerî fiillerden matlub olan neticenin bihakkın elde edilmesi için vârid olan ehemmiyetini göstermektedir.

Nasıl âlemimize hâkim bir fizîkî kanun olarak mevsimler birbirlerini teâkub eder giderlerse, zamanda da hayır-şer, hüsn-kubuh (güzellik-çirkinlik) de aynı şekilde galebe nöbetleşmesine tâbîdir. Lâkin bütün varlıklara şâmil olan bu zıdlıklar arasındaki galebe nöbetleşmesi –ilâhî

takdir ile- bazı ahvâlde muayyen ve mâlum bir periyot (zaman parçası) ile takdir olunmuşsa da bazılarının başını ve sonunu kestirmek mümkün olmaz. Onların nöbetleşmesi gayr-i muayyen bir müddete tâbî kılınmıştır. Bu sözleri biraz vuzûha kavuşturmak için şu misallere dikkatinizi çekmek isteriz:

Cenâb-ı Hak, Dünya'mıza hâkim olmak vasıfları itibariyle aydınlık ve karanlığı yirmidört saatte bir nöbet değişikliğine tâbî kılmıştır. Yani buradaki tebeddulât mevkut ve muayyendir. Bu müddet, mevsimlerde sene ile tahdid edilmiştir. Lâkin **"iman-küfür"** galebe nöbetleşmesinde böyle bir muayyeniyet yoktur. Onun, biz, başını ve nihâyetini kestiremez, ancak içinde yaşadığımız zamana hangisinin hâkim olduğunu veya hâkimiyet tesis etmek istikametinde ilerlediğini görebiliriz. Bu ise, ilim ve müşâhede kudretiyle kavranabilir.

Böyle olmakla beraber Allah'ın rahmeti gadabına gâlip bulunduğundan, imanın galebesi, küfrün galebesine nazaran çok daha uzun bir müddet imtidad eder. Bunu tarihe âid bilgilerimizle mîzân edip kavrayabiliriz.

Bizim tarihimizde 1839 Tanzimat Fermanı, şeriatın, dolayısıyla imanın galebesinden cüz'î bir inhiraf ifadesi taşımaktaydı ki, bu gitgide artmış ve nihayet imanın mağlubiyetine bâtılın gâlibiyetine müncer olmuştur. 1945 Çok Partili siyâsî hayata geçişle imanın sukut çizgisi devrini tersinden tamamlamaya başlamıştır. Ancak bu

devrin henüz sabâvet çağında olduğu görülmektedir. Aksine küfürse ihtiyarlık çağına başlamıştır. Bu zamanımız için bir seyir çizgisidir. Bir insan, kendi zamanının, aynen fizîkî iklim ve mevsimler gibi mânevî husûsiyetini bilirse iman ve küfür mücâdelesinden o zaman için ne hâsıl olabileceğini kavrar.

Ancak bu, îzâhı uzun ve girift bir meseledir. Böyle bir yazıda bugünkü müslüman gençlere söylenecek söz şudur ki, bu satırların yazarı, gençliğini âdetâ şiddetli bir kar-kış mevsimi gibi küfrün galebesine şâhid olarak geçirmiştir. İhtiyarlığını ise onun bir sonbahar-hazan mevsimi gibi kuvvetten düştüğü bir zamanda idrâk etmektedir. Bu yazıyı okuyan gençlerin sabâvetleri, yani çocukluk ve gençlik yılları ise, iman ve İslâm dâvâsının baharına denk gelmiş bulunmaktadır. Bahar; ümid, heyecan ve tazelenme mevsimidir. Kışın bütün gün evinde oturan insanlar, baharla tabiata açılır; bahçelerini, tarlalarını yeni bir inbât mevsimi için hazırlamaya koyulurlar. Mâneviyâtın yazına hazırlanmak mevsiminde bulunan gençler de böyle yapmaya memur talihli insanlardır.

Kış mevsiminde bütün nebâtât, hamle yerine mevcûdiyetini muhâfaza gayreti içindedir. Baharla neşv ü nemâ heyecanı ile harekete geçer. İman dâvâsının kışında da müminler, mevcûdu muhâfaza gayreti peşinde koşarlar. Lâkin onun baharına ulaşınca iş değişir.

Zamanımızı iman ve küfür mücâdelesi

bakımından şu sûretle tavsif ve teşhis edebilenler, fıtratlarında meknûz olan hasletleri bu şartlarda azamî randımanlı kılabileceklerinin heyecanını taşımalıdırlar.

O hâlde hayatın en temel ve esaslı gâyesi olan rızâ-yı ilâhiyyeye nâiliyet için verimli bir çağın eşiğinde bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Böyle bir mevsimde Hak için izhar edilecek her irâde akıntıya rastgelmiş bir kayık misâli matlubdan çok fazla netice hâsıl etmeye muktedir olur. Aksine iman dâvâsının mânen kış olduğu zamandaki seleflerimiz kayıklarını akıntıya karşı ilerletmek mecbûriyetinde kalan talihsiz kimselerdi. Lâkin onların da şartların ağırlığı sebebiyle az emeğe Allah'tan çok ücret almak gibi bir tâlihleri vardı.

Esâsen varlık da imtihan, darlık da imtihandır. Hatta denilebilir ki, varlığın imtihanı, darlığın imtihanından zordur. Çünkü varlıkta nefs kabarık olur ve her amelden kendine bir pay almaya çalışır. Darlıkta ise, o acz sebebiyle kulluğun idrâkine daha kolay ulaşabilir.

Bu demektir ki, zamanımızın islâmcı gençleri şartların lehte bir istikamette gelişmesine rağmen babalarından, dedelerinden daha ağır bir imtihana tâbî olmak mevkiindedirler.

C- UMÛMÎ MANASIYLA KADERİ VE ONUN BİR CÜZ'İ OLAN KENDİ KADERİNİ TANIMAK

Bir insanın hayat ve hâdiseleri, hatta Kâinât'ı zihninde doğru bir izâha kavuşturabilmesi için

kaderi derin bir sezişle kavraması lâzımdır. **"Derin bir sezişle"** diyoruz, çünkü kader mutlak mâhiyeti itibariyle Cenab-ı Hakk'ın sonsuz lütuf ve merhameti îcabı olarak meçhul kılınmıştır. Mâlum olsa insanların huzur ve sükûna kavuşmaları imkânsızlaşırdı. Bir kimsenin öleceği vakti her türlü şüpheden berî olarak bilmesi hâlini düşününüz. Yıllarca evvelinden hayatı zindana dönerdi. İrâde ve istikaametini muhâfaza etmek imkânı selbolunduğundan onu mutlak bir sûrette yanlış kullanılırdı. Pek çok kimse ölümünden bir gün önce ne kadar hasmı varsa öldürmeye teşebbüs ederdi. Bundan saymakla bitmez mahzûrlar doğardı.

Kaderin şu meçhûliyetine rağmen onun ana istikaameti itibâriyle sezilmesinin mümkün olduğunu ve bu sezişin hayatı tanzimde pek büyük bir role sahip bulunduğunu söylemeliyiz. Bunun için evvela kaderi umûmî ve şer'î plânda anlamak lâzımdır. Bu, hem bir lâzıme ve hem de bir farzdır. Çünkü kadere iman, âmentünün şartlarından biridir. Lâkin iman edilen o kaderin mâhiyeti nedir? Bunun nazarî bir mefhum olarak kavranması, imânî bir vecibedir:

Her oluş, kader îcâbıdır. Kadere adem-i muvâfakatle (uyulmaksızın) bir ağaçta herhangi bir yaprak kıpırdayamaz. Çünkü mâsivâullâhtan hiçbirinde **"hâlıkıyet"** sıfatı yoktur. Allah'ın hâlık sıfatıyla dâhil olmadığı bir fiil vukûa gelemez. Onun için hayır ve şer Allah'tandır, diye iman ediyoruz. Lâkin kader, mutlak ve mukayyet olarak

ikiye ayrılır. Mutlak kader, bizzat Cenâb-ı Hakk'ın tâyin ve takdir ettiği husûsken, mukayyed kader mahlûkun iradesine ta'lik edilmiş olandır. Bu keyfiyeti şöyle bir misalle anlatabiliriz. Bir baba çocuğunu bir oyuncakçı dükkânına götürerek ona, o dükkânla mahdud olmak üzere bir oyuncak tercih edip almasını söylese, babalık merhameti dolayısıyla da oyuncakların mazarrat ve meserret âmili olabilecek husûsiyetlerini ona bildirse, çocuk buna rağmen mazarratlı bir oyuncak seçerse, baba dilerse parasını vererek o oyuncağı alabileceği gibi dilerse parayı vermeyerek çocuğun irâdesini akim bırakabilir.

Cenab-ı Hakk'ın peygamberler göndererek kullarına eğriyi-doğruyu bildirmesi, Dünya ve âhiret hayatına dâir mazarrat ve meserret noktalarını anlatması bu kabildendir. Mazarratlı fiili seçen kul, bu tercihi sebebiyle mes'uldür. Halbuki mutlak kader icabı olan keyfiyetlerden dolayı, mahlûka ve hâssaten insana, ne mükâfât ve ne de mücâzât verilir. Belki nâiliyetler, onun mes'ûliyetinin nisâbını teşkil etmekte rol oynar.

Çünkü Cenâb-ı Hak, insanların mes'ûliyetinin hudûdunu onların takatlariyle tahdid etmiştir. Bu takati teşkil eden ilâhî mevhibelerdir. Bunların sahibini, iktidarından fazla bir mükellefiyete tâbî kılmak, değil Allah'ın **"rahman"** ve **"rahim"** sıfatı, **"âdil"** sıfatı ile de bağdaşmaz. Bundan çıkan netice, her insanın mes'uliyetinin ind-i ilâhîde aynı miktarda olmadığıdır. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın ikramları, hiçbir insanda birbirine mutlak mânâsıyla eşit

değildir. Eğer âlemimizde herhangi iki varlık, birbirine mutlak mânâsıyla eşit olsaydı, o iki şeyden birinin yaratılışı zâid, yani gereksiz olurdu. Böyle bir fiil abes, abesle iştigal ise, **"müteâl"** sıfatına hâiz olan Allah hakkında câiz olmaz.

Şu umûmî mülâhazanın neticesi ve Allah'ın zât ve sıfat hakikatinin bir îcâbı olarak mâsivâullahta "ihtilâf" yani farklılık asıldır. Kâinât'ta bertaraf edilmesi imkânsız olan bu farklılık, Dünya hayatını şu bilebildiğimiz vasıf ve cereyân tarzıyla mümkün kılan bir vetîredir. Mahlûkât içinde akıl, idrak, iz'an... ilh. gibi mümtâz sıfatlarla techiz edilmiş olan sadece insanlar ve cinlerdir ki, bu nâiliyetlerinden doğan bir mesûliyete mârûzdurlar. Ancak bu mesuliyetteki derece yahud nisbet, ins ü cinden her biri için farklıdır. Cenâb-ı Hakk'ın bir kula takatinden fazla bir teklifte bulunmayacağı yolundaki ilâhî beyana muhâlif mefhum itibariyle bakılırsa bu gerçek kavranır. Tıpkı yarısı dolu bardak demekle yarısı boş bardak demek arasında, gerçeğin ifadesi bakımından bir fark olmayıp, bunun sırf zihniyetten doğmuş bulunması gibi... İyimser bir kimse hemen dâima yarısı dolu bardak derken, bir kötümser bunu muhalif bir sûrette ifade eder.

Cenâb-ı Hak, bazı mesuliyetlerden beraat sağlamak için, ins ü cinnin iradesine bir rağbet kazandırmak maksadıyla mesuliyette had ve nisbet bildirmemiştir. Meselâ zekât için had, yani nisab da, nisbet de bildirilmiş olduğu cihetle bir kimse mâlî mes'ûliyetini ölçüp tartabilir. Kat'î bir sûrette hesab edebilir ve emredilen nisbet ve

nisab dâhilinde zekâtını hesab ederek bu borçtan tamamıyla kurtulabilir. Halbuki her mümin üzerinde câri olan cihad farzı için böyle bir kat'iyet mevzubahis değildir. Ne miktarda cihada sa'y etmekle bu ilâhî emrin yerine getirilmiş olabileceği ve bu borçtan kurtulunabileceği asla bilinemez. Aynen bunun gibi üzerimizdeki nimetleri de akıl, idrak, iz'an, tefekkür, tehassüs, ilim... vs. tartıp dökerek bunların bize tahmil eylediği mükellefiyetin nisbetini de, nisabını da bilemeyiz. Bu demektir ki, böyle mesuliyetlerden kurtulmuş olmanın rahatlığına ermeksizin boyuna didinip gayret sarfetmek lâzımdır.

Allahu Azimüşşân'ın bütün âlem için takdir ettiği kaderin ipuçları **"âdetullah"** denilen ve temşiyet-i ilâhiyye ile vâki olan hadisatın tahlili ile bir nebze kavranabilir. Bir nebze diyoruz, çünkü kadere berrak bir sûrette vukûf, hayatı altüst edeceği cihetle o selahiyet ve iktidar bizlere bahşedilmemiştir. Bununla beraber âdetullah mâhiyetindeki ilâhî tasarruf tekrarlarına dikkat ederek elde edeceğimiz nisbî bilgi, kaderin mâhiyeti ve yöneldiği istikamet hakkında bizi –az çok- tatmine medar olabilecek vasıftadır. Bunda sırf melekât-ı akliye ile hareket edenler, âdetullaha âid olmak üzere tabiatta cârî birtakım kanunları keşfetmekten ileriye gidemezler. Çünkü böylelerinin bilgileri neticeler üzerinde cereyan ettiğinden sebep-netice münâsebetleri içinde kalan bu bilgiler sır kapılarını zorlayamaz. Böyle bilgilere **"ilmî bilgiler"** denilir ki, tabiat âlimleri bunlarla bir ömür uğraşır dururlar da, onlara **"âdetullah"** demeyi bile akıl edemeyip, **"tabiat kaanunları"** ismini verirler.

Halbuki ilmî bilginin üstünde **"mârifet"** denilen bir biliş daha vardır. O da aynen bilgi gibi üç kademedir. Bir oluşta mahlûkun iradesiyle birlikte Halık'ın iradesinin de varlığını kavramak, mârifet mâhiyetindeki bilginin birinci kademesidir. Bir fiile Zâtî irâdesiyle dâhil olan Cenab-ı Hakk'ın bu dahlinin hangi sıfat-ı ilâhiyye tecellisi ile olduğunu bilmek marifette ikinci kademedir. Beşer için üçüncü ve son merhale, her fiilde Cenab-ı Hakk'ın irâdesinin dâhil bulunduğunu ve bunun hangi sıfat-ı ilâhiyye tecellisi ile vâkî olduğunu bilmeye ilâveten bundaki **"murad-ı ilâhiyye"**nin kavranmasıdır.

Lâkin âmiyâne bilgiden ilmî bilgiye, ilmî bilgiden şahsîleşmiş bilgi demek olan **"irfan"**a yükselmek, pek çok kimse için mümkün olabildiği halde, bir bilgiye mârifet hâlinde sahib olmak ve onu da şu üçüncü merhaleye kadar götürebilmek her kula müyesser değildir. Bunun için aklı aşan mânevî bir terakkîye ihtiyaç vardır ki, bu da mevzûmuz hâricidir.

Kâinât'a hâkim kaderi bu umûmî mâhiyet ve muhtevâ itibariyle kaydettikten sonra onun -hiç şüphesiz bir cüzü olan- her şahıs için ferdî kaderi tanımanın da lüzum, ehemmiyet ve imkânı üzerinde kısaca duralım.

Kâinatta her varlık, mikroptan fezayı dolduran sonsuz yıldızlara kadar kendine âid bir kaderin hem mağlubu ve hem de memurudur. Kainat'ta hiçbir oluş, kader rağmına gerçekleşemez. Hepsi kader nâmınadır. Ancak bu telâkkî kaderde cebriye sûretinde anlaşılmamalıdır. Zira sadece irade sahibi ins ü cin için Cenab-ı Hak, her şeyi bizzat takdir

etmeyip onların ef'alinden pek çoğunu kendi iradelerine ta'lik buyurmuştur. Yani Cenab-ı Hak, oyuncakçı dükkânında çocuğun tercihine itibar ederek parayı verip o tercihin gerçekleşmesini sağlayan -lâ teşbih velâ temsil- baba gibidir. Burada nâzik olan nokta, Allah katında olmuş ve olacak herşeyin bilinmesidir. Bu, her oluşun ezelde bizzat Allah tarafından takdir ve tâyin edilmiş bulunmasının bir neticesi değildir. Çünkü Allah katında zaman ve mekân olmadığından onun için olacağı bilmek olmuşu bilmekten farksızdır. Olmuş ve olacak farkını vücûda getiren âmil **"zaman"**dır.

Buna göre bir genç insanın kendi kaderine âid bir bilgi sahibi olabilmesi için ilâhî takdir ile tâbî kılındığı şartlar itibariyle yaşadığı hayatı tahlil etmesini öğrenmelidir. Ruhiyât ilminde buna bâtınî tefahhüs (iç gözlem) denilir. Bunu alışkanlık hâline getirenler, tevâlî eden mümâreselerle tehassüs, tahlil ve seziş kaabiliyetini geliştirirler. Bu sayede sâir insanlar kaderi ancak ve sırf fevkalâdelikler üzerinde kavrayabildikleri hâlde, böyleleri onun en küçük bir hadiseye in'ikâsını bile farkedebilirler. Çünkü bu vasfı kazananlar bilirler ki, bütün vukuat kader nâmınadır. Lâkin ekseriyet, bu gerçek karşısında bir balıkçının denize attığı ağa yakalanan balıklar gibidir. Onlar ağ, denizden çekilmedikçe yakalandıklarını ve bir ağın içinde bulunduklarını kavrayamazlar. Ağ toplandıkça cevelân sahalarının daraldığını farkederek bir şeyler sezmeye başlarlarsa da o ağ denizden çekilmedikçe mâruz kaldıkları âkıbeti kavrayamazlar.

Bir genç adam, Allahu Azimüşşan'ın bütün mahlukâtı dilediği gibi ve kemalde bir kademeleşme üzerinde yaratışında kendisine **"eşref-i mahlûkât"** olan insan yaratılmasının takdir edilmiş olmasından başlayarak ilâhî lütufları sağlık, iman,.. ilh. teferruatlandırır ve bundaki murad-ı ilâhiye dikkat ederse kendi kaderinin istikaametini kavramakta güçlük çekmez. Bu âlemin bir imtihan âlemi olduğunu hesaba katarak kendisi hakkındaki takdirin gâlib vasıf itibariyle kahır mı, lütuf mu olduğunu anlayabilir.

İnsan vâkıasında en temel temâyülün **"nefsini sevmek"** olduğu ölçüsüyle hareket ederek sevdiklerinde kendi aksini görebileceğini hesaba katar. Kendini tanımanın güçlüğünü böylece bertaraf ederse zâtî karakterini kavramakta güçlük çekmez. Her insanın karakteri ise, onun kaderinin şifresidir. Hayatta kader icabı olarak vâkî olacak her şey karakterin âdeta bir tefsiri mesâbesindedir. Şifre çözümü gibidir. O halde ferdî kaderi tanımakta en ehemmiyetli adım, karakter itibariyle kendini tanımaktır. Bunun yolu da akıl işe karışmadan ilk gördüğünde muhabbet duyduğu insanı iyi tahlil etmek ve sonra da bâtınî tefahhüs mümâresesine devam etmektir.

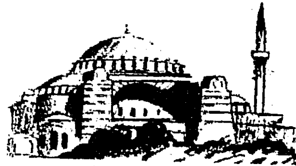
Meselâ bazı adamlar, çok şanslıyım, derler. El attıkları her yerde hâricî esbab, kendilerine yâr ve yâver olarak matlupları kolayca gerçekleşir. Böyle hâdiseler tevâlî ettikçe onların **"şans"** diye izah ettikleri keyfiyetin, imtihanlarının lütuf galebesiyle vâkî olacağını anlamalıdır!. Bunlar sevinirler, halbuki lütfun imtihanı, kahrın

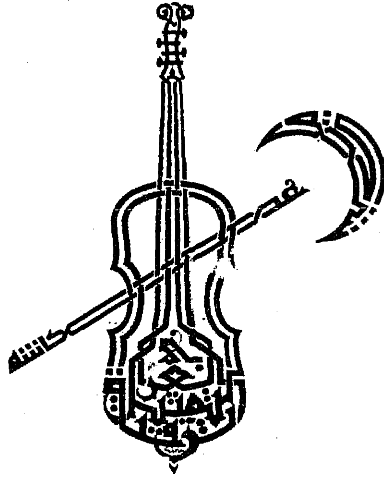
imtihanından zordur. Lütufta nefs, kendine bir pay çıkarır ve bu sûretle yemlenir. Nâiliyetleri kendi eseri bilir. Aksine ekseriyetle kahır tecellîye muhatab olarak matlubu, nice çetinliklerden sonra gerçekleşenler kendilerini talihsiz sayarlar. Halbuki onlar nefsin ezilmesi, ruh ve iradenin Allah'a yönelmesiyle neticenin ona izâfesinin kolaylaştığı daha hafif bir imtihana tâbîdirler.

Üstelik bir tecellînin zâhiri lütuf, bâtını kahır olabilir. Bunun kavranması zamana mütevakkıftır. Tabiî bunun aksi de vârid olabilir. Yani bir kahır tecellî, hâdiselerin teselsülü ile lutfa müncer olabilir. Bunlar az görülmüş şeyler değildir.

Diğer taraftan bir oluş için onu murad edenin irâdesine inzimam eden ve hâriçte teşekkül eden esbâbı iyi değerlendirmek lâzımdır. Çünkü her oluş, fâilin irâdesine inzimam eden pek çok haricî esbab ile gerçekleşir. Ferdî kaderin sırrına vukuf ve o kadere hükmeden Cenâb-ı Rabbü'l-Âlemin'in murâd-ı ilâhisine vâkıf olabilmek için her fert, kendi iradesi dışında gelişen ve irâdesine inzimam eden esbâbı iyice tahlil etmelidir. Ferdî kadere vukuf bu tahlildeki dirâyet nisbetinde gerçekleşir.

Bütün bu söylediklerimiz, gerek umûmî kader ve gerekse onun cüz'i olan şahsî kaderi tanımak hususunda söylenecek sözlerin –hiç şüphesiz- pek azı ve mücmelidir!..

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hayatı Huzurlu Kılan:
ÜÇ SEÇİM

"Kendini tanıma", içinde yaşanılan **"çevreyi ve zamanı tanıma"** ve **"umûmî mânâsıyla kaderi ve onun bir cüz'i olan kendi kaderini tanıma"** keyfiyetlerinden sonra bir insanın hayatını doğru yönlendirmesinde en ehemmiyetli mesele **"üç seçimi"** dirâyet ve isâbetle gerçekleştirebilmektir. Bu itibar ile üç tanıma keyfiyetini anlattıktan sonra bu bölümde de üç ehemmiyetli seçim üzerinde durmak istiyoruz. Bunlar:

a- Meslek seçimi

b- Eş, yani âile seçimi,

c- Dost seçimidir.

Hayat, ister irâdî olarak tanzim ve plânlanmış bulunsun, isterse de bulunmasın,

hemen dâima birtakım takdim ve tehirlerle idâme olunur. Hiçbir oluş alternatifsiz olmadığından her tercih aynı zamanda bir seçim mânâsını tazammun eder. Böylece çeşitli sâiklerle vâkî olan takdîm ve tehirler, yani öne alma ve geriye bırakmalar birer tercih ve dolayısıyla seçim mâhiyetindedir. Böylece hayatta sayısız seçimin vâkî olduğunu kavramak güç değildir. Bütün bunların isâbetli veya isâbetsiz bir sûrette gerçekleştirilmesinin neye müncer olacağını anlatmak bahsimizi alabildiğine genişleteceğinden biz muhterem okuyucularımıza bunlar arasında üç ehemmiyetli seçim hakkındaki düşüncelerimizi anlatmak istiyoruz:

A- MESLEK SEÇİMİ

İnsanoğlu, Cenâb-ı Hakk'ın bütün sıfatlarından bir tecellî nasibine mazhar olmak itibariyle âdetâ küçük bir Kâinâttır. Onu **"eşref-i mahlûkât"** (mahlûkâtın en şereflisi) kılan keyfiyet de budur. Cenâb-ı Hakk'ın sıfat-ı ilâhiyyelerinden sâdece **"beka"** ve **"hâlik"** sıfatları, ne âlemimizde ve ne de onun özü, çekirdeği ve tohumu mâhiyetindeki insanda mevcuddur. Bu keyfiyet, bütün varlıkları fânîlikle mahkûm kılmıştır. Hâlık sıfat-ı ilâhiyyesinin adem-i mevcûdiyeti de hiçbir fiilin Cenâb-ı Hakk'ın ona hâlık sıfatı ile dâhil olmadıkça gerçekleşememesidir. Bundan dolayı herşey ebedî bir tahavvülât ve tebeddülâta (değişikliklere) mâruz kalmaktan kurtulamadığı gibi re'sen bir fiili gerçekleştirmesinin de

imkânsızlığıdır. Bununla beraber sıfat tecellîleri, **"beka"** ve **"hâlık"** hâricinde bütünüyle sırf insanda cem' olduğundan, o âdeta küçük bir Kâinât'tır.

Bu böyle olmakla beraber Kâinât'ımızdaki bütün varlıklar, esmâ-yı ilâhiyelerden tecellî nasipleri itibarıyla kademeli olarak yaratılmışlardır. Yani birbirlerine nazaran sonsuz farklılık arz ederler. Eğer âlemimizde farazâ iki şey mutlak manasıyla birbirinin aynı olaydı onlardan birini yaratmak **"abes"** yani hikmetsiz olurdu. Bu ise, Allah'ın **"müteâl"**, yani aklın ve idrâkin kavrayamayacağı derecede mükemmel olma vasfına mugâyir düşerdi. Bu farklılık ve dereceleniş, Kâinâtta olduğu gibi aynen onun bir cüz'i her cinste ve pek tabiî olarak insanda da vâkîdir. Yani birbirinin mutlak aynı olan iki insan gösterilemez.

Bu durum, yaratıcının -hâşâ- âdaletsiz davrandığına hamlolunamaz. Zîrâ mâsivâullâh yani Allah'tan gayri her şey Rabb'in **"lâtîf"** sıfat-ı ilâhiyyesinin tecellisiyle vâkî olmuştur. Lütufta müsavatsızlık adâletsizliği icab ettirmez. Adâlet, istihkak ile kaaim olduğundan varlıkların var olmak için bir istihkak sahibi olamayacakları bedîhîdir. Neye sahipseler bunların hepsi yaratıcının bir lütfudur. Üstelik lütuftaki bu ihtilâf, yani farklılık bu âlemi tanıyabildiğimiz kadarki hüviyet ve mâhiyeti itibariyle mümkün kılan bir temel sâiktir. İhtilâf olmasa âlem başka bir âlem olurdu. Hâlık böyle bir âlem murâd ettiği

için onun oluşmasını teminen bu ihtilâfa, yani farklılığa vücûd vermiştir. Allah-u Azîmüşşân'ın âdil sıfatı evveliyetle Âhiret'te tecellî edecek ins ü cin iktisablarına göre bir muâmeleye tâbî olacaklardır. Dünya hayatında ilâhî adâletin tecellîsi istisnâîdir. **"haram"** ve **"zulüm"** dolayısıyla vâkî olduğu gibi...

Şu keyfiyet her insanın bu âlemde âdeta kupon kumaş gibi tek nüsha, nev'i şahsına münhasır (orijinal) bir mâhiyet arzettiği neticesini doğurur. İnsanlardaki bu sonsuz derecelenme beşerî faaliyetlere de aynen in'ikâs eder. Bu demektir ki; insanoğlu en dûn (aşağı) bir mevkîden en âlî dereceye kadar kademeleşir. Bu, beşerî tâkât, vasıflar ve her türlü temayülât itibarıyledir. Tıpkı ferdî ve içtimâî faaliyetlerin tenevvüü (çeşitlenmesi) ve kademeleşmesi ve bir hiyerarşi teşkil etmesi gibi. Bugün tıp sahasındaki terakkî bu gerçekleri insanların genlerine âid keşifle teyid etmiş bulunmaktadır.

Şu gerçekler muvâcehesinde doğru bir yönlendirme için yapılacak işlerin en ehemmiyetlilerinden biri de bir gencin kendi fıtrî temayüllerine uygun bir meslek seçmesidir. Zira doğumla ölüm arasında vukû bulacak faaliyetlerin kaahir ekseriyeti, meslekî faaliyetlere âiddir. Fıtrata aykırı bir mâhiyet arzeden herhangi bir mesleğin seçimi akıntıya karşı yüzmeye benzer. Randımanı azaltır. Fıtrî temâyüllere muvâfık bir meslek seçmek ise, akıntı istikametinde yüzmek gibidir ki, başarıyı büyütür.

Bir diğer keyfiyet de insanın fıtratında meknûz (depolanmış) olan en köklü temâyülün egoizm (benlik) olmasıdır. Muhabbet veya nefretin temel sâiki budur. Bir kimseye muhatab olan bir şahısa karşı vehleten (durup düşünmeden) vâkî olabilecek muhabbet veya husûmetin varlık sebebi fâilin kendi nefsine duyduğu muhabbet, yani egoizmdir. Meslekler ve onların îcâbı olan faaliyetler de aynı durumdadır. Bu sebepledir ki, fıtrî temayüllerine uygun meslek tutanlar işlerini severler. Sevgi yani muhabbet ise meşakkatleri göğüslemeyi kolaylaştırır. Yani zahmetleri rahmete inkılâb ettirir.

Bu böyle olduğu hâlde cemiyetimizde insanları hayat boyu icrâ edecekleri meslek itibariyle yönlendirmekte fıtrî temâyüller asla ve ciddî bir sûrette kaale alınmamaktadır. Çocukluktan itibaren âile çevresinden başlayarak içtimaî şartlandırmalarla meslek seçme başarısızlığın temel sebebidir. Meselâ bir âilede veya çevrede itibar gören doktor veya subay gibi bir insan mevcud olsa, onun gördüğü alâkayı müşahede eden bir çocuk, ileride ne olacağı sorulduğu zaman doktor veya subay olacağım der. Doğu illerimizin köylerinde bir ilk mektebin talebelerine sorsak:

"- Büyüyünce ne olmak istersin?"

Onlar hemen hemen ekseriyetle:

"-Muallim veya muallime, yani Öğretmen!" derler. Çünkü yakın çevrelerinde ilk gördükleri itibarlı insan bunlardır.

Meslek seçiminde hata sadece böyle bir şartlanma ile kalsaydı yine de büyük bir ehemmiyeti hâiz olmazdı. Fakat ondan daha müessir bir şartlandırma devlet ve milletimizin umûmuna şâmil olarak gerçekleşmekte ve bu da ferdî plânı aşarak millî mânâdaki ahlâkî ve içtimâî kargaşamızın sebebini teşkil etmektedir. O şartlandırma da şudur:

Batı Âlemi'nde vukua gelen ve mutlaka Hıristiyanlığın rağmına mevcud olabilen teknik terakkîye zamanında ve lâyıkıyla ayak uyduramamak milletçe müthiş bir **"aşağılık duygusu"** gayyasına (derin kuyu) düşmemizi intaç etmiştir. Bunun neticesi olarak fen ilimlerine mensup olanların üstün zekâlı ve dirâyetli olduğu hususunda bir zehâb (yanlış kanaat) husûl bulmuştur. Bugün üniversiteye giriş imtihanlarına en fazla puanla girilen bölümlerin fen grubuna dâhil olduğu gerçeği bu yanlışı açıkça ortaya koymaktadır. Halbuki fıtratı itibarıyla aklî melekeleri, kalbî tahassüslerinden kuvvetli olanların, ama sadece bunların tercih etmesi lâzım gelen fen, hemen hemen bütün gençlerimizin birinci derecede matlûbu haline gelmiştir.

Buna bir de böyle mesleklerin daha fazla para kazandırmasından doğan câzibe eklenince beşerî plânlama fıkdanı (yokluğu) milletimiz için âdeta bir faciâ hâline gelmiştir. Lâkin bu kadar menfîlikten bile bir yan tesir olarak umulmayan bir netice husûl bulmuştur. Şöyle ki, Dünya'da

hiçbir milletle mukayese edilemeyecek derecede en az bin yıl hayatını **"süper bir güç"** olarak idrak etmiş bulunan milletimiz bir takım gizli düşmanların faâliyeti neticesinde yukarıda zikri geçen aşağılık duygusuna sürüklenince geri kalmışlığın vebâli muazzez İslâm Dini'ne yükletilmiş ve kader inancı ile kanaatkârlığı ihtivâ eden İslâmiyet şu iki sebeple geri kalmışlığın âmili olarak gösterilmiştir. Dünya'da bunun kadar haksız bir töhmet olamaz!.. İlmi teşvik eden, ahlâkı mübârek ecdadımızın hayatında görüldüğü üzere zirveleştiren ve *"Kimin iki günü birbirine eşitse o hüsrandadır."* hükmü ile daimî bir terakkî emreden yüce İslâm Dini hakkındaki bu töhmet, onun düşmanlarınca *"İslâm muvâfık-ı fen değildir!"* veya *"İslâm terakkîye mânidir!"* tarzında sloganlaştırılmıştır.

Son devrin hakîm (hikmet sahibi) şâirlerinden **Ziyâ Paşa** bu gerçeği ifâde etmek üzere:

"İslâm imiş devlete pâ-bend-i terakkî
Evvel yoğ idi işbu rivâyet yeni çıktı"

demektedir. *"Pâ-bend-i terakkî"* yani gelişmeye mâni, ayak bağı, İslâm imiş!... Birtakım gâfillerin zihnine yerleşen, bir kısım hâinlerin ise İslâm'ın önünü kesmek için dillerine pelesenk ettikleri bu müthiş bühtâna (iftirâya) Allah-ü Azimü'ş-şan lütf-u kereminden müstesnâ bir cevap vermiştir. O cevap şudur: **Nemrud**'un **İbrahim** –aleyhisselâm- için yaktığı muazzam bir ateşe benzer mânevî bir buhrânın hummasında

tahsil yolunda bulunan gençlerimizden –daha ziyâde- fen tahsil edenlerin pek çoğunu, ibrâhimî bir tecelliyle o hummayı gülistana çevirerek onların mânevî hüviyetlerini yanıp kavrulmaktan korumak sûretiyle gerçekleşmiştir. Bu yüzdendir ki; mütefennin (fen ehli) olduğu kadar aynı zamanda –çoğu kere- diğer arkadaşlarından daha şuurlu gençler, İslâm düşmanlarının şu bühtanlarına cevap teşkil etmek üzere büyük bir münevver kaafilesi olarak müşâhede edilmektedir.

Bununla beraber böyle bir yan tesir matlûbuyla (isteğiyle) çocuklarımızın, daha fazla para getirdiği ve bu mesleğe mensub insanların daha akıllı olduğu gibi bir vehme kapılarak o istikamete tevcihleri mâzur görülemez. Zira hedefi maddî îmar demek olan fen sahasında bir müddet bir ecnebîyi istihdam etmekten hiçbir mahzur doğmadığı hâlde böyle bir kimseyi din, tarih ve edebiyat telkînine medar olacak bir işte kullanmak, asla tecviz olunamaz. Bu demektir ki; gençlerimizin evveliyetle iştigâl etmek mevkiinde bulundukları meslekler sosyal ve siyasî meslekler olmalıdır.

Halbuki bugünkü üniversitelerimize talebe kabulünde görüldüğü üzere yüksek puan alan çocuklarımızın fen grubuna kabul edilmeleri korkunç bir beşerî israf ve binnetice ihânettir. Zirâ fen, bugün ilerleyen teknik karşısında insan beynine ihtiyacı en asgarî bir seviyeye indirmiştir. Sosyal ve siyasî ilimler ise, insan beynine muhtaç kalmakta devam edecektir. Düşünen bir makina

yapılamayacağına göre bu gerçeğin gelecekte de hiçbir zaman değişmeyeceğini anlamak güç olmasa gerektir.

Şu söylediklerimizin daha iyi anlaşılabilmesi için tarihî bir misal verelim:

Meşhur **Napolyon**, 1800'lü yılların başında bizim bir vilâyetimiz olan Mısır'a saldırdığı zaman her taraftan oraya müdafaada bulunmak için gönüllü insanlar koşuşmuştu. Bunlardan biri de **Kavalalı Mehmed Ali** idi. Zeki, kaabiliyetli ve çalışkan bir adam olan **Kavalalı Mehmed Ali** buradaki başarıları sebebi ile bilâhere **"paşalık"** rütbesini ihrâz etmiş (kazanmış) olmasına rağmen okuma yazma bilmeyen kara câhil bir kimseydi. Böyle kimseler ekseriyâ cehâletten müştekî (şikâyetçi) olurlar. **Kavalalı Mehmed Ali Paşa** da Mısır'da ilim ve fennin taammüm etmesi (yaygınlaşması) için bir matbaa kurulmasını emretmiştir. Bu matbaa bugün de ayakta olan **"Bulak"** matbaasıdır.

Mehmed Ali Paşa personel listesini istemiş, okuma yazması olmadığı için listenin en başındakini sormuş:

"-Bu kimdir?"

"-Müdür!" diye cevap vermişler.

Listenin en sonundakini sormuş:

"-Musahhihtir!" demişler.

Arapça bilmediğinden:

"-Musahhih ne demek, bu adam ne iş yapar?" diye sormuş.

"-Yanlışları düzeltir!" demişler.

"-En çok parayı müdür alıyor da maaşlar azala azala dibe iniyor ve bu musahhih dediğiniz de en az parayı mı alıyor?" diye sormuş.

"-Evet!" diye karşılık vermişler.

"-Siz aptal mısınız? Âlemin yanlışını düzeltene en az parayı vermek akıl kârı mıdır? Ben bu listeyi tersine çeviriyorum. En az alan en fazla, en fazla alana en az alacak!.." demiş. Zira musahhihin dizgi hatalarını düzelten bir adam olduğunu anlamayıp onun ilmî yanlışlara müdâhele eden bir insan olduğunu sanmış.

Bugün, Bulak Matbaası'nın Dünya'da tertip hatası olmadan kitap neşretmesiyle mâruf olması **M. Ali Paşa**'nın yaptığı bu değişiklikten dolayıdır. Zira maaş yüksek olduğundan Ezher'in en salâhiyetli âlimleri Bulak'ta musahhih olagelmişlerdir. Aynen bunun gibi üniversite girişinde tatbik edilen puan cetvelini ters yüz ederek en fazla puan alanları din, tarih, edebiyat gibi sosyal ilimlere; en az puan alanları da fen fakültelerine kabul etmek lâzımdır. Şu fakültelere talebe kabûlündeki puan esâsına ilâveten Türk maarifinde dehşet verici birkaç yanlış daha vardır. Yeri gelmişken bunlara da işaret edelim:

1- Batı Âlemi'nde bir çocuğun yüksek tahsil yapıp yapmayacağına ilk mektebi bitirirken onun hocaları karar verir. Zekileri üniversite istikametinde bir tahsil olan Jimnazyum'a yönlendirirken diğerlerini ilk mektep sonrası meslek eğitimine sevkeder. Orada her meslek diploma ile icrâ edilir. Demirci, kasap, tezgâhtar

ilh. herkes yaptığı işin meslekî mektebinden mezundur. Türkiye'de sırf İmam-Hatiplerin önünü kesmek için meslek liselerine vurulan ağır darbe üniversite kapısından bir milyondan fazla genci geri çevirmeye sebep olmaktadır. Bu da içtimâî huzursuzluğun bir numaralı âmilidir. Zira Batı'da yüksek tahsil yapacakların adedi millî ihtiyaçlara göre tespit edilerek o nispette gencin üniversiteye müracaatı temin olunurken, Türkiye'de gençlerimizin kaahir ekseriyeti, üniversite yolu üzerindeki normal lise tahsiline tâbî kılınarak üniversitenin kapısında her yıl milyonla **"kırık hayat"** tablosu zuhûruna âmil olunmaktadır. Zira 19-20 yaşına gelmiş, kravat bağlamasını, ütülü elbise giymesini öğrenmiş bir insan, o yaştan sonra çıraklık yaparak bir meslek öğrenemez. Kendisinde gençlik gururu teşekkül etmiş bulunduğundan babasından harçlık istemekte de zorlanır. Böyle insanlar anarşinin vücûd bulacağı bir zeminden başka nedir?

2- Diğer taraftan üniversiteye kabul edilenler de miktar îtibarıyla memleketin ihtiyaçları ile tahdid edilmediğinden ortalık işsiz-güçsüz üniversite mezunu ile doludur. Bir fakültenin dershâneleri müsâitse oraya fazla talebe kabul edilir. Bunun tipik misali İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'dir. Bugün sadece İstanbul'da gerçek ihtiyacın beş-on katı avukat mevcuttur.

3- Bir diğer hata da şudur: Fen sahasına kabul edilen insanlar arasında da bölüm itibarıyla

bir plânlama yapılmış değildir. Meselâ Türkiyemiz'de onbinlerce inşaat mühendisine mukabil 15-20 tane petrol mühendisi vardır. Halbuki yabancı petrol şirketlerinin mühendisleri gelip bizim petrolümüzü bulmaz. Madenler ve bilhassa petrol sahasında milletler arasında gizli bir harp cârîdir. Bizim petrol mühendisi olan gençlerimizin kaahir ekseriyeti de yüksek ücretlerle ecnebî petrol şirketlerinde istihdam olunurlar. Halbuki sahamız iktisat olmamasına rağmen şunu söyleyebiliriz ki, Türkiye'nin kurtuluşu, tabiî servetlerine ve en başta madenlerine mütevakkıf olup onları işletmekle mümkündür.

Dünyada tabiî madenler itibarıyla en zengin ülkelerden biri olduğumuzu herkes bildiği hâlde maden gelirlerimize bakınız. Son zamanlarda ehemmiyeti uranyumu bile aşan **"bor"** madenimizin dünya rezervinin %75'ini teşkil etmekte bulunması tek başına yukarıda verdiğimiz hükmün doğruluğunu ispata kâfîdir.

Meslek seçiminde fıtrî temâyülleri öne almanın değeri en fazla islâmî temâyülü olan gençlerimiz için ehemmiyet arz etmektedir. Onlar paranın ve ehli fen olanların seçkin kimseler olduğuna dâir vehim eseri zehâbın tesirine kapılmayarak İslâm'ı müdafaya daha ziyâde imkân verecek meslekleri tercih etmelidirler. Hiç kimse şeker ihtiyacını keçiboynuzundan karşılama yoluna gitmez. Zîra ondaki şeker asgarî bir seviyededir. Meslekler de İslâm'a hizmet yönünden istîdat ve imkân itibarıyla aynı değildir. Bir

matematik hocası, dindar olsa bile mesleğini icrâ ederken dinin müdafaasına ne kadar ve ne vesîle bularak zaman ayırabilir? Halbuki bu imkân bir edebiyatçıda veya tarihçi ve sosyologda azamî derecededir.

Dindar insan, kalbi kafasından önde giden bir kimse demektir. Kalbî temâyüllerdeki şu keyfiyet onu mü'min yapmıştır. Dikkat olunursa iman **"kalb ile tasdik, dil ile ikrar"** olarak târif edilir. Kalb ile yani kafa ile değil!.. Buna şunu da ilâve etmek lâzımdır ki; imanın, ona sahip olanda ilk meyvesi merhamettir. Merhamet ise, ondan mahrûmlara ve onun in'ikas ettiği amellerde hatalılara eksikliklerini telâfî edecek yardımda bulunmayı icab ettirir. Bu yardımın şer'î adı ise **"cihad"**dır. Bu da her müslümana farzdır. Harbe giden bir adam silâhını düşmana göre hazırlamak mecburiyetindedir. Kılıçla saldırana çakı ile mukabeleye bulunmaya kalkışmak hamakattir.

Dâvâ sahibi bir gencin silâhı evveliyetle tahsil edeceği ilim, yani mesleğindeki dirâyettir. Fen bilgileri ile İslâm'ı müdafaa etmeye kalkışmak, atom bombası ile gelen düşmana kılıçla karşı koymaya çalışmaktan farksızdır.

İslâmî temâyülleri gâlip olan bir gencin meslek seçerken kendi fıtrî temayülleri ile birlikte İslâm'a hangi meslekte daha fazla hizmet edebileceğini düşünmesi ve bu arzuyu para ve içtimâî alâka talebine gâlip getirmesi lâzımdır. İman sahibi olduğuna göre, ondan bu dirâyeti beklemek hakkımızdır. Zira Allah-ü Azimüşşan'ın

Kâinat'taki bütün canlıların rızkını tekeffül ettiğine dâir bir katî kabul iman îcâbıdır. Hiç kimse kendisine rızk olarak takdir edileni tüketmeden bu âlemden gitmez. Sivrisinekten file kadar bütün canlılara şâmil olan bu gerçekten haberdar olması lâzım gelen dâvâ sahibi bir genç, rızk endişesi taşımaz. Böyle olanlar meslek tercihini sırf daha fazla paraya ulaşmak maksadıyla yapmazlar. Doğru bir tercih için fıtrî temâyüller istikametinde hareket etmek lâzım geldiğine dâir bütün bu düşünceler kendini doğru tanımanın ehemmiyetini bir kere daha ortaya çıkarmaktadır. Bunun için meslek seçiminden evvel üç tanıma bahsinde izah etmiş olduğumuz **"kendini tanımak"** husûsundaki söylediklerimizi bir kere daha hatırlatmak isteriz.

İnsanlara mânevî terakkî yolunu açan tarîkatlerin taaddüdü (çoğalması) mizaçların çeşitliliği sebebiyledir. Coşkun mizaçlı birisi, bir Nakşî şeyhine müracaat etse, onu kâdirî olan bir refîkine yönlendirmesi lâzımdır. Bizde eskiden beri tutulacak yol için meşrepler dikkat ve hassasiyetle gözönünde tutulurken bugün bunu maalesef her sahada kaybetmiş bir durumdayız. Halbuki bugün; gelişmiş ülkeler, toprağı bile onun zatî kaabiliyetine göre ekip biçmektedirler. Mesela Hollanda'da on dönümlük bir tarlası olan bir kimse, sahibi bulunduğu bu tarlada istediği mahsûlü yetiştirmekte serbest değildir. Memleketin iklimi ve toprağın husûsiyetleri îtibariyle ancak bir kaç kalem mahsûl arasında muhayyerdir. Bunu siyâsî otorite ehemmiyetli bir sûrette emreder ve aksine

hareketi cezalandırır. Eloğlunun toprak için hassâsiyetle takip ettiği şu ölçüyü, biz bir insanın verimliliği için dikkate almamakla ne büyük bir hata irtikâb etmekteyiz.

Bütün bu söylediklerimiz dikkate alındığında meslek seçiminin çok ciddi bir iş olduğu, Dünya ve Âhiret saadetinde belli başlı müessirlerden biri olduğu kolayca anlaşılır. Bir binanın yönü temel atarken tâyin edilir. On kat yükseldikten sonra ona yeniden şekil verilemez. Bir hayatın inşâ ve idâmesi de buna benzer. Bu, gençlik yıllarında yapılamazsa artık bir daha gerçekleştirilemez. Meslek seçimi atılacak temelin yönünü tâyin eden belli başlı bir müessirdir. İlâhî rızâ ana gâye olmak îtibarıyla bir kimse ille de fen sahasını tercih etmek istiyorsa memleketin bâkir zenginliklerine ulaşmak üzere mâden mühendisliğini veya mîmariyi tercih etmelidir. Bu sonuncusu din, tarih ve edebiyatla alâkalı olmak itibarıyla fen grubuna dâhil sayılamayacak derecede mâneviyâtla alâkalıdır. Hiç şüphesiz ülkemizin fen ehline de ihtiyâcı vardır. Bu inkâr edilemez. Çünkü bugün milletler birbirleriyle müthiş bir yarış hâlindedir. Fennî terakkîye ayak uyduramamak geri kalmayı, o da maddî ve mânevî hezîmeti doğurmaktadır. Bu böyle olmakla beraber çocuklarımızı, onların fıtrî temâyüllerini nazar-ı itibare almadan ve memleketin gerçek ihtiyaçları ile dengelemek lüzumunu gözetmeden fen sahasına tevcihteki ölçüsüzlük sayısız mahzurlar doğurmaktadır ki, bizim burada vurgulamak istediğimiz husûs da

budur!..

Amelî Tavsiye: Bu Dünya'da mâişete medar olmak üzere, bir meslek sahibi olmak gerektiğine ve hayatı dolduran fiiller içinde "**meslekî**" olanlar kaahir ekseriyeti teşkil eylediğine nazaran bunların mîzac ve temâyüllere aykırılığı hayat boyu süren bir huzursuzluk sebebi olur! Bu sebeple meslek seçimini doğru bir sûrette gerçekleştirmek, hayattaki en ehemmiyetli mes'elelerden biridir!.

Bu sebeple önce kendi fıtrî temâyüllerini iyi tâyin ve tesbit etmeli ve meslek seçimini bu tâyin ve tesbitten sonra yapmalıdır!

Bir de seçilen mesleğin dünyevî kazanç yanında ve aynı zamanda uhrevî kazanca da âmil olup olamayacağına dikkat etmelidir. Bunda da "âzamî"nin peşinde olmalıdır. Zîrâ hiçbir akıllı adam, şeker ihtiyâcı için "keçiboynuzu" meyvasını kullanmayı tercih etmez.

B- EŞ, YANİ ÂİLE SEÇİMİ

Bir çok kereler ifâde etmiş olduğumuz gibi Allahu Azîmüşşân, câmiu'l-ezdâddır. Yani, zıd sıfatları hâizdir. Mâsivâullâh denilen, Allah'tan gayrı bütün varlıkların teşkil eyledikleri âlem bu sıfatların tecellî terkibleriyle vücûda gelmiştir.

Allah'da mevcud sıfatlardan mâsivâullâhta iki sıfat eksiktir. Bunlar yüce Rabbimizin zât-ı ulûhiyetine hasredilmiştir. Bu sûretle Cenâb-ı Hakk'ın zât-ı ulûhiyetine hasrettiği bu iki sıfat **"bekaa"** ve **"hâlık"** sıfât-ı ilâhiyyeleridir.

Şu keyfiyetin fiilî ve tabiî neticesi topyekûn mâsivâullahın fânilikle mahkûm oluşu ve Allah'ın hâlık sıfatıyla dâhil olmadığı bir fiilin âlemimizde gerçekleşme imkânının mevcud olmamaşıdır.

Zikretiğimiz şu iki sıfat istisna teşkil etmek üzere sıfat tecellîlerinin heyet-i umûmiyeleri itibariyle teşahhus ve tecellî mekânı üçtür. Bunlar insan, Kur'ân ve Kâinât'tır.

İnsan, bu küllî tecellîde zübde, öz, tohum mesâbesindedir. Onda ilâhî sıfatların tamamından fertten ferde değişik derecelerde bir nasip mevcuttur. Sıfat tecellîlerinin terkibiyle vukûa gelen Kâinat'taki bütün hakîkatlerin kelâm sûretindeki zuhûru Kur'ân'dır. Bu ölçüyle bakıldığında insan, bir canlı Kur'ân; Kur'ân ise, insanın tefsirinden ibârettir. Kur'ân'ın tafsil ve tefsiri ise bütün bir Kâinât'tır.

İnsan, Kur'ân ve Kâinât kendi içlerinde bir bütünlük ve vahdet ifadesi taşırlar. Yani birbirlerini ihtivâ eden üç dâire gibidirler. İlâhî İslâm nizamında bu derecede büyük bir ehemmiyeti hâiz bulunan insandan **"âlem-i asgar"** yani küçük Kâinât olarak bahsedilir.

Esmâ-i ilâhiyyenin üç tecellî mekânında sıfat tecellî ve terkiplerinin vücûda getirdiği vahdetin izahı uzun bir bahistir. Biz bunu insan üzerinde ve kısaca izah etmek istersek, diyebiliriz ki; ona verilmiş olan her husûsiyet birbirini tamamlayarak kâmil bir insânî fonksiyonlar (vazifeler) mecmuası vücûda getirir. Ayaklar, vücûdu istenilen yere taşımaya, beyin ayakların

gideceği istikâmeti tayine yaradığı gibi, el, göz, kulak ve hatta iç organları hey'et-i umûmiyeleri itibariyle birbirlerini ikmal ve itmam ederek mükemmel bir insan hayatının gerçekleşmesini sağlarlar.

Bunların ayrı ayrı tâdâdı ilâhî yaradıştaki hikmeti kavramaya müncer olacağı cihetle tabiat âlimlerinin peşinde koştukları herşey, ilâhî sanatın bir cüz'ünü kavramaya çalışmaktan başka bir şey değildir. Cenâb-ı Hak, can, yani dirilik ihsan eylediği bütün mahlûkâta mevcûdiyetlerinin temâdîsini nesilleşme kanununa tâbî kılmış ve bunların hepsini erkekli ve dişili olarak yaratmıştır. Bu maksadla onları tenâsül (çoğalma, nesillenme) organları ile techiz etmiş ve birbirlerine karşı fıtrî bir meclûbiyetle (celb olunmayla) mücehhez kılmıştır.

Bütün canlılar içinde sadece deniz kaplumbağalarıdır ki, tenâsül yani çoğalma organına mâlik değildir. Onların da bu eksikliği telâfî için gözlerine radyasyon nevinden bir hususiyet lutfedilmiştir. Şöyle ki, dişi deniz kaplumbağasının kumlar üzerine bıraktığı yumurtalara erkeğin beş-on saniye bakmasıyla döllenme gerçekleşmektedir. Bunun dışında her canlı varlık neslinin idamesi için erkekli ve dişili ve tenâsül organına mâlik olarak yaratılmıştır.

Pek tabiî olarak "insan " da bu hükmün içindedir. O da neslin temâdîsine medâr olmak üzere erkek ve kadın olarak halkedilmiştir. Ayrıca hem rûhî ve bedenî yapıları ve hem de tenâsül

organları neslin devamını sağlayacak, yani evlâd sahibi olmayı mümkün kılacak vasıflarla mücehhez kılınmıştır.

İlâhî tâyinle vâkî olan bu keyfiyet bertaraf edilemediği gibi ona muvâzî hareket edilmediği takdirde de beşerî hayatın sükûn ve selâmetle idâmesi mümkün değildir. Zira her varlığın hayatını huzurlu bir şekilde idame ettirmesi hem varlığının bütününü ve hem de her cüzünün yaradılış gâyesine uygun bir sûrette kullanılmasına bağlıdır. Meselâ bir insan, "İki göz bana fazla!.." diyerek birini bantlatsa veya iki kulaktan birini pamukla tıkatsa birkaç saat sonra huzursuz olur. Bu misâli bütün varlıklara, o varlıkların bütün organlarına şâmil bir sûrette düşünmek gerekir.

Bu yaratılış hikmeti açısından bakıldığında ve sadece insan esas alındığında her kadının bir erkeğe, her erkeğin bir kadına muhtaç olduğu gerçeğini kavramakta güçlük çekilmez. Üstelik bu ihtiyaç sadece neslin devamını sağlayacak evlâd sahibi olmak için değil, rûhî ve bedenî bakımdan da bertaraf edilemez bir zarûrettir. Çünkü insan **"üns"** kökünden türetilmiş bir kelime olmak itibariyle başkalarıyla hemhâl olmaya, münâsebette bulunmaya muhtaçtır. Bu fıtrî ihtiyacı teminde ilk merhale erkek için kadın, kadın için de erkektir.

Diğer taraftan Allahu Azîmüşşân erkek ve kadın beraberliği ile kurulacak âilede gerçekleştirilmesi matlûb olan işler için

birbirlerine muvâfık ve birbirlerini tamamlamaya yarayacak husûsiyetler lutfetmiştir. Kadını çocuğu doğrumaya memur ettiğinden vücûd yapısını ona göre halketmiştir. Çocuğun mutlak bir acz ifadesi taşıyan ilk devresini telâfîye medâr olmak üzere kadın, **"hissîlik"** ile techiz olunmuştur.

Gerçekten evli bir çiftin geceyarısı yanlarında yatan küçük çocukları herhangi bir ihtiyaç sebebiyle uyanıp ağlasa baba rahatsız olup, karısına:

"-Aman şunu sustur, yarın işe gideceğim!" derken kadın hiçbir rahatsızlık hissetmeden o yavrunun altını temizlemek veya kendisini emzirmek gibi yapılması gereken işi büyük bir gönül hoşluğu ile îfâ eder. Bu noktada şunu söyleyebiliriz ki, erkeğin de kadın gibi memesi vardır. Fakat çocuğu oldu diye o memeden süt akmaz. Cenâb-ı Hak, insan yavrusunun mutlak acziyet ifade eden ilk dönemine aid gıdayı -evvelce bir nebze temâs etmiş olduğumuz üzere- hem de en mükemmel bir terkible ananın memesinden akıtır. Şu fıtrî husûsiyet bile, erkekle kadın arasındaki ilâhî tâyine dayanan vazife (fonksiyon) farklılığını göstermeye yeter.

Diğer taraftan çocuğun acziyetini örtmek için anaya verilmiş olan şu hissîlik başka sahalarda bir zaaf olarak tezâhür edebilir. Meselâ kadınlar mahkeme huzurunda şâhidlik ederken kendilerine evlâdları için verilmiş olan şu fıtrî hissîlik sebebiyle fâile veya mağdura acıyarak

adâleti yanıltabilirler. Onun içindir ki, İslâm şeriatında kadının şâhidliği erkeğe nazaran yarıya indirilmiştir. Bu, kadınları alçaltmak için değil, bilâkis kendilerinde mevcud olan hissîliğin veriliş gayesi dışında istimâlinden doğabilecek mahzurları bertaraf maksadıyladır.

İlmi sonsuz olan Allahu Azîmüşşân tarafından ortaya konulmuş **İslâm Dünya Görüşü**'nün fıtrî temâyülleri hesaba katarak mükellefiyet ve muâfiyetlerde ortaya koyduğu bir diğer keyfiyet de kadının âilenin geçiminden mes'ul tutulmaması ve bu muâfiyete mukâbil olarak da mirasta erkek kardeşine nazaran yarı hak sahibi olmasıdır. Kadın-erkek arasındaki nimet-külfet farklılıkları incelendiğinde hepsinin fıtrî bir husûsiyet dolayısıyka emredildiği böylece anlaşılır. Meselâ kadın, âilenin geçiminden mes'ul tutulsa, bu onun için katlanılması güç bir külfet olurdu. Zira çocuğu dokuz ay on gün karnında besleyecek doğurduktan sonra da en az iki sene onun acziyetini bertarafa medar olacak bir ihtimam ile onu emzirip büyütecek olan bir kadını, şu külfetlere ilâveten bir de âilenin geçiminden mesul tutmak ilâhî adâlete ve yaratılış hikmetine aykırı olurdu.

Cenâb-ı Hak, bütün canlılara her uzvu bir hikmete mebnî vermiş ve o hikmeti gerçekleştirmeye müsâid bir vasıf ile techiz buyurmuştur. Bu hikmet tenâsül uzuvlarının yaratılış şeklinde çok bârizdir. Her organ gibi onlar da yaratılış hikmetine aykırı bir şekilde

kullanılamaz. Kullanılırsa bundan hem ferdî ve hem de içtimâî hayat için büyük bir sıkıntı ve huzursuzluk doğar. Her organın yaratılış gâyesine aykırı bir sûrette kullanılması merdud, yani haramdır. Bu hüküm cinsî organların yaratılışa ters bir sûrette kullanılması için de geçerlidir. Bu sebepledir ki, tenâsül organlarını sadece fıtrî temâyülleri istikaametinde kullanmak doğru değildir. Bu kullanmanın ilâhî emirlere muvâfık olması lâzımdır. Bu sebepledir ki, evlâd sahibi olmaya medar olmayacak tarzda cinsî organ kullanımı menedilmiştir ki, bunun tafsilâtı aşağıda gelecektir.

Kadın-erkek arasında her canlı türünde olduğu gibi mevcud olan meclûbiyet (celb olma keyfiyeti) hilkat-ı **Âdem**'deki bir keyfiyetin sonucudur. Mâlum olduğu üzere Allahu Azîmüşşân, **Âdem** aleyhisselâmı yarattıktan sonra **Havva** anamızı onun kaburga kemiğinden halk ve îcâd etmiştir. Kadın-erkek arasındaki tabiî meclûbiyetin sırrı bu halk sırrında mündemiçtir. Kadının erkeğe muhabbet ve arzusu bir parçanın âid olduğu bütüne veya bir varlığın vatan-ı aslîsine muhabbeti gibidir. Erkeğin kadına meclûbiyeti ise, bir şeyin kendinden husûle gelen bir parçaya düşkünlüğü gibidir. Lâkin bu fıtrî temâyül matlûb neticeyi en mükemmel bir şekilde husûle getirmek için ne tarzda kullanılmalıdır? İşte beşer tarihinin en mükemmel bir dünya görüşü olan İslâm, bu temâyülün huzur ve saâdete âmil olacak bir sûretle kullanılma

şartlarını insanın ruh ve bedenine âid ilâhî ve ekmel olan bir ilimle tâyin, tesbit ve tavsiye eylemiştir. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

İslâm nazarında evlenmeyip mücerred (bekâr) yaşamak merdud, yani reddolunmuştur. Elverir ki, bu durum birtakım biyolojik âmillerin veya rûhî ve fiilî imkânsızlıkların neticesi ola... O takdirde evlenmemek mâzur görülebilir. Diğer taraftan yukarıda da temas etmiş olduğumuz üzere, kadın-erkek münâsebetinin doğacak çocuğun nesebi sebebiyle nikâh şartına riâyet sûretiyle husûl bulması da ilâhî bir emirdir. Zina ile meşrû bir cinsî münâsebet aynı mâhiyette olduğu halde kablî (önceden) bir sûrette nikâhın mevcud olmaması sebebiyle zinâ merdud, nikâhdan sonraki cinsî münâsebet ise meşrûdur.

Kadın-erkek beraberliğinden matlub olan rûhî ve bedenî huzur ve saâdetin husûlü için İslâm şeriatı, zâhirî şartları da dakîk bir bir sûrette tesbit ve emretmiştir. Bu husustaki şer'î hükümlerin hülâsası ise şudur:

1. Hayatlarını birleştirecek olan kadın ve erkek arasında **"küfüv"** yani denk olma şartı aranır. Bu denklik, bilhassa iktisâdî durumda, kültürde ve örfte ciddiyetle hesaba katılmalıdır. Bunun mânâsı şudur: Kadın zengin olsa, muhtemelen kocasına itaat meyli zayıf olur. Zengin kadınlarla evlenenlerin bahtiyâr olabildiği nâdiren görülebilen bir hâdisedir.

Esâsen İslâmiyet'in mirasta erkeğe kadından bir kat daha fazla pay vermesi de, diğer sebebler

meyânında bir de kadının kocasına itaatini sağlamaya medâr olacak bir psikolojik zemin ihdâsı içindir. Diğer taraftan kadın kocasından daha tahsilli ve bilgili olsa aynı şey vâkî olabilir. Bu gibi faktörleri âile huzurunu ortadan kaldıran kadının itaatsizliğine müncer olmayacak şekilde kullanabilmek büyük bir rûhî olgunluk ister ki, o da nâdir fıtratlara mahsustur. Örf beraberliğinin olmaması ise mutlaka anlaşmazlık ve huzursuzlukla neticelenir.

2. Peygamber -aleyhissalâtüvesselâm-, bir kadının dört hasletinden dolayı tercih edildiğini beyân buyurduktan sonra bunların güzellik, zenginlik, asalet ve dindarlık olduğunu zikretmiş ve ümmetine tercih sebebi olarak dindarlığı dikkate almalarını tavsiye buyurmuştur. Hakîkaten zenginlik beka garantisi olmayan bir vasıftır. Zengin bir âile herhangi bir sebeple kolayca fakirleşebilir. Güzellik ise, son derece izâfî ve gelip geçicidir. Eskilerin tâbiri ile gönlün sevdiği güzeldir. Böyle olmasaydı umûmî ölçülere göre güzel olmayan kadınlar hep evde kalırdı.

3. İslâm Şeriatı, kadının fıtrî vasıflarını dikkate alarak onun hakkında bu vasıflara göre hüküm koymuştur. Kadın, doğurduğu çocuğa bakmakla mükellef kılındığından aşırı hissîdir. Bu hissîlik çocuk yetiştirmekte makbûl iken, başka sahalara intikalinde yukarıda nisbî bir sûrette temâs edilmiş olduğu üzere menfî neticeler doğurabilir. Ancak bu keyfiyeti sadece âmme hukuku bakımından değil, husûsî hukuk

bakımından da dikkate alan İslâm Şeriatı karı-koca arasındaki vazîfe ve mükellefiyetleri aynı hassas ölçü ile tâyin eder. O derecede ki, kadına **"mecbûrîlik"** sıfatı ile sadece kadınlığını kocasına arz etmek husûsunu tahmil eder. Kadının gördüğü diğer işlerin kâffesi ihtiyarîdir. Buna göre kadın yemek pişirmeye, evini temizleyip buna dâir işleri yapmaya mecbur değildir.

Bu demektir ki, İslâm nazarında kadın evde bir orkide çiçeği gibi zevke hitap etmekten ileriye bir mecbûriyetle mükellef değildir. Bunları gönüllü olarak yapabilir. Gönüllü yapabilmesi kocasının kadını kendisinden hoşnut olmak meyli ile donatacak bir muâmele tarzına bağlıdır. Bu da kadına müşfik davranmayı îcab ettirir. Bu sebebledir ki, Peygamber aleyhissalâtüvesselâm *"Kadın bir kemerdir, fazla çekmeyiniz kopar."* buyurmuştur. Bu nükteyi ifade için **Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî** meşhur Mesnevî'sinde şöyle buyurmaktadır:

Goft peygamber ki, zen ber âkilân
Gâlib âyed saht u ber sâhib-dilân

Bâz ber zen câhilân çîre şevend
Zan ki, işan tünd-ü- bes hire revend[12]

4. İnsan kelimesi, diğer insanlarla kaynaşmak manasına **"üns"** kökünden meydana

---

[12] Hazret-i Peygamber -sallallâhu aleyhi ve sellem- buyurdu ki: Kadın âkil ve ârif olanlara pek şiddetli olarak galebe çalar. Câhiller ise, kadınlara gâlip gelirler. Çünkü câhil olanlar sert ve hadîd (demir) meşrebdirler.

geldiğini zikretmiştik. Ünsiyetin ilk tezâhür sahası ise karı-koca arasında vâkî olur. Bu ise insan fıtratının tabiî bir meylinin gerçekleştirilmesi demektir. Bekârlığın merdud oluşu biraz da bu sebebledir. İhtimâl bundan dolayıdır ki, Arapça'da evlilik **"teehhül"** yani ehlîleşme kelimesi ile ifade edilir. Bu da insan fıtratındaki bu ünsiyetin evlilikle tahakkuk edebileceğini ifade eder.

5. Evlilik, fertler için içtimâîleşmek istikametinde atılan bir ilk adımdır. Zîrâ âile en küçük bir idarî birimdir. Kadın da, erkek de âile fertleri ve akrabalara karşı muâmele tarzlarında ilk idarî tecrübelerini âile birlikteliğinde yaşarlar. Böyle bir tecrübeden geçmemiş insanların sosyal mânâda idarî bir vazîfe deruhte etmeleri mümkün değildir. Mümkün olsa da hatâdan sâlim olamaz.

6. Kadın-erkek birlikteliği ile kurulan âilede en köklü gâye neslin devamı olduğundan bu birlikteliğin tabiî semeresi evlâddır. Umûmiyetle zannedildiği gibi sadece ana-baba evlâdı terbiye edip, yetişip gelişmesine yardımcı olmaz. Ondan daha ehemmiyetli olarak evlâd ana-babayı terbiye eder; yetişip gelişmelerine, olgunlaşmalarına âmil olur. Zira kalbin tahassüs meylini gerçekleştirdiği ilk muhâtab âile, ikinci muhâtab ise evlâddır. Lâkin âileyle münâsebette nefis bir pay sahibi olduğundan kalbin bu münâsebet sebebiyle kaydettiği terakkî, evlâda muhabbet sebebiyle kaydedeceği terakkî yanında çok dûndur.

Diğer taraftan evlâd son derece zayıf bir safhasını ana-babanın şefkat ve himâyesinde

geçirdiği için ana-baba ihmal ve bazen de ihâneti sebebi ile o yavrunun acziyyetini kendisine pahalıya mâl edebilir. Yani onu öldürebilirler. Bu demektir ki, ana-baba vasfını kazanmış olan bir insana Allah-ü Azîmüşşân onların fazl-ü kereminden emin olmak sebebi ile bir evlâd ihsanında bulunmuştur.

Bütün canlılara nesillerinin devamı için verilmiş olan cinsî temâyülün bu gâye dışında isti'mâlinin dînen merdud olduğunu söylemiştik. Bunun tabiî bir sonucu da ciddî bir sıhhî mazeret olmadıkça **"azil"**, yani spermlerin hârice boşaltılmasının câiz olmaması keyfiyetidir. Çünkü bu hareket cinsî iktidarın veriliş gâyesine aykırıdır. Yine aynı sebepledir ki, **"iskât-ı cenin"** yani çocuk aldırılması da ananın sıhhati ciddî bir sûrette îcâb ettirmedikçe merduddur. Îcâbı hâlinde ise, ceninin yüzyirminci günü tamamlamasından evvel olmalıdır. Zira yüzyirminci gününde cenine ruh tedâhül eder. O artık canlı, yani zîruh bir varlıktır. Bu demektir ki, şer'an yüzyirmînci günden sonra ıskât-ı cenin cinâyettir. Allah-ü Azimüşşan yoksulluk veya herhangi bir sebeple iskat-i cenin keyfiyetini haram kılmıştır.

7. Evliliğin üzerine parmak basılacak bir diğer noktası da bu keyfiyetin gerçekleşmesi ile rızkta vâki olan tevessü' yani genişlemedir. Gerçekten **Hazret-i Ömer**, Allah-u Azimüşşan'ın bekârlara nasıl olup da rızk verdiğine hayret ettiğini ifade etmiştir. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm ise

"Sizin en şerîrleriniz bekârlarınızdır." buyurmuştur. Evlenmeyle ilgili dînî hükümlerin burada tamamının tâdâdının mümkün olmaması sebebiyle bunlardan sadece bir-ikisine işâretle iktifa edelim.

Peygamber aleyhisselâtü vesselâm, **"Nikâh benim sünnetimdir. Ondan gayra, yani zinâya rağbet eden benden değildir."** buyurmuştur. Diğer bir hadis-i şeriflerinde de **"Evlilik dinin yarısıdır. Bir kere onu gerçekleştiren öteki yarısı için Allah'a sığınsın."** buyurmuştur.

Rızk endişesi ile evliliği geciktirmek iman zaafından başka bir şey değildir. Zira rızk ecel gibidir. Takdir olunan rızkı tüketmeden hiçbir fânî varlığa ölüm yetişmez.

Bugünkü gençlerimizin ekserîsi fikrî muhtevaları sakatlattırılmış olduğundan evliliği bir handikap olarak görmektedirler. Halbuki rızkından emîn olmak iman icabıdır. Bunun yanısıra eş seçerken çeşitli indî ve şahsî mülâhazalar yerine yukarıda ifade edilmiş olan dînî esaslara riâyet edildiği takdirde korkulacak hiçbirşey yoktur. Bununla beraber bu bahiste söylenmesi gereken sözler, sadece evlenecek şahıslara âid değildir. Aynı zamanda evlenecek oğlu ve kızı olanların da dikkat etmesi gereken hususlar vardır. Onlar da Peygamber aleyhıssalâtu vesselâm'ın yukarıda zikri geçen tavsiflerine uyarak damad ve gelin intihabı için sadece servet veya şöhreti ölçü ittihaz etmeyip namzedin istikamet sahibi olmasını birinci derecede dikkate almalıdır.

Amelî Tavsiye: Bütün bu söylediklerimizin hülâsası şudur ki; şu fânî hayatı huzur ve sükûn içinde Yaratıcının emirleri istikâmetinde idâme ettirebilmenin temel müessirlerinden biri de eş seçimidir. Lâkin her insan âdetâ bir derin kuyudur. Zâhirde emredilmiş olan şartlara riâyet ettikten sonra istişâre ve istihâre ile hareket etmeli ve ondan sonra da Allah'a niyaz ve tevekkül ile teveccüh etmelidir. Buna rağmen isâbetsizlik vâkî olursa, tahammülü imkânsız bazı ahvâl dışında ortaya çıkabilecek her mânîye katlanarak bunun bir **"imtihan sebebi"** olduğu düşünülmeli ve basit basit sebeblerle boşanma yoluna gitmemelidir. Zira Allah'ın en hazzetmediği helâl, talâk yani boşanmadır!.

C- DOST YAHUD ARKADAŞ SEÇİMİ

Bir çok kereler ifâde etmiş olduğumuz üzere, insan kelimesi **"üns"** ve **"ünsiyyet"** kelimelerinden neş'et etmiştir. Bu demektir ki, kelime mânâsı itibarıyla bile insan, tek başına hayatını idâme ettirmeye muktedir olamayacak bir vasıftadır. Başka insanlarla hemhâl olmaya, teşrîk-i mesâî etmeye, düşüp kalkmaya mecbûrdur. Bu keyfiyet, hem amelî (pratik) hayat için ve hem de ruhî tatmin için şarttır.

Halk, bazı büyük hakikatleri derin bir sezişle tespit etmiş ve onları anonim görüşler hâline getirmiştir. Onlardan biri de **"Yalnızlık Allah'a mahsustur."** sözüdür. Gerçekten yalnızlık Allah'a mahsustur; zirâ O'ndan gayrisi dînî tabirle

söylemek gerekirse **"kıyam bi-nefsihî"** yani kendi zât varlığı ile münferiden ve müstakıllen varlığını idâme ettiremez. İhtimâl, şu başka insanlara karşı vâkî fıtrî ihtiyaç sebebiyledir ki, âdemoğluna **"insan"** adı verilmiştir. Bu isimlendiriş bile onun gayra muhtaç bulunuşunu fârik bir vasıf olarak görmenin ve öyle kabul etmenin bir neticesidir.

Başka insanlarla fiîlî ve ruhî beraberliğe muhtaç olmanın şu veya bu şekilde gereği yapılmakla insanoğlu yaradılış gâyesine ulaşamaz. Zîrâ bu ihtiyacın mükemmel bir sûrette, yani iyi insanlarla beraberlik ile giderilmesi lâzımdır. Hatta ünsiyet ihtiyacı ile nâ-lâyık kimselerle beraberlik matlûbu elde etmeye yetmediği gibi aksine bir çok menfi netîceler de doğurur. Bunun sebebi şudur: Fizîkî olarak birbirine temas eden iki cisim arasında -gözle görülmemiş olsa bile- bir atom alışverişi veya değiş-tokuşu olduğu gibi beşerî temaslarda da mânevî alışverişler vâkî olur. Bu alışverişin cereyan kanalı muhabbettir.

Herhangi bir kimse ile lâlettayin bir münâsebet, ruhî alışveriş itîbariyle hâiz-i ehemmiyet bir netice hâsıl etmeyebilir. Fakat sevilen insanla bu keyfiyet, sevgideki şiddet nisbetinde hızlanan ve çoğalan bir mütekâbil tesir alışverişine sebep olur. İnsanlar birbirlerini sevdikçe kalbî ve ruhî bakımdan âdeta fizikteki bileşik kaplar hâline gelirler. Mâlum olduğu üzere bileşik kaplardan birine, meselâ bir miktar şeker veya tuz atılsa bunların suda eridikten sonra her

iki kapta da aynıyyet derecesine varıncaya kadar bir inhilâl, yani geçişme vâkî olur.

Fizîkî âlemde mevcud olan bu keyfiyet mânevî âlemde de mevcuttur. Zira varlığın aslı tek olduğundan eşyâ-yı tabîiyyenin cümlesinde mevcut keyfiyetler çok olandan az olana doğru bir akış hâlindedir ve bu keyfiyet aynîleşme vâkî olana kadar devam eder. Meselâ bir odada yanan sobadan hâsıl olan sühûnetin (sıcaklık) odadaki hava zerrecikleri eşit miktarda nasip alıncaya kadar bir geçişme hâlinde bulunduğunu herkes bittecrübe bilir. Aynı şekilde bir odanın herhangi bir köşesinde havaya bir koku püskürtülse o da aynı şekilde odadaki bütün zerreciklere eşit miktarlarda intikal edinceye kadar bu tedâhül, yani geçişme sürüp gider. Bunu Kâinât çapında düşünebiliriz. Lâkin insan da Kâinât'ın özü, zübdesi olmak itibarıyla bu âlemde cârî ve âdetullah denilen şartlandırmaların kâffesine sahiptir. Lâkin fizîkî âlemdeki aynîleşme muhabbet ve husûmet zemininde oluşmazken insanda bu zeminler şu alışverişin hem gerçekleşmesi için bir şart ve hem de onlardaki şiddetle mütenâsiptir.

Bu husûsta dikkat edilecek bir diğer nokta da şudur ki, insanoğlunun fıtrî temayülleri arasında **"ünsiyyet"** gibi fârik ve mümeyyiz bir başka temâyül daha vardır ki, o da benlik yani egoizmdir. İnsan vâkıasının en esaslı rükünlerinden biri olan bu egoizm sebebiyledir ki, insanoğlunun muhabbeti evveliyetle kendi nefsine

müteveccihtir. Daha emîn bir tabirle söylemek lâzım gelir ise, kendi nefsini mihrak edinen bir zeminde vâkî olur. Bu sebebledir ki, insanlar kendilerine benzeyenleri severler. Bunu anlamak için dostluk veya düşmanlık vâkî olacak kimselerle münâsebetlerde akıl, yani hesap işe karışmadan önce eski tâbirle vehle-i ûlâda yani ilk bakış, ilk karşılaşma ânında kalpte bir muhabbet husûle geliyorsa, muhatab bu muhabbete fâil olan kimse ile o muhabbetteki şiddet nisbetinde aynıyyet keyfiyeti taşır. Aksine husûmet vâkî oluyorsa bu da karşılaşan o iki şahıs arasındaki zıddıyyeti ifade eder.

Hakîkaten hemen herkesin hayatında vâkî olmuş bir gerçektir ki, bazen ilk defa karşılaşılan bir kimseye kalbde aklen izahı imkânsız bir muhabbet husûle gelir. Bu, şahsiyetlerin özü itibarıyla aynıyyetlerinden zuhûr eder. Kesişen iki dâireyi düşününüz. Müştereklik ne kadar çoksa muhabbet de o kadar şiddetli vâkî olmaktadır.

Amelî hayata âid müşâhedeler bu görüşü te'yid eder. Fıtraten cesur bir adamın korkak bir adamla hemhâl olup onu sevmesi, hatta ondan nefret etmemesi düşünülemez. Hasîs ile cömert de böyledir. O hâlde ideal dost seçimi, bu fıtrî temâyüle irade unsuru zammolmadıkça gerçekleşemez. Zira insan tabiatında fıtrî olan temâyüller ne kadar köklü olsalar da onları tebdil ve belli ölçüde tagyîr mümkündür. Bu gerçek, lügatlerde **"terbiye"** diye bir kelimenin mevcud olması ile sâbittir. Lâkin bu değişme şans ve

imkânının ölçüsü nedir? Esâsen terbiye fıtrattaki menfî temâyüllerin müessiriyyetini izâle etmekten ziyâde azaltmaktır. Zira izâle mümkün değildir. Müspet temâyüller için de bunun aksini, yani çoğaltmayı gerçekleştirmektir.

İşte bu keyfiyyetin gerçekleşmesinde birinci derecede müessir olan varlık **"sevilen insan"**dır. Zira insan hayatını alçaltmakta da, yükselmekte de en müessir âmil hislerin doğru kullanılmasıdır. Lâyık olana muhabbet, müstehak olana husûmet!.. Bunlardaki şiddet nisbetinde hayatı yükseltip ulvîleştirirken, nâlâyıka muhabbet, gayr-i müstehakka husûmet de bunlardaki şiddet kadar hayatın alçalıp, süflîleşmesine sebeb olur. Zirâ bütün beşerî fiillerimiz rahmet-i ilâhiyyenin ummanındaki dalgacıklar gibi psikolojik bir zeminde vâkî olduğundan bu işin merhamet veya gadab-ı ilâhîyi davet etmek gibi iki kutuplu bir tecellîye müncer olacağını hesap etmek lâzımdır. Muhabbet, insanoğlunda bir tehassüs merkezi olan kalpte ma'kes bulduğuna ve o da tecelligâh-ı ilâhî olduğuna nazaran orada vâkî olan fiilin fizikî âlemle kıyası mümkün olmayacak derecede bir ehemmiyete haiz bulunduğu âşikârdır. Bundan dolayıdır ki, **Hazret-i Mevlânâ**:

"Kâbe bünyâdı Halîl-i Âzerest
Dîl nazargâhı celîli ekberest"

Yani, "Kâbe, **Âzer**'in oğlu **Halil**'in binâsıdır / Gönül ise en büyük olan Allâh'ın nazar ettiği yerdir." demiştir. Buna göre ivazsız garezsiz, yani her türlü maddî-mânevî menfaat ihtimâlinin

gölgesinden bile uzak bir sûrette kalpte bir insana yer vermek Allâh'a âid bir makamdan ikramda bulunmaktır. Bu mâhiyeti sebebiyle de ikramların en büyüğüdür. Allâh-ü Azîmüşşan kullarının muhabbetinden fevkalâde bir sûrette memnun olduğu içindir ki, hadîs-i şerifte vârid olduğu üzere cennetteki en yüksek makamlar; Allah için sevişenlere ve buğzu, Allah için gerçekleştirenlere verilir.

Zirâ insanoğlu sevdiğinin hâliyle hâllenir. Yukarıda fizîkî âleme ait olmak üzere temas ettiğimiz gerçeklerin bir neticesi de budur. O hâlde, iyi hâlle hâllenmek için o hâle sahip olanı sevmek lâzım gelir. Bu ise, tabiî temâyülü egoizm olan nefsin hâl-i tabiîsine bırakılmakla olmaz. İşte burada nefsânî temâyüllere karşı vahiyle terbiye edilmiş aklı ve iradeyi kullanmak ve iyi tesirlere mâruz kalınacak insanlara yaklaşmak, onlarla dost olmaya çalışmak lâzımdır. Bu da kendini yönlendirmede belli başlı müessirlerden biridir. Zira herkesin bildiği gibi iyi yola da arkadaşla gidilir, kötü yola da!.. Bu sebebledir ki, Cenâb-ı Hak **"İyilerle beraber olunuz."** buyurmaktadır. O beraberlik ruhî alışverişe sebeb olacağından, iyiden iyi kötüden kötü neticeler elde edilir.

İnsanlar zamanda sadece geri gidebilirler. İleriye aslâ... Lâkin peygamberler ileriye de geriye de gidebilirler. Bu sebebledir ki, Peygamber aleyhisselâm ileriye âid olmak üzere bazı vak'aları görmüş ve yaşamış gibi nakleder ki, bunlar bizim gibiler için gelecek olduğu hâlde ilm-i ilâhîde

olmuş bitmişlerdir. Bu nüktenin ışığında birbirini sevmenin ivaz ve garezden berî olduğu takdirde merhamet-i ilâhiyyeyi dâvet bakımından tasavvurun fevkinde bir bereket ve saâdet vesîlesi olduğu keyfiyetinin lâyıkıyla anlaşılması için şu hadîs-i şerîfi zikredelim. Peygamber aleyhissalâtü vesselâm meâlen buyuruyorlar ki:

"Mahşer günü insanların sevap ve günahları mîzân edildiğinde birisinin seyyiesi (kötülüğü) hasenesinden bir fazla gelmiş. Bu bir tek seyyienin îcâb ettirdiği kadar cehennemde kalmamak için yakınlarından bir hasene talep etmiş. Anasına gitmiş alamamış, babasına gitmiş alamamış, evlâdlarına gitmiş alamamış. Hiç kimseden bir tek hasene alamamış olduğundan bir seyyie miktarı yanmak üzere cehennemin yolunu tutmuş giderken Dünyâ'da seviştiği bir insanla karşılaşmış. O insan da cehenneme gitmekteymiş. O mü'minin terâzisinde de tek bir hasenesi varmış. Gerisi hep seyyie imiş. Arkadaşına sormuş:

"-Sen dünyada çok iyi bir insandın. Beni de düzeltmeye çalışırdın. Seni dinlemezdim. Bundan dolayı hadi ben cehenneme gidiyorum, senin bu yolda ne işin var?" deyince arkadaşı durumu anlatmış. Bunun üzerine o günahkâr:

"-Arkadaş benim bir tek hasenem (iyiliğim) var. Mâdem o seni kurtarmaya yetiyor. Ben onu sana bağışladım. Bari sen kendini kurtar!" deyince bu diğergâmlık, bu dostluk tezâhürü Cenâb-ı Hakk'ın rahmet-i ilâhiyyesini tuğyân

ettirmiş ve o kulun bütün seyyiâtını hasenâta kalbederek her ikisinin de cennete girmesini irâde buyurmuş.

Demek oluyor ki, Allâh için muhabbette sadece dünyevî plânda değil, uhrevî plânda bile böyle hatır ve hayâle gelmez istifâdeler mevcuddur.

Amelî Tavsiye: Ey müslüman genç!. Husûmetini ve muhabbetini iyi kullanmaya ve kendine iyi dostlar edinmeye çalış! Fıtrî temâyüllerin istikametinde kendini ormandaki ağaçlar misâli, fıtratının ve içinde yaşadığın cemiyetin müessirlerine gayr-i irâdî bir sûrette tâbî kılma!

BEŞİNCİ BÖLÜM

Hayatı Verimli Kılan:
ÜÇ KORUMA VE KULLANMA

A-SAĞLIĞI KORUMAK VE KULLANMAK

Üstün vasıflı bir hayat geçirmek için, belli başlı dört varlığa sahip olmak şarttır. Bunlar **îmân**, **sağlık**, **şahsiyet** ve **ilim**'dir. Ayrıca dört mümeyyiz vasfı da hâiz olmak gerektir. Bu vasıflar; **cömertlik**, **cesâret**, **zekâ** ve **çalışkanlık**'tır. Hiç şüphesiz bu saydıklarımıza ilâve edilecek tâlî (ikinci derecede) başka vasıflar da zikredilebilir. Ancak bütün bunlardan kâmil netice hâsıl olabilmesi için temel şart, **ruh** ve **beden** sağlığıdır.

Cenâb-ı Hak, -pek az istisnâsıyla birlikte- insanların kaahir ekseriyetini akıl ve ruh sağlığıyla mücehhez olarak yarattığı hâlde, pek çok kimse bu nîmetleri doğru bir şekilde

kullanmasını beceremediğinden, bu asıl şartı zaafa uğratıp diğer nîmetlerin de heder olmasına sebep olur!.. Bu sebepledir ki, her şeyden önce bir ilâhî nîmet olan sağlığı, doğru bir şekilde koruyup kullanmayı bilmek lâzımdır. Bunun ehemmiyetini anlamak için genç ve mütefekkir **Dr. Senai Demirci**'nin **"Sağlık Sırları"** isimli değerli eserine yazdığı esprili bir önsözü dikkatlerinize arz etmek istiyoruz:

"BİR HESÂBI

Doğduğunuz günü hatırlayın. O gün Dünya'ya "Merhaba!" dediniz. İlk nefesinizi alıp verdiniz. Gözleriniz ilk kez gün ışığına değdi. Artık Dünya'lısınız.

Henüz hiçbir şeyiniz yok. Çıplaksınız. Hiçbir şeye sahip değilsiniz. Elleriniz boş. Yürümesini bile bilmiyorsunuz. Dostlarınızın farkında değilsiniz. Sevdikleriniz ve sevenlerinizle henüz tanışmıyorsunuz. Bildiğiniz tek şey nefes alıp vermek. Elinizde olanın hepsi bir nefes. Eksiksiz, pürüzsüz ve tâze bir nefes. Dünya'nın en kolay işidir nefes alıp vermek. Dünya'nın en kolay işini doğar doğmaz başardığınız için şimdi kendinize olabilecek en düşük puanı verin: **1**.

Sonraları annenizin ve babanızın da yanınızda olduğunu fark ettiniz. Sizi seviyorlar, siz de onları seviyorsunuz. O hâlde puanınızın önüne bir sıfır ekleyin: 10.

Mutlu bir yuvadasınız. Âileniz yoksul değil. Savaşan bir ülkede perişan, sürülen insanlar arasında değilsiniz. Puanınızın önüne bir sıfır

daha ekleyin: 100.

Artık çocuksunuz. Güle oynaya okula gidiyorsunuz. Çocukların eğitimden mahrum kaldığı bir Dünya'da siz kaliteli bir eğitim alıyorsunuz. Puanınız katlanıyor: 1.000.

Okullarınızı başarıyla bitirdiniz. Güzel bir meslek sahibi oldunuz. Puanınızı dilediğiniz kadar katlayabilirsiniz: 1.000.000 (bir milyon).

Sevdiniz ve sevildiniz. Artık siz de yuva sahibi oldunuz. Çocuklarınız oldu. Mutlu bir âilenin annesi ya da babasısınız. Puanlarınız milyarı buldu: 1.000.000.000.

İnsanların parmakla gösterdiği kadar başarılısınız. Dostlarınız var. İnsanlar size gıbta ediyorlar. Puanınız trilyon oluversin: 1.000.000.000.000.

Bir gün birden göğsünüzün üstünde sizi mengene gibi sıkıştıran bir ağrı hissettiniz. Meğer hastaymışsınız. Onca hayat telâşı arasında, onca koşuşturma arasında sağlığınızı ihmal etmişsiniz. Rahat bir nefes alamıyorsunuz. Şimdi doğduğunuz gün rahat bir nefes aldığınız için kendinize verdiğiniz "1"i silmeniz gerekiyor. Bu durumda yeni puanınız: 000.000.000.000.

Sağlığınız, aldığınız bütün puanları anlamlı kılan bir puandır. Kulağınıza küpe olsun diye..."[13]

İşte **Dr. Senai Demirci**'nin değerli eserinin naklettiğimiz şu önsözü, bizim sıhhat için ifade ettiğimiz **"ilk ve temel şart olma vasfı"**nı pek

---

[13] Bkz: **Dr. Senai Demirci**, "Sağlık Sırları", s: 7-8, (İstanbul-2003).

güzel ortaya koymaktadır.

Biz, sağlığı korumanın temel esaslarını öğrenmek husûsunda muhterem okuyucularımızı zikrettiğimiz değerli esere ve benzerlerine havâle ederek, burada sağlığı koruma ve kullanmanın -çoğu- oralarda yer almayan bazı esaslarına işâret etmek istiyoruz.

1-Sıhhati korumak ve kullanmanın birinci esâsı, **"az yemek"** yani, perhizkâr bir beslenmedir. Gereğinden fazla kalori almanın bilhassa müreffeh ülkelerde **"obezite"** (şişmanlık) denilen asrî bir hastalığa sebep olduğu ve bunun bir hayli yaygınlaşmış bulunduğu düşünülürse, perhizkâr bir beslenmenin ehemmiyeti daha iyi anlaşılır. İhtimâl bu yüzdendir ki, insan hayatı için her değerli gerçeğe işaret etmiş bulunan Peygamber Aleyhissalâtü vesselâm bir hadîs-i şerîflerinde: **"Mîde, hastalıkların evi, perhiz ise devaların başıdır!"** buyurmuşlardır.

Bununla beraber perhizkâr bir beslenme de kâfî değildir. Çünkü böyle bir beslenmede tegaddî edilecek gıdaların mâhiyeti de ayrı bir ehemmiyeti hâizdir.

Gerçekten sebze ve meyve ağırlıklı ve bol posalı yiyeceklerle beslenmek, bir çok hastalıkları önleyici bir ön tedbirdir. Bunlara ilâveten ekmeği **"kepekli"** olanından tüketmek de pek mühim bir meseledir.

Unutmamak gerektir ki, vaktiyle buğdayların kabuğu, una dahil edilir ve ekmekler, böyle bir undan îmâl olunurken, kabuğu ayıklayıp hâriçte

bırakarak beyaz, filitre ekmek îmâli Dünya'da yahudi icadıdır. Her yahudi icadı gibi, bunun altında da bir hinoğlu hinlik yattığından şüphe edilmemelidir. Yahudiler insan sağlığı ile ilgili olarak sadece kepeksiz ekmek ihdâsıyla iktifâ etmeyerek bu husûsta gâyet tehlikeli birkaç adım daha atmış ve bu sûretle ihdâs ettikleri mâmülleri âlemşümul bir istihlâk şansına mazhar kılabilmişlerdir. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

a-Margarin cinsi yağlar:

Bunlar, likit, yani sıvı yağlardan hidrojenle sertleştirilerek elde edilirler. **"Damar sertliği"** ve binnetice **"kalp hastalıkları"**nın yaygınlaşma sebebi, bu margarin cinci yağların tüketimidir.

Dikkat edilecek olursa görülür ki, Dünya'da margarin yağı imâlâtı yahudi kontrolü altındadır. Bir şirketi Hollanda veya Amerika menşeli görebilirsiniz ve bundan dolayı da yahudi ile irtibatını akla getiremeyebilirsiniz. Lâkin sathî bir inceleme neticesinde bunların sahiplerinin ahudi olduğu ortaya çıkar. Herhangi bir kötüleme iddiası sebebiyle tazminat davası karşısında kalmamak için isim zikretmek istemiyoruz. Fakat bir margarin îmâlât fabrikasının sahibi yahudi değilse muhakkak ortağının yahudi olduğundan şüphe edilmemelidir.

b-Bütün boyalı sular, sağlığa dehşetli bir sûrette zarar vericidir. Bunlar, meyvası kıt olan ülkeler için icad edilmişlerdir. Bizim ülkemiz bir meyva cennetidir. Sokak arasında, bir el

arabasında, seyyar bir satıcının tezgâhında gördüğünüz meyve –miktar itibariyle-; Batı Âlemi'nde on manavının meyve yekûnundan bile fazladır. Batılı, evine elma alsa, adam başı birer tane sayarak alır. Muz vesâire de böyledir. Bizim ülkemizde meyve bu derecede bolken asitli ve boyalı sulara itibar etmek ahmaklık olduğu gibi aynı zamanda mide hastalıklarının bir numaralı âmilidir. Zinhâr bunların kullanılmasından içtinâb etmek lâzımdır.

Bu söylediklerimize başka bir eserimizde[14] tafsîl ettiğimiz üzere asitli **"Cola"** cinsi içeceklerle ilgili olarak verdiğimiz bilgiyi de ekleyerek bir durum muhâsebesi yapanlar, ülkemizde beslenme husûsundaki fâcianın çapını kavramakta güçlük çekmezler.

c-Gıda maddelerinin bozulmasını önlemek üzere bir katkı maddesi olarak icad edilmiş olan emilkatörler de tamamen yahudilerin icadıdır. Zira yahudiler, Dünya'daki bütün malların -ilâhî bir tâyinle- kendilerine âid olduğuna inandıklarından ve bu da karaborsayı kendilerince meşrulaştırdığından gıda ticaretini Dünya çapında ellerinde tutarlar. Zira gıda, spekülasyon, yani karaborsaya en ziyade müsaid metadır.

Sanâyi Devrimi'nden sonra insanların alışveriş yapmaya fazla vakitleri kalmadığından on-onbeş günde bir alışverişe çıkmaları ve buna

---

[14] Bkz: **Kadir Mısıroğlu**, "Gurbet içinde Gurbet", (İstanbul-2004), 23 nolu dipnot.

rağmen de aldıkları yiyeceklerin bozulmamasını temin maksadıyla icad edilmiş bulunan emilkatörler, gıda maddeleri üzerine sadece bir rakamla yazılırlar. Lâkin bu rakamın arkasında hangi maddelerin bulunduğu meçhuldür.

Bu durum müslümanlar için iki türlü mahzur ihtivâ etmektedir.

aa-Helâl-Haram Noktasından:

Öyle ya, bir emilkatör rakamının arkasındaki madde neyin nesidir? Şer'an tüketilmesinin haram olup olmadığı bilinememektedir. Meselâ şekerlemelerde çok kullanılan **"jelâtin"** hayvan kemiğinden elde edilir. Bu kemikler içinde domuz kemiği bulunup bulunmadığını kim, nereden bilecektir?!

bb-Sadece rakamla belirtilen bir emilkatörün îmâlinde kullanılan maddelerin sıhhate mûzır olup olmadığı da bilinememektedir. Zira sıhhatin temel taşı doğru beslenmedir.[15]

d-Beslenmede büyük ölçüde mahzûrlu olan bir diğer husûs da hormonal müdahaleyle üretilen gıdaların tüketimidir. Bu ihânet de yahudi menşelidir. Üstelik böyle gıdalardan tohum elde edilememekte ve bu durum çiftçiyi İsrail'e bağımlı hâle getirmektedir. İsrail ise, böyle gıdaların tohumunu külçe altın değerinden daha yüksek bir fiyatla bütün Dünya'ya pazarlamaktadır.

Hormonal müdâhaleyle elde edilen gıdaların

---

15 Emilkatörler için daha fazla bilgi almak isteyen okuyucularımız şu kitaba bakabilirler: **F. Mehlika Mısıroğlu**, Yeşil, Çevre ve İslâm, (İstanbul-1994).

mahzuruna işaret olmak üzere bir tek noktayı söyleyelim: Bu sûretle üretilen etle beslenen insanların erkeklerinde erkeklik duyguları, kadınlarda ise, kadınlık duyguları zayıflayarak bir nesil bereketsizliğine âmil olmaktadır.

2-Sağlığı koruma ve kollamanın bir diğer şartı da **"giyim kuşam"**la ilgilidir. Elbiselerin darlığına ilâveten vücûdun teneffüs etmesine mâni olan naylon cinsi kumaşlardan îmâl edilmiş olmaları da sıhhatle yakînen ilgilidir. Bilhassa delikanlılık çağındaki insanlarda kumaşı sert ve ağı dar pantolonlar kısırlığa sebep olmaktadır ki, yahudinin bütün Dünya'da hükmettiği moda dolayısıyla yaygınlaştırdığı **"kot pantolon"** bu husûsta en menfî olanıdır. Kaldı ki, bir insanın giydiği çorabın veya kilotunun bel lâstiğinin sertliği dolayısıyla vücûdda iz bırakması bile, kan dolaşımını engellemesi itibariyle sıhhate mûzırdır. Bu husûsta ecnebî doktorların verdiği bir çok rapor mevcuddur.

Bunlar sağlıkla ilgili menfîliklerden bazılarıdır. **"Fast Food"** beslenme stilinden **"emilkatörlü yiyecekler"**e kadar bütün bu menfîlikler hakkında bu kadar beyanla iktifa ederek, bir de sağlığı korumanın birkaç müsbet vâsıtasına işaret edelim:

Her nedense ülkemizde süt tüketimi gâyet azdır. Halbuki bilhassa ingilizler yediden yetmişe her gün ve her vesileyle süt tüketirler. Süt ve mâmüllerinde kalsiyum bol olduğundan gelişme çağındaki gençler gibi kemikleri zaafa uğramaya

başlayan ihtiyarlar için de süt tüketimi fevkalâde ehemmiyetlidir.

Diğer taraftan uykunun düzeni, kâfî derecede hareketli bir hayat yaşamak gibi sıhhati koruma ve kullanmanın başka diğer pek çok şartı da vardır. Bununla beraber bilhassa gençler için **"istimnâ"**, yani elle boşalma alışkanlığının önce hâfızaya, sonra da vücûda vurduğu darbe ehemmiyetle tebârüz ettirilmelidir. Parlak zekâlı bir talebenin büluğ çağında sınıfta kaldığı çok görülmüştür. Bunun sebebi de şu işaret ettiğimiz illettir. Bunu bir gence ana-baba öğretmemektedir. Bu ayıp sayılmaktadır. Muallimler ise, ya bilmediğinden veyahut da okuttuğu talebenin sıhhatine karşı bir ilgi duymadığından onlar da gençlere bu husûsta hiçbir şey söylememektedirler. Halbuki tahrîkin had safhaya ulaştığı cemiyetimizde gençlerin bu yolda ikazındaki ehemmiyet de âşikârdır.[16]

Bu husûstaki sözlerimizi tamamlamak için yaşadığımız câlib-i dikkat bir vak'ayı muhterem okuyucularımıza arz etmek istiyoruz. Bundan otuz-otuz beş sene evvel Cağaloğlu'ndaki yazıhânemize bir ihtiyar delikanlı çıkageldi. Bu **Nureddin Peker** adında eski bir muhârib gâzi idi. Bir çok te'lifâtı vardı. Birinci Dünya Harbi'nde Irak cephesinde ingilizlere esir düştüğünden bahsediyor ve defaatle **Sultan Abdülhamid Han**'ı görmüş bulunduğundan dem vuruyordu. Babası

---

[16] Bu husûsta daha fazla bilgi edinmek isteyenler: **Doktor Lokman Hekim**'in(**Hâfız Cemâl**) çeşitli yayınlarına bakabilirler.

sarayda başimam olduğu için sık sık **Sultan Abdülhamid Han**'ı görme fırsatı bulduğunu söylüyor ve bazı saray hatıralarını anlatıyordu ki, gayr-i ihtiyarî sordum:

"-Üstad, siz gerçekten bunları yaşadınız mı, yoksa başkasından rivâyet sûretiyle mi konuşuyorsunuz?"

Muhâtabım hayret ve dehşetle sordu:

"-Ben bunları yaşadım, fakat sen neden inanmıyorsun? Beni kaç yaşında sanıyorsun?!"

"-Vallahi bu anlattıklarınız dolayısıyla altmış yaş civarında olabileceğinizi söyleyebilirim. Fakat o kadar da göstermiyorsunuz!.."

Nuredddin Peker gürledi:

"-Nee!.. Sana bir kahve borcum olsun evlâd! Benim yaşım doksan dört!.."

Hayretle sordum:

"-Bu inanılmaz bir şey!.. peki nasıl böyle genç ve dinç kaldınız?"

Cevap verdi:

"-Bunu bana herkes sorar ve zevkle anlatırım. Sana da anlatayım!" dedi ve bu zindeliğin sebebini şöylece ifâde eyledi:

"-Ben," dedi. "Çocukken mahalle mektebine devam ediyordum. Bir gün hocamız içimizden bazılarını ayırarak diğerlerini eve gönderdi. Bize hitâben:

"-Sizinle biraz konuşmak istiyorum!" dedi.

"-Buyurun, Hocam!" dedik.

O, önce bizden kendisinin yaşını tahmin etmemizi istedi. Kimimiz kırk, kimimiz elli dedik

ve tabiî ki tutturamadık. Hoca:

"-Hayır evlâtlarım, benim yaşım seksenbeş!" dedi.

Hep birlikte:

"-Ooo!... Aman hocam nasıl böyle genç kalmışsınız!.. Saçlarınızda bir tane beyaz kıl yok!.." dedik.

O, cevap verdi:

"-Evet, bunun sebebini anlatmak için sizi ayırdım. Çünkü siz yapacağım nasihata muhatab olacak yaşa eriştiniz!" dedi. Sonradan anladık ki, bıyıkları terlemeye başlayanları seçmiş. Sözlerine devamla dedi ki:

"-Ben, hayatta üç şeye riâyet etmek sayesinde böyle zinde kaldım. Bugün size o üç esası anlatmak istiyorum:

1-Bir insan, sıhhatli kalmak için karar vermelidir ki, "hiçbir şeye asla üzülüp öfkelenmeyeceğim!.." Zira insan vücûdunu tahrib eden en dehşetli müessir öfkedir."

Ben, muhâtabımın sözünü bu noktada keserek dedim ki:

"-Üstad!.. bunu hiçbir karadenizli yapamaz. Ben de yapamam. Sen şunun ikincisini söyle!"

Nureddin Peker:

"-Hayır yapabilirsin." dedi ve ilâve etti. Nasıl oruç tutuyorsan, oruçluyken canın istediği hâlde nasıl "oruçluyum!.." diyerek yemek yemiyorsan, onun gibi de "benim kızmama kararım var!." diyerek kızmayacaksın! Ve düşüneceksin ki; seni kızdıran sebep bir zarar ve ziyandır. Bir de

kızarak sıhhatinden kaybetmek akıl kârı değildir. Kararım var, kızmayacağım diyerek inad ve sebat etmelisin.

Fakat hocamızın bize anlattığı ikinci sebebi de söyleyeyim. O mübârek adam bize dedi ki:

"-Sizin artık bıyıklarınız terlemeye başladı. Bu demektir ki, kamışınıza su yürüdü. Bunu dere suyu zannetmeyiniz. Kendinizi bu yolda israf ederseniz, evvela zekâ ve hâfızanıza, sonra da vücûdunuza zarar verip onu tahrib edersiniz. Bu işe düşkünlük gösterenlere zampara derler. Zamparaların kırk yaşına varmadan beli iki büklüm olur, saçları dökülür. Etrafınıza dikkat ederseniz böylelerini görürsünüz." dedi ve ilâve etti:

"Üçüncü esas da beslenmeyle ilgilidir. Bu âlem bir eczâhane gibidir. Cenâb-ı Hak da gıdaları yaratış sırasıyla itibariyle –hâşâ- reçete yazan bir doktora benzer. Eğer bir gıda insan vücûduna her zaman lâzımsa Allah onu her mevsimde yaratır. Et, süt ve yumurta gibi...

İnsanlar kışın umûmiyetle kuru gıdalarla beslendiklerinden kanları katılaşır. Cenâb-ı Hak, baharda ilk defa kirazı halkeder. Kirazın vazifesi kanı sulandırmaktır. Ola ki, denge biraz kaçırılmıştır diye arkasından dut gelir. O da bu dengeyi sağlayıcıdır. Sonra diğerleri...

Bir gün baksanız ki, balık çok tutulmuş ve ucuzlamış!.. Balık tüketmeye ucuzlamış diyerek değil de, reçeteye çok yazılmıştır diye meylediniz. Bazı sonbaharlarda ayva çok olur. Halk, bu sene

kış ağır geçecek der. O bir masaldır. Onu bir tarafa bırakarak, o senenin iklimi icabı olarak ayvanın ilâhî reçeteye bolca yazıldığına hükmedip siz de onu bolca tüketiniz. Diğer gıdaları da bu ölçülerle mizan ediniz. Ancak sebze ve meyve ağırlıklı beslenmenin ehemmiyetini sakın hafife almayınız. Et içinse, evveliyetle balık ve tavuğu tercih ediniz.

Beslenmede çok ehemmiyetli bir nokta da bir mevsimde yetişen yiyeceği saklayıp onun yetişmediği bir mevsimde tüketmeye hevesli olmamaktır. Yani daima tâze yiyeceklerle tegaddî ediniz.

Beslenme husûsunda en ehemmiyetli bir ölçü de **"acıkmadan yememek"** ve **"mideyi tıka basa doldurmayıp perhizkâr"** bir yol tutmaktır. Unutmayınız, insanlar doğduğu günden itibaren mezarlarını kendi dişleriyle kazmaya başlarlar!.." dedi.

Nureddin Peker'in çocukluğunda hocasından dinlediği ve şu kadar sene evvel bize naklettiği şu hikâyeye sağlığın korunması ve kullanılması hakkında ekleyecek başka bir şey yoktur sanıyoruz.

Bununla beraber onun yukarıda **"öfkelenme"** ile ilgili söylediklerinin ruh sağlığı üzerindeki tesirine işâret etmek isteriz. Gerçekten hayat ve hadisâtı iman perspektifinden tahlil alışkanlığını kazanmış bulunanlar hiçbir zaman **"stres"** yaşamazlar. Bundan dolayı da ruh sağlıkları bozulmaz. Bunu da Peygamber

-aleyhisselâm- şu mübârek sözüyle mühürleyip tamamlayalım:

"Men âmene bilkader, fekad emine bilkeder." Yani kadere iman eden, kederden emin olur.

Sağlığı koruma bahsinde her türlü uyuşturucu ve içkiden kat'î bir sûrette uzak durmanın ehemmiyeti üzerinde fazla bir söz söylemek istemiyoruz. Zîra bu husûsta gerekli her şey söylenip yazılmıştır. Sadece şu kadarını ifâde edelim ki, bütün bu zararlı şeyler, para sarfıyla temin olunup kullanılmakta ve neticede –geçici olsa da- aklın azalmasına sebep olmaktadır. Para sarfederek aklı azaltmak, o aklın daha başlangıçta mâlûl ve kifâyetsizliğinin aldatmaz bir delili değil midir?

Amelî Tavsiye: Sebze ve meyve ağırlıklı beslenmeye dikkat etmeli, emilkatörlü ve hormonal müdâhaleyle vücûda getirilmiş yiyeceklerle bütün boyalı sular ve margarinlerden uzak durmalıdır. İman huzurunu elde ederek strese sürüklenmekten korunmalıdır!

B- ZAMANI KULLANMAK DİRÂYETİ

Allahu Azimüşşan bütün masnûât-ı ilâhiyyeyi (yaratıkları) zamanlı ve mekânlı bir âlemde halketmiş ve bunlardan ins ü cinnin tefekkür ve tehassüsünü zaman ve mekân şartıyla mukayyed kılmıştır. Bilhassa insan beyni zaman ve mekân şartından berî olarak faaliyet göstermeye muktedir değildir.

Zaman da diğer varlıklar gibi bir mahlûktur ve bizim Dünya'mıza mahsustur.

Üstün vasıflı bir hayat sürmek için dikkat edilecek en ehemmiyetli meselelerden biri de zamanı kullanmaktaki dirâyettir. Çoğu kimse -bilhassa gençlik yıllarında- zamanı tükenmez bir hazine zanneder ve onu hovardaca sarfeder. Halbuki Dünya'da en bereketsiz şey zamandır. Diğer taraftan kıyâmete yaklaşıldığında bereketi ilk zâil olacak şey de zaman olarak Peygamber Efendimiz lisanından beyan ve ifade buyurulmuştur. Bizim zamanımız da işte o Peygamber -aleyhisselâm- tarafından işâret edilen en bereketsiz zamandır.

Şunu da ifade etmek lâzımdır ki, zamanın bereketli ve bereketsiz olması keyfiyeti de –belli ölçüde- izâfîdir. Onu bize bereketli telâkkî ettiren keyfiyet, belâ ve musîbetlerdir. Hapishânedeki veya hastanedeki dertli insanlar için zaman huzurlu insanlara nazaran daha bereketli telâkkî olunur. Kolay kolay geçmez. Halbuki aslında zaman kendi kanununa tâbî olarak akıp giden bir nehir gibidir. Onu lâyıkıyla kullanmasını bilseniz de, bilmeseniz de o gelip geçecektir. Çünkü her şey gibi onda da **"beka"** vasfı mevcud değildir. Mâdem ki, o ilâhî tâyine tâbî olarak akıp gitmektedir, o hâlde akıllı insanların onu lâyıkıyla kullanmaya gayret etmeleri îcâb eder.

Bu kadirbilirliğin lâyıkıyla anlaşılabilmesi için şöyle bir misal verebiliriz: Bilfarz bir kimse Azrail -aleyhisselâm- ile karşılaşsa, O'nun

dâvetine icabet mevkiinde kalsa, kendisinden bir tevbe-istiğfarlık zaman ve müsaade talep etse, Azrail de bir memur olduğu cihetle hiç şüphesiz bunu vermeye muktedir değildir. Lâkin o kimseye farazâ dese ki:

"-Tamam, sana istediğin tövbe-istiğfarlık müddeti vereceğim. Lakin sen bunun karşılığında ne verirsin?"

Hiç şüphesiz o adam, değil Dünya, Kâinât kendinin olsa ve içindeki her şey som altın, gümüş ve mücevherden mâdud bulunsa dahî bunları toptan seve seve vermekte tereddüd etmez. Çünkü gittiği âlemde geride kalan hiçbir şeyin ona faydası yoktur. Bu demektir ki, bütün bir Kâinât, som altın, mücevher vs. olsa dahî onun bir tövbe-istiğfarlık zaman kadar kıymeti yoktur. Böyle kıymetli bir şeyi kullanmakta dirâyet gösterememenin neticesi olan hüsrân, her türlü îzâhtan vârestedir.

O halde zamanı doğru kullanmak nasıl olmalıdır? İşte meselenin en hayâtî noktası burasıdır?! Diyebiliriz ki, ilk yapılacak iş **"niyet tashihi"**dir. Bu, hayatın umûmî ve nihâî gâyesinin ilâhî rızayı kazanmak olarak tâyin ve tesbitiyle kâmil bir sûrette sağlanabilir. Çünkü bir insan için bundan daha büyük ve daha saadet verici bir husûs mevzuubahs olamaz!.. Peki öyleyse, hayata ana istikâmet olarak böyle bir niyet tashihi ile bu gâyeyi vazgeçilmez bir rota hâlinde tesbit ve tâyin eylemekle iş biter mi?! Elbette ki, hayır!.. Başka yapılacak işler de vardır.

Şöyle ki;

İkinci olarak **"tashih-i amel"** gelir. Bu da bütün fiil ve faaliyetleri bu gayenin emrine vermeyi icab ettirir. O takdirde Dünya'da hiçbir şey, bu hedefe yönelen insan için **"maksudun bizzat"** (gâye) olamaz ve sadece **"vâsıta"** hükmünde kalır. Diğer taraftan bu vasıtalığa hizmet ettiği ölçüde fâil nezdinde bir itibar ve değeri hâiz bulunur. Böyle yapmak, bütün fiilleri ilâhî rızâ ile yönlendirmeyi doğurduğundan, binnetice bütün fiiller –bu ana gâye dolayısıyla- birer ibâdet olurlar. Şu şartla ki, onlar şu esas gâye için uygun vasıfta ve kifâyet miktarında olmalıdır.

Meselâ bir insan rızâ-yı ilâhîyi kazanmayı hayatının umûmî ve nihâî gâyesi hâline getirdikten sonra, onun yemek yemek, uyku uyumak gibi bütün fiilleri bu gâyeye hizmet haddi ve vasfı ile tahdid edilmek lâzım gelir. Bu tahdid yapılmadığı takdirde o fiiller **"matlûbun bizzat"** olurlar. Bunların sadece o asıl gâyeye yardımcılıkları dolayısıyla ibâdet hükmüne girdikleri düşünülürse vasıf ve kifâyetlerindeki noksanlık veya ziyâdelik kadar merdud olurlar. Meselâ insan şu ulvî gâyeyi gerçekleştirmek için her yirmi dört saatte bir uyku uyumaya mecburdur. Çünkü vücûdun o gâye için kullanılması belli periyotlarla dinlendirilmesine bağlıdır. Ancak bu maksat için yedi-sekiz saatlik bir uyku kâfî gelirken bir kimse onu, on beş saata çıkarırsa, bu, kifâyet miktarından fazlasını aynı

vasıfta düşünmemelidir. Diğer hayâtî faaliyetler de böyledir. Onların da ana gâye ile vasıf ve miktar ile tahdidleri makbul ve mergub (rağbetli) olmaları için vazgeçilmez bir şarttır.

Diğer taraftan her an, her insan için yapılabilecek bir çok iş vardır. Bunların o zaman için en gerekli ve lüzumlu olanını tâyin ile mümkün ve muhtemel işler arasında bir takdim-te'hir dirâyeti göstermek de zamanı güzel kullanmakta temel bir esastır. Böyle yapabilenler hakkında Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâm **"ibnü'l-vakt"** tabirini kullanmaktadır ki, bu her işi yapmanın zamanlamasındaki dirâyeti gösterenleri ifade etmektedir. Bazı işler, bazı mevsimlerde îfâ edilmek lâzım gelirken diğer bazı işler her zamanda yapılabilir. Meselâ evlenme ve tahsilin gerçekleştirilmesi böyledir. Bunlarda erken hareket de, geç kalmak da sayısız mahzurlar doğurabilir.

Diğer taraftan belli işler de ilâhî tâyinle bir periyoda (zaman parçası) bağlanmıştır. O periyoda riâyetsizlik de çeşitli mahzurlar doğurur. Meselâ uyumak, yemek yemek ve ibâdet etmek gibi... Bu sonuncusu için zamanın **"farziyet"** şartlarından birisi olması onun ruh ve bedene periyodik ihtiyacı dolayısıyladır. Bu ilâhî bir şartlamanın neticesidir ki, buna riâyetsizlik matlub iyi neticeler yerine pek çok mahzûrlar doğurur. Bir haftalık yemeği bir günde yemek, bir haftalık uykuyu bir günde uyumak hem kabil, hem de uygun değildir. İbâdet de böyledir. İlâhî tâyinle

onun bir periyod dâilinde ifası gerektiğinden farziyet şartlarından biri **"zaman"**dır. Hâsıl-ı kelâm, vasıflı ve üstün bir hayat yaşamak için zaman denen mahlûku iyi tanımak ve onu kullanmak husûsunda bir dirâyet sahibi olmak en ehemmiyetli lâzımelerden biridir.

Duânın mutlak kabul edildiği beş yerden biri de şu zamanı kullanmanın ehemmiyetini gösteren bir husûsa müteallıktir. Şöyle ki, bir kimse gıybet edilen veya mâlâyânî (boş sözler) deveran eden bir mecliste bulunsa, oradan ayrılması herhangi bir sebeple mümkün olmasa, lâfa karışmayarak içinden ettiği duâ mutlak kabuldür. Peygamber lisanından vârid olan bu beyan da zamanı boş lâkırdılarla geçirmenin felâketini ve böyle zamanlarda muhatablara ayak uydurmamanın bereketini ifade etmektedir.

Amelî Tavsiye: Zamanı bir ganimet gibi bilmelidir. Ömür, Allah'ın insanlara O'nun rızâsını kazanmak için verdiği bir mühletten ibârettir. Bir senedin vâdesi gibidir. Fazladan olarak senedde vâde sâbit ve zâhir olduğu hâlde ömrün hitâmı herkes için mutlak bir meçhuldür. Senedde vâde, ödenecek meblâğın hazırlanması için borçluya verilmiş bir mühlet olduğu gibi, ömür de ilâhî rızâyı kazanıp beraat fermanı alarak, ebedî meskene o sûretle varmak maksadıyla lütfedilmiştir. Bunu hatırdan çıkarmayarak fiilen, kavlen, zihnen ve kalben Allah'ın rızâsını kazanmaya medâr olacak bir iş yapmaya gayret etmelidir. Farazâ bir asansörün düğmesine

basarak kabinin gelmesini bekliyorsanız, o anda acaba kaç defa Allah diyebilirim diye düşünerek zikrediniz! Diğer bütün boş zannettiğiniz zamanları da böyle değerlendirme gayreti içinde olunuz!

C- MÂLÎ İMKÂNLARI VE HÂSSATEN PARAYI KULLANMAK

Hayatın idâmesi, fıtrî ve dâimî bir ihtiyaç olarak beslenme ve barınmaya mütevakkıf bulunduğu ve bu da ancak maddî imkânla temin edilebildiğine nazaran mâlî ihtiyaç da temel ihtiyaçlardan biri demektir. Bunun giderilmesi ise birtakım hayâtî faaliyetleri icab ettirdiğinden o faaliyetlerin de hem kemmiyet ve hem de keyfiyet îtibariyle tahdîdi îcab eder. Kemmiyet itibâriyle tahdid bu faaliyetlerin **"hadd-i lâyıkında tutulması"**nı îcâb ettirir. Keyfiyet itibariyle tahdid ise her işin şer'an câiz olması keyfiyetine itibâr ile sâbittir. Bu tahdidler ise, hayâtî bir zarûrettir.

Diğer taraftan mâlî imkânlar –beşerî plânda- bir güç kaynağı olduğundan, nefsânî arzulara râm olarak kuvvet tezâhürleriyle tatmin olma yolunu seçenler için, madde –daha emin bir tabirle söylemek gerekirse- para kolaylıkla vâsıta hükmünden çıkıp gâye hâline gelebilir. Nefse şu tatminkârlığı sağlaması itibâriyle, yani benlikte şiddetli bir alâkaya mazhar olma tehlikesi yüzündendir ki, **"mal"** Kur'ân-ı Kerim'de **"evlâd"**la birlikte **"fitne"** olarak beyân ve ifâde olunmuştur.

Gerçekten Dünya nîmetleri içinde sadece bu ikisinde nefsin şiddetli arzularına muhatab olmak ve kalpte yer etmek tehlikesi vardır.

Bu tehlikeye rağmen maddî ihtiyaçların -kifâyet miktarınca- giderilmesindeki ehemmiyet de inkâr olunamaz. O hâlde hayatın idâmesi için şart olan mâlî imkânları bu fıtrî ihtiyaç ile dengelemek fazlası için hırslı olmamak gerekir. Fazlası ekseriyâ bir belâ, nâdiren ise rahmettir. Rahmet olması da kazanma vasıtalarının meşrûiyetine ilâveten sarfının da rızâ-yı ilâhîye muvâfık olmasıyla sâbit bulunur.

Bu husûstaki muhâtara sebebiyledir ki, duâlarda sıkça; **"fukarâ-yı sâbirîn"** (sabreden fakirler) ve **"ağniyâ-yı şâkirîn"** (şükreden zenginler) hürmetine ibâresi yer alır. Çünkü fakirlik hâlinde sabredip isyan etmemek de, zenginlikte nefs azgınlığına sürüklenmeyip şükredebilmek de oldukça müşkildir. Şu keyfiyet; fakirlikte sabra, zenginlikte ise şükre muvaffak olmanın değerini ifâde etmektedir.

Allahu Azîmüşşan bütün canlı varlıklar için sadece **"rızık"** tekeffülünde bulunmuş ve ondan gayri hiçbir şey için bir garanti beyân buyurmamıştır. Böyle olduğu hâlde az veya çok rızk endişesi taşımayan bir insan yok gibidir ki, bunun gerçek sebebi de imanda kemâle ulaşamamaktan başka bir şey değildir.

Bununla beraber rızk, bir canlı varlığın hayatı boyunca tükettiğinden ibârettir. Hâlbuki

bilhassa insanlar arasında sırf tüketebileceğine tâlib olmak nâdiren şâhid olunan bir hâdisedir. Bu yönden insan denilen varlık, hayvanlardan bile aşağı bir derekeye sukût etmekten kurtulamaz. Gerçekten vahşî bir hayvan, meselâ bir aslan veya kaplân bir koyun sürüsüne denk gelse, sadece karnını doyuracak kadar koyun öldürmekle iktifâ eder. Ondan sonra koyunlar ve kuzularla sanki kardeş olur. Hâlbuki insanların fıtrî ihtiyacına kifâyet edecek bir miktar rızk temininden sonra sükûnet ve atâlete itibar ettikleri görülmüş bir şey değildir.

Mâlî imkânlara da diğer bir çok ilâhî mevhibeler gibi Allâh'ın lütuf, kerem ve takdiriyle sahip olunduğu hâlde bu gerçek mâlî imkânların nefse sağladığı tatminkârlık sebebiyle kısa zamanda zâil olup herkes elde ettiği mal ve mülkün kendi zekâ, dirâyet ve çalışkanlığının eseri sanır. Bu görüş doğru olsaydı, aptal ve tembel kimselerin açlıktan ölmesi gerekeceğini düşünmek kimsenin aklına gelmez!..

Mâlî imkânların da diğer ilâhî mevhibeler gibi hiç şüphesiz doğurduğu bir borç vardır. Zîrâ her nîmet -âdeta- iki ağızlı bir bıçak gibidir. Bir yüzü nimet, diğer yüzü ise külfettir. Nîmet olan vechesi ondan Dünya plânında sağlanan faydadır. Külfeti ise, her nîmetin hakkını verme mesûliyetidir ki, bu mesûliyet de nîmetin azlık veya çokluğuna muvâzî bir sûrette tahakkuk eder. Bu görüş sebebiyledir ki, İslâm bir insanın Allah'a karşı

mükellefiyetlerinde **"mâlî ibâdetler"**e de büyük bir ağırlık vermiştir. Kur'ân-ı Kerim'de ferdî ibâdetlerin zirvesini teşkil eden namazla birlikte zekât da hemen hemen birlikte, yani arka arkaya zikredilmektedir. Diğer taraftan İslâm'ın beş temel esasından ikisi zenginlik esâsına bağlanmıştır. Bunlar –mâlum olduğu üzere- hac ve zekâttır. İslâm, bu iki rüknü ile zenginliği teşvik ediyor demektir. Öyle ya, bunlar "Zengin ol ki; hacca gidebilesin, zekât verebilesin!" demek değil midir?

Üstelik zekât vermek, almaya üstün kılınmış ve Peygamber -aleyhisselâm- lisânından **"Veren el, alan elden üstündür!"** ifâdesi sâdır olmuştur.

Kimseye muhtaç olmayacak derecede mâlî imkânlara sahip olmak umûmiyetle birtakım faaliyetler neticesi temin olmaktadır ki, bunlarda riâyet olunacak husûslar, **"İslâm Dünya Görüşü"**nde hassas bir sûrette tâyin ve tesis olunmuştur. Zîra müslüman izzetli bir hayat yaşamaya memurdur. Bu izzeti korumanın belli başlı şartlarından biri de mâlî imkânlardır. Onlar da yukarıda arzetmiş olduğumuz gibi Cenâb-ı Hakk'ın takdiriyle elde edildiğinden diğer bütün nimetler gibi doğru yoldan elde edilmelerinin ve doğru olarak kullanılmalarının birtakım hassas ölçüleri vardır. Bunları şöylece hülâsâ edebiliriz:

a-İsraf da, hasislik de merduddur. Doğru olan mâlî imkânları ifrad ve tefridden ârî olarak dengeli bir şekilde kullanmaktır. Bu, hem beşerî bir memuriyet olan tevâzuu korumak ve hem de o

nimeti putlaştırmak veya heder etmek gibi yanlışlardan korunmak demektir.

Peygamber Efendimiz bir kimsenin akan bir derede abdest alsa dahî suyu iktisada riâyet ederek kullanmasını emir buyurmuştur. Zîra her yerde abdest almak için bir dere bulunamayacağına ve insanlar ekseriyâ edindikleri alışkanlıklara tâbî bulunduklarına nazaran bu tavsiye, bize ideal bir ölçü kazandırmak içindir.

b-Hayatı idâme ettirmek için zarûrî olan mâlî imkânları temine vâsıta olan faaliyetlerin meşrûluğuna da dikkat etmek lâzımdır. Bu yapılmadığı takdirde şer'ân merdud bir vâsıta ile elde edilmiş olan imkânların hak ve hayır istikametinde kullanılması asla mümkün olamaz. Zira iki şeyin kaderi, sahibinin kaderine tedâhül eder. Bunlardan biri cepteki para; diğeri ise, kalpte kendisine muhabbetli bir yer verilmiş olan dosttur.

Gerçekten para yılan gibidir, girdiği delikten çıkar. Bu demektir ki, hayırlı bir vasıta ile elde edilen para, sarfı esnasında da hayra vesile ve vasıta olur. Haram para geldiği yola gitmek için sahibinin irâdesine menfî bir sûrette müessir olur. Esâsen helâl para ile temin edilmiş bir rızk ile beslenen bedenin hayra âmil olma imkân ve temâyülü inkâr edilemez bir gerçektir. İhtimâl bundan dolayıdır ki, meşhur müfessir **Elmalılı Hamdi Efendi "İsm-i A'zam Duâsı"**nın büyük bir

ihtimâlle **"helâl rızk"** olduğunu söylemiştir.

c-Paranın sarfedilişi veya ona sahabet, bir kuvvet tezâhürü olduğundan nefsin bundan yemlenip kabarmaması âdeta imkânsızdır. Onu da diğer bütün nimetler gibi Allah'ın takdiri ile izah etmek ve bir emânet olduğu idrâkine ermek cidden son derecede müşkildir. İhtimâl bundan dolayıdır ki, zenginlerin çoğunda büyük ve iddialı konuşma hâli müşâhede edilir. Denilebilir ki, bu vasfı itibariyle paraya hadd-i lâyıkında sahip olmak hem zarûrî ve hem de gerekli iken, fazlası hemen ekseriyâ nefsânî taşkınlıklara sebep olur. Hele zamanımızda günahların çoğunun mâlî imkânlar sâyesinde işlenebildiği hesaba katılırsa bu gerçek daha sarih bir ûrette kavranabilir.

Bununla beraber paraya hadd-i lâyıkında sahip olmanın ehemmiyeti üzerinde ne söylense azdır. Çünkü belli bir ölçüde nefse güven olmadıkça bir insanın hamleli, dinamik ve müteaddî (aksiyoner) olması mümkün değildir. Bu gerçeği daha sarih şekilde ortaya koymak için şu olmuş vak'ayı dikkatlerinize arzetmek isteriz:

Vaktiyle meşhur bir haham, vaaz etmek için bir havraya dâvet edilmiş. O da bunu kabul ederek yahudilerin tâtil günü olan bir Cumartesi günü vaaz edeceği havraya gelmiş. Fakat kürsüye çıkmadan önce havranın idârecilerine bir şart koşmuş.

"-Bana yirmi bin lira vereceksiniz. Bu parayı vermediğiniz takdirde vaaz etmem!" demiş.

İdârecileri bir telâş almış. Zira yahudilerin belli bir mezhebe mensup olanları Cumartesi günü paraya el sürmezler, hemen hepsi dükkânlarını kapatmış bulunurlar, hatta araba sürmek nevinden dünyevî işleri bile yapmazlar. O gün kendilerinin ibâdet günüdür.

O zamana göre yirmi bin lira çok büyük bir para olduğundan ve vâize bu isteğinden vazgeçmesi yolundaki yalvarıp yakarmalar bir fayda vermediğinden çâresiz ceplerinde ne varsa hepsini biriktirip toplayarak yirmi bin lirayı temin etmiş ve vâiz efendiye vermişler.

Vâiz, âteşîn bir konuşma yaptıktan sonra idârecilerle hasbihâl ederken kalbinin üzerinde yaka cebinde muhâfaza etmekte olduğu yirmi bin lirayı çıkararak:

"-Alın paranızı, kimden ne aldınızsa dağıtın!" demiş.

İdâreciler:

"-Allah senden râzı olsun, bize çok güzel vaaz ve nasihatlerde bulundun. Az kalsın bu parayı temin edemeyerek böyle bir vaazı dinlemekten mahrûm kalacaktık. Fakat bir şeyi anlayamadık. Bu parayı temin için bizi bu tâtil gününde bu kadar sıkıntıya soktuktan sonra onu neden iâde ediyorsun?!"

Vâiz şu karşılığı vermiş:

"-Ben o güzel konuşmayı, kalbimin üzerinde şu paranın varlığını hissettiğim için yapabildim. Parası olmayan adam ezik olur. Boynu bükük ve

başkalarına muhtaç bir durumda bulunur. Size o dersi vermek istedim ki, kendinize güvenmenin temel şart ve sâiki, paraya mâlikiyettir. Şimdi artık benim o paraya ihtiyacım kalmadı."

Yahudilerin bugün bütün Dünya'da tesis etmiş bulundukları beynelmilel müessiriyetin para sayesinde olduğunu hatırlamak, bu hahamın o cemaate verdiği dersin ehemmiyetini anlamaya kifâyet eder.

Bu demektir ki, para, **"izzet-i nefs"**i ve binnetice **"şahsiyeti korumak"** için şart olan vâsıtalardan biridir. Ancak onu bu husûsta bir vâsıta hükmünde tutarak gâye hâline getirmemek, büyük bir dirâyet ister. Çoğu kimsenin ise, buna muktedir olamadığı müşâhede edilegelen bir gerçektir. Son devrin büyük meşâyihinden **Dede Paşa** hazretleri, sohbetlerinde sık sık:

"-Zengin ana (ona) derem ki, fukara gönüllü ola!.. Sâhip olduğu imkânları, onu lütfedene (Allah'a) muzâf bilerek böbürlenmeye!.. Bir mecliste ne oturuşundan ve ne de konuşmalarından zengin olduğu belli olmaya!.." derdi.

Demek ki, zenginlik, tevâzua halel getirmemek, meşrû vâsıtalarla sağlanmış olmak ve hayra sarfetmek şartıyla makbul; aksi hâlde merduddur.

Mâlî imkânları kullanırken israf ve hasislikten berî olmak lâzım geldiğini zikretmiştik.

Bunlarınsa numarasız bir gözlük gibi herkes için ve herkese uyan bir ölçüsü mevcut değildir. Umûmiyetle verilecek yere vermemek cimriliği, verilmeyecek yere vermek veya hadd-i lâyıkından fazla vermek ise, israfı ifâde ettiği hâlde, bunların ölçü ve miktarının ferdden ferde değişeceği âşikârdır. Mâlî imkânlar dikkate alındığında birisi için israf sayılan bir harcama bir diğeri için normal addedilebilir. Bu husûsta matlub olan itidale ulaşmak için herkes kendi mâlî imkânlarına göre hareket etmelidir.

Mâlî imkânları doğru kullanmada en ideal ölçü, bir darb-ı meselde ifadesini bulur. O da, **"ayağını yorgana göre uzatmak"**tır. Yani herkes geliri ile gideri arasında bir denge kurarak bu dengenin icab ettirdiği bir hayat standardını kabul etmek mecburiyetindedir. Hayatı ıslah için birtakım meşrû vâsıtalarla gerekli çalışmadan sonra hâsıl olan neticeye rızâ göstermek, kadere iman ve kanaatkârlığın bir neticesidir. Bu ideal ölçüyü bozansa **"gereksiz borçlanma"** ve daha fazla kazanma hırsının eseri olan **"kumar"**dır. Kumara bulaşanlar veya gösteriş vesâir sâiklerle israf batağına sürüklenenler ne kadar büyük ölçüde mâlî imkâna sahip olurlarsa olsunlar hayatları boyunca ihtiyaç içinde kıvranmak ve ihtiyaçları sebebiyle zillete sürüklenmekten kurtulamazlar.

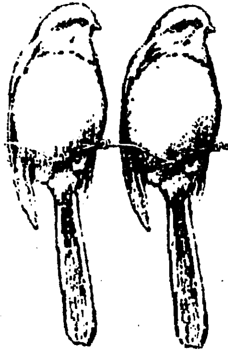
Borç, hayâtî bir mecburiyet olmadıkça aslâ başvurulmaması lâzım gelen bir handikaptır.

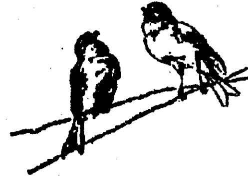
Hayâtî bir zarûret var ise, bu zarûreti def' için evveliyetle İslâm'ın emrettiği **"karz-ı hasen"**le çâre bulmaya çalışmalıdır. Böyle yapmayıp faizcilerin ve hâssaten günümüzde onların müessesesi olan bankanın kucağına düşmek ya şeref veyahud da servetini kaybetmeye, hatta bazen her ikisini birden kaybetmeye müncer olmaktadır.

Kumarsa kolay kazanma ve maddeye ihtirasla bağlanmanın bir neticesidir ki, onun menfîlikleri üzerinde ne söylense azdır. Aksine günümüz insanları olmayan paralarını harcamaya teşvik sûretiyle hem tüketimi tahrik ve hem de faize bulaşmak gibi İslâm'ın men' ettiği iki menfî tavrın gayyasına düşürülmektedir. Bu da yetmiyormuş gibi kumar "millî"(!)sinden gayr-ı millîsine kadar binbir çeşit şekil ve sûrette yaygınlaştırılmış ve bunların meşrûluğu (?!) üzerinde imânî bakımdan tehlikeli bir vehim ve zehâp (yanlış kanaat) husûle getirilmiştir.

Amelî Tavsiye: Gençler!.. Ne kadar az olursa olsun gelir ve giderinizi daha bu yaşlarda dengeleyerek borçlanma zilletinden kendinizi korumaya çalışınız!.. Cüzdanınızın bir köşesinde unutulmuş sayılacak derecede bir miktar para muhâfaza ediniz ki, ummadık bir bâdireyle karşılatığınızda izzet-i nefsinizi koruyabilesiniz. Hayata atıldıktan sonra medâr-ı maîşet bir iş yaparken parayı asla gâye hâine getirmeyip onun da ilâhî rızâyı kazanmaya medâr olabilecek bir vâsıta olduğunu hatırınızdan uzak tutmayınız.

Mâlî imkânlar için hırs, ekseriyâ aktiften ziyâde pasif bir netice hâsıl eder ve sizi büyük bir borç yükü altına sokar. Unutmayınız, en ahmak adam mirasçıları için çalışandır!. Hele o çalışma, Allah'a karşı yegâne borcumuz olan kulluğu aksatacak derecelere varmış veya şer'an meşrû olmayan bir takım usûl ve üslûblarla gerçekleştirmişse o sevet sâhibi için artık felâketler kumkuması olmuş demektir.

ALTINCI BÖLÜM

Sahibini Olgun Kılan:
ÜÇ FITRÎ TEMÂYÜL

A- İYİMSER OLMAK

İyimser olmak, bir zihniyet meselesidir. İslâm bütün emirler ve nehiyleriyle inşâsını hedef ittihaz eylediği **"kâmil mü'min"**e, aynı zamanda bu vasfı da kazandırmak ister. Esâsen zıdlar üzere kurulmuş olan âlemimizde menfîlikler ve müsbet oluşlar içiçedir. Bu keyfiyet, Allah tarafından beşerî hayatın bir **"imtihan sahnesi"** olarak yaratılmış olmasının bir neticesidir. Bununla beraber içiçe âhenk, nizam ve kargaşayı barındıran âlemimizde âhenk ve nizam, kargaşaya gâlibtir. Bu keyfiyet, hadîs-i kudsîde ifadesini

bulduğu üzere **"Allah'ın rahmetinin gadabına gâlib bulunma"** keyfiyetinin bir neticesidir. Esâsen Peygamber Efendimiz diğer bir hadîs-i şerîflerinde **"Müminin iyimserliği onun imanındandır."** yani "İmanın bir icabı ve neticesidir" buyurmuşlardır.

İyimser olmak, ümidvarlığı; ümidvarlık ise, hamleyi icab ettirir. Hiç kimse ümidvâr olmadığı bir işte, hamle ve atılganlık göstermez. Şu hâlde dinamik olan hayatın da ümidvârlığa ve binnetice iyimserliğe muhtça olduğu muhakkaktır. Şu hâlde beşerî hayatta mümkün ve muhtemel olan kemâli zirveye çıkarmaya memûr **"İslâm Dünya Görüşü"**nün gerçekleşmesi de ümidvarlığa muhtaç demektir.

Bir imtihan âlemi olan Dünya hayatı, bu imtihana memur olan ins ü cinnin müsbet ve menfî temâyüllerle techiz edilmesini icab ettirmiştir. Allah'ın mahlûkâtı içinde cemâdât, nebâtât, hayvânât ve hatta melekler böyle bir imtihana tâbî bulunmadıklarından fıtratları ona göre tebellür etmiştir. İnsansa, şu imtihan keyfiyeti dolayısıyla hem menfîlikler ve hem de müsbet birtakım vasıflarla mücehhezdir. Bu keyfiyet, Zâtı, **"câmiü'l-ezdâd"** olan yani bütün zıd sıfatlara sahip bulunan Cenâb-ı Hakk'ın insanoğluna bütün sıfatlarından (bekâ ve hâlık hâriç) nasib vermiş olmasının bir neticesidir.

İyimserlik de belli ölçüde fıtrata bağlı, yani ilâhî tâyinle vâkî ise de kısmen iktisâbîdir. Esâsen

insanoğlu fıtratan müsbet ve menfî birtakım temâyüllerle donatılmıştır. Bunlar, hayat boyu lehte veya aleyhte bir çok müessirin tahrik veya köreltmesiyle belli bir muhtevâ kazanır ve beşer hayatında o muhtevânın gerektirdiği müessiriyeti îfa eder. Esâsen fıtrî sermaye üzerinde munzam bu tesirler sebebiyledir ki, lügatlerde **"terbiye"** denilen bir mefhum yer almış bulunmaktadır.

Gerçekten terbiye, -doğru olarak icra ve îfâ edildiği takdirde- fıtrî menfilikleri köreltmeye, müsbet temâyülleri ise geliştirip şahsiyete hâkim kılmaya mütedâir bir faaliyetin adıdır. Kötü terbiye, bunun aksini yapmaktadır.

Buna göre iyimserlik de belli ölçüde sermayesini fıtrattan alan bir tabiî temâyüldür. Doğru olan, bunu geliştirip şahsiyete hâkim kılmaktır. Bunun en müessir çâresi ise, bir ferdin kendi üzerinde gerçekleşmiş bulunan ilâhî nîmetlerin idrâkine ermesidir. Esasen bu keyfiyet, Allah'ın kullarına yüklediği yani emrettiği bir husûstur.[17] Bu emr-i ilâhîye göre bir insanın şöyle düşünmesi tabiî ve zarûrîdir:

Bütün masnûât-ı ilâhiyyeyi (var olan herşeyi) yaratan Cenâb-ı Hak'tır. O, fâil-i muhtardır. Yani dilediğini, dilediği vasıf ve şartları hâiz olarak halketmesi üzerinde hâricî bir tesir aslâ mevzu-u bahis değildir. Kâinâtı, masnuât-ı ilâhiye ile bezerken bütün bu varlıkları en dûn (aşağı) bir mevkîden -farazâ bir mikroptan veya taş

[17] Duhâ Suresi, 11. âyet.

topraktan- en mükemmel olan insana kadar kademeleştirmiştir. Akrebi de yaratan O, insanların en üstünü Peygamberleri yaratan da O'dur. Nîmetlerini bu sûretle her varlıkta farklı bir şekilde tecellî ettirmesi mâsivâullâh (Allah'tan gayrı varlıkların yekûnu) üzerindeki murâd-ı ilâhîsi rol oynamış ve âlemin işleyişine bugün idrâkine erebildiğimiz ve erememiş olduğumuz belli husûsiyetlerle devam ettirmek üzere her takdirini bir hikmete mebnî gerçekleştirmiştir.

Buna göre insan olarak yaradılmış olmak, bütün bir masnûât-ı ilâhiyye içinde en üstün bir mevkî olduğuna nazaran lütf-u ilâhînin azamisine mâkes demektir. Böyle bir varlık, farazâ akreb veya taş toprak yaratılmak da kendisi için muhtemel iken varoluşunun insan sûretinde gerçekleşmesindeki azamî lütfu düşünmeli ve bir rakamla ifade edilemeyecek derecede az bir ihtimâle dayanan âdeta bir piyangonun en üstün ikrâmiyesinin kendisine isabet ettiği idrâkine ermelidir. Öyle ya, insan olarak yaratılmış olmasaydı, bunun yerine taş, toprak, hayvan... sonsuz varlıklardan biri olarak yaratılması mümkünken ve bu imkân rakamlarla ifâde edilemeyecek derecede büyük bir yekûndan sadece birini teşkil ederken, bu ne tâlih, bu ne lütuftur!.. Hiçbir istihkaka mâlik olmadığı hâlde insan olarak yaratılmasının değerini takdir ederek Allah'ın lütuf, kerem, rahmet ve merhametinden ne derecede ümidvar olmak lâzım geldiğini

düşünmelidir. Çünkü kendisinin insan olarak yaratılması sonsuz ihtimâller içinde bir ihtimâl iken gerçekleşebilmiştir.

Bu mülahazanın üstüne insan olarak yaratılmış bulunmaya ilâveten ruh ve beden sağlığına nâil olmayı ve mümin olmayı da ekleyerek bir kere daha düşünmelidir. Buna ilâveten bir de ilâhî bir mevhibe olarak imanla mücehhez bulunan müminler arasında da ümmet-i Muhammed'e mensubiyeti hesaba katmak gerekir. Zira ümmet-i Muhammed'e mensub olmanın diğer ümmetlere mensub olmaktan, burada tâdadı gerekmeyen bir çok imtiyaz ve mazhariyeti vardır.

Bu sûretle hayat nimetine, insan, mümin ve sıhhatli olmak gibi mümtaz nasiblerle katbekat değer katan Cenâb-ı Hakk'ın bize karşı idrâk ötesi lütufkârlığını kavramak, meçhul olan gelecek için bizi ne derecede ümidvâr kılacağı hesab edilmelidir. Bu tefekkür silsilesi fıtrî bir sermaye olarak sahip bulunduğumuz iyimserlik duygusunu geliştirmeye müncer olacağı gibi bunu takviye edecek başka müessirler de bulabiliriz. Bu da irâde kullanımı ile hayırhâh ve iyimser insanlarla dost olmaktır. Çünkü evvelce de ifade etmiş olduğumuz gibi hâl, sârîdir. İnsandan insana geçicidir. Kiminle dost olup sevişirsek onun hâliyle hâlleniriz.

İyimserlik meylini de hadd-i lâyıkında tutmak gereklidir. Zîra aşırı iyimserlik insanı

hayalperest yapar. Bu ise, realitenin icabları karşısında birtakım beceriksizlikleri doğurur. Bu demektir ki, her nimete hadd-i lâyıkında sahip olmak, itidal üzere bir hayat için şarttır. İyimser olayım derken gerçeklerden kopmak da büyük bir hatadır.

İyimserlik, ümid ve huzur kaynağıdır. Kötümserlikse ruh karartır, iradeye tutukluk verir. Bazen ahvâl ve şartlar, insanı iyimserlik duygusunu muhafaza etmek husûsunda baş edilmesi güç bir imkânsızlıkla karşı karşıya getirir. Bunlar ağır bir hastalık veya iflâs gibi ferdî sebepler olabildiği kadar celâlî tecellîlerin galebesi sûretinde içtimâî plânda da gerçekleşebilir. Küfrün aşırı galebesi karşısında bir müminin, sürüklenmekten kolay kolay kurtulamayacağı ızdıraplar, iradeye tutukluk, zihniyete de karamsarlık (bedbinlik) îras edebilir. O zaman sığınacak yegâne melce' imandır. Hayat ve hâdiselere iman perspektifinden bakıldığı takdirde vukuâtın hikmetine nazar edilir ve bu sûretle **"âdetullâh"** denilen ilâhî kanunların icabı kavranırsa, insanoğlu içinde yaşadığı buhranların her varlık gibi fânîliği, yani gelip geçiciliği ile tesellî bulabilir. Âdetullâhtaki hikmeti kavramak sâyesinde iyimserliğini muhafaza edebilir.

Yukarıda **"hâl, sârîdir"** demiştik. İyimserliği muhafaza için bu husûsta dikkat edilecek bir nokta da şudur:

Bazı insanlar olabildiğince menfî

ruhludurlar. Her şeye menfî bir perspektiften (açıdan) bakarlar. Hâllerinde ve sohbetlerinde ümid ışığından eser yoktur. İyimserliği muhafaza etmenin bir şartı da böyle kimselerden uzak durmak onlarla dost olmamaktır. Bilhassa felsefede ile uğraşıp da nihilist ve ateist olanlar, böyle kimselerdir. Onların eserlerini okumak da, kendileriyle temasta bulunmak da muhtaç olduğumuz iyimserlik duygusuna zarar verir.

Bazı insanlar da çok münekkid tabiatlıdırlar. Her baktığı şeyde bir çok menfîlikler görürler. Gerçi doğruya ulaşmak için yanlışları tesbit ve tahlil etmek şarttır. Fakat muhâkemeyi sırf menfîliklere münhasır bir faâliyete inhisar ettirmek de bedbinliktir. Her yanlışa işaretin arkasından doğruları anlatmak sûretiyle bu husûsta bir denge kurmak lâzımdır. Meselâ bir baba çocuğunun hep hatalarını sayıp dökse, o çocuğu karamsarlığa, güvensizliğe ve cesâretsizliğe mahkûm eder. Halbuki hataları söylerken doğruları da göstererek tenkidlerini onlarla dengelese şu menfî neticenin husûlüne mânî olur. Bir üstad veya mürebbî de aynı metodu kullanmalıdır. Bu demektir ki, iyimserliğin korunup geliştirilmesinde başta ana-baba olmak üzere mürebbîlere düşen büyük bir vazîfe vardır. Bunun için eğitim ve öğretim çağındaki gençlere karşı vazifeli kişilerin çok dikkatli olmaları icab eder.

Bir çok mektep tesis etmiş bir cemaatin

muallimlerinin yetiştirmeye memur oldukları gençlere karşı böyle menfî bir rol oynayarak onların ümid, şevk ve cesâretleriyle dinamizmlerini köreltip kendilerini şahsiyet zaafıyla mâlul kıldıkları, onların elinden geçmiş ve bir münâsebetle çevremize gelmiş gençler üzerinde defaatle müşâhede ettiğimiz bir sefâlet manzarasıdır.

Amelî Tavsiye: Gençler!.. İyimserlik duygusu her insana Cenâb-ı Hakk'ın az veya çok bahşettiği bir mevhibedir. Onun korunup geliştirilmesi için Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini sık sık hatırlayıp tezekkür ediniz ve kötümser insanlardan uzak durunuz!.. Zira hamlenin kaynağı ümidvarlık, ümidvarlığın kaynağı ise iyimserliktir. Sense mânen harâbe hâline getirilmiş bir vatanı yeniden imara memur bir mücahid namzedisin!.. Yolun iman parıltılarıyla münevver, pâk alnın gibi açık olsun!..

B- DİĞERGÂM VE CÖMERT OLMAK

Evvelce de çeşitli vesilelerle ifade etmiş olduğumuz gibi **"insan"** kelimesi, **"üns"** kökünden gelir. Bu ise, başka insanlarla münâsebette bulunma meyil ve husûsiyetini ifâde eder. Demek ki, insan ne kadar egoist olursa olsun yalnız yaşayamaz. Halk, bu gerçeği ifade için **"Yalnızlık, Allah'a mahsustur!"** der. Hakîkaten **"kıyâm bi nefsihî"** yani kendi varlığı ile ayakta durup başka hiçbir varlığa muhtaç

olmamak, ancak Cenâb-ı Hakk'a mahsus bir sıfat olduğu gibi sırf O'nun takati dâhilinde gerçekleşebilen bir keyfiyettir.

İnsanoğlu benliğinde hâkim egoizme rağmen belli ölçüde de diğergâmdır. Yani hayatını idâme ettirmek için başka insanlara muhtaçtır. Bu ihtiyaç, sadece bedenî olmayıp aynı zamanda rûhîdir. Esâsen bedenî ihtiyaçlar dolayısıyla başka insanlarla düşüp kalkmak köklü bir diğergâmlık tezâhürünün eseri değildir. Böyle bir diğergâmlık ancak muhabbet sâikıyla vâkî olur. Bunun kemâli ise **"aşk"**tır

Cenâb-ı Hak, ezelde yalnız kendi zât varlığı mevcud iken, Zât-ı Ulûhiyetine muhabbeti sâikiyle bilinmek ve ibâdetlerle tekrîm olunmak üzere bütün masnûâtı halketmiştir. Demek ki, masnûâtın varlık sebebi Cenâb-ı Hak, sâiki (özel sebebi) ise, O'ndaki muhabbettir. Bu itibarla sevme meyli de insanda fıtrîdir. Bu meyil, lâlettâyin derecelerde insanı rûhen ve bedenen içtimâîleştirip diğergâmlaştırmakla beraber bu keyfiyetin kemâli, aşka ulaşmaktır. Aşk ise, muhabbete muhatab olan bir varlıktan hareketle ona nisbeti dolayısıyla başka varlıkları da içine ala ala muhabbetin dâiresini sonsuza doğru genişleten bir müessirdir.

Meselâ bir adam bir kimseyi çokça sevse onun adını, memleketini, dostlarını, tavırlarını ayrı bir alâka ile benimsediğinden bunlardan herhangi birine âid müşâhede, o müşâhedeye

medâr olan varlığa bir muhabbet isabetini icab ettirir. Mesela Bayburtlu birisini seviyorsanız, bir kimseyle karşılaştığınızda o size Bayburtlu olduğunu söylediğinde sevdiğiniz insan aklınıza gelir ve ona duyduğunuz muhabbetten karşınızdakine de bir şemme isâbet eder. Hele ismi onun ismindense veya tavırlarından bazıları, onun tavırlarının aynısı ise bu şemme, yani muhabbet huzmesi (ışık zerresi) daha büyük ve şümullü olarak gerçekleşir. Bu mantık çerçevesinde muhabbetin bütün masnûât-ı ilâhiyyeye şâmil hâle gelmesinin –şu nisbet keyfiyeti dolayısyla- kemali **"muhabbetullâh"**tır. Çünkü bu takdirde Allah'a izâfesi mümkün olmayan hiçbir varlık yoktur. Her varlık, O'nun tarafından halkedilmiş olmak dolayısıyla Zât-ı Ulûhiyeti hatırlatıcıdır. Binâenaleyh muhabbetin bütün mahlûkâta şâmil hâle gelmesi, ancak ve ancak muhabbetullâh (Allah sevgisi) sâyesinde mümkündür. İşte o takdirdedir ki, muhabbet, **"aşk"** kelimesiyle ifade edilebilecek bir vasıf kazanabilir. Buna göre hakîkî mânâsıyla âşık da, mâşuk da sadece Cenâb-ı Hak'tır. Mâhiyet farkıyla değil de derece farkıyla diğer muhabbetlere **"aşk"** adı verilmesi aslında bir zarûretin ifadesidir ki, bundan dolayı tasavvufta **"aşk-ı mecâzî"** olarak isimlendirilir.

Nefsin müdâhil olmadığı bir muhabbette, sevendeki ilâhî tecellî sevilendeki ilâhî tecellîye teveccüh eder. Bu keyfiyetse, bir aynîleşme

temâyülüdür ve bu da Kâinât'ın temel kanunlarından biridir. Bu kanunun varlık sebebi ise, varlığın aslının yani Cenâb-ı Hakk'ın **"tek"** dolayısıyla **"ehâdiyet"** sıfatıyla var oluşudur.

Diğergâmlık meylinin ilk tezâhür ve takviyesi, nefsânî temâyüllerin de takviyesiyle karı-koca arasında gerçekleşir. Sonra evlâd seviyesine yükselir. Çünkü bunda nefsânî temâyüller artık sahneden çekilmişlerdir. Bilâhare eş-dost-üstad gelir ve böylece yavaş yavaş muhabbetullâha doğru irtifâ kaydedilir.

Bunun için, kudret-i ilâhiyyenin idrak ötesi nakışlarını ihtivâ eden Tabiatı, alâka ile temâşâ etmek gerekir. Ne yazık ki, insanlar umûmiyetle tekerrür ve şartlanma sebebiyle tabiattaki ilâhî kudret nakışlarına karşı zamanla kör ve sağır hâle gelirler. Bir otun toprağı emerek vücûda getirdiği hârika çiçekleri ve onlardaki renk hârelerini hayranlıkla temâşâ eden kaç kişi kalmıştır?!.. Hayat, gitgide artan külfetiyle bir kara duman hâlinde ufkumuzu karartmakta ve basiretlerimizi köreltmektedir. Yeni bir iman zindeliğiyle sarsılmak için idrâki şoka sokan fevkalâdelikleri mi bekleyeceğiz?! İnsan, irâdesini kullanarak bu şartlanmaya karşı mukavemet etmeli değil midir?!

Vaktiyle bir ingiliz, gazetelere ilân vererek Londra'da pek bol olan parklardan birine pek çok kimseyi dâvet etmiş. Oraya bir kürsü yerleştirmiş ve bir çok da sandalye koydurmuş. Dâvete icâbet edenlerin büyük bir kalabalık oluşturduğu ve bu

dâveti, kimin ve niçin yaptığı merak edilmekteyken aralarından biri kürsüye çıkmış ve demiş ki:

"-Sizi buraya ben çağırdım. Sebebini şimdi anlayacaksınız. Lütfen herkes şu anda batmakta olan Güneş'e baksın!."

Dâvetliler, bir dakika kadar ihtişamla gurub etmekte olan Güneş'e baktıktan sonra kürsüdeki zât tekrar konuşmaya başlamış ve:

"-Sizi, Güneş'in ne kadar güzel batmakta olduğunu görmeniz için çağırdım. Biliyor musunuz ki, bu Güneş her zaman böyle ihtişamla gurub etmektedir. Hatta her sabah böyle de ihtişamla doğmaktadır. Fakat siz, Dünya meşgalelerine o kadar dalmışsınız ki, belki senede bir defa bile başınızı kaldırıp Güneş'in doğuşunu veya batışını seyretme imkânınız olmuyor. Sonra şu parktaki çiçeklere bakınız. Bunları, yerlerinden kımıldama şansı olmayan ve ömürleri sadece bir mevsimlik bulunan şu otcağızlar îmal ediyor. Çiçeklerdeki renk cümbüşüne, hârelere bakarak ilâhî kudreti kavramaya yöneliniz. Tabiata karşı körelen alâkanızı tazelemenizi istiyorum. Zira Tabiat'a karşı alâkası körelen insanlarda, din kemâle ermemiş demektir."

Biz de bu bahsi, ingilizin bu ârifâne sözleriyle tamamlarken bir nebze de cömertlikten bahsetmek istiyoruz:

Bazı temâyüller menşe' beraberliği sebebiyle ikiz kardeş gibidirler, dâima birlikte mevcud

olurlar. Mesela bir kimse de egoizm ile hasislik, hatta korkaklık bile her zaman beraber bulunur. Diğergâmlıkla cömertlik ve cesâret de böyledir. Bu bakımdan cömertliği, diğergâmlığın bir neticesi olarak da kabul edebiliriz.

Yüce İslâm Dini'nde **"hasislik"**, **"kökü cehennemdedir!"** denilerek merdud (reddedilmiş) addedilirken, **"cömertlik"**, **"Cennetin kapısını cömertler açacak!"** ifâdesiyle tahsin, takdir ve teşvik edilmiştir.

Dinin devamlılık ve hâkimiyetini sağlayan fiillerin umûmî adı olan **"cihâd"**ı emrederken Cenâb-ı Hak **"mal"**ı, **"can"**a takdim etmiştir. Sırf bu keyfiyet bile cömertliğin ehemmiyetini anlamak için kâfîdir. Cenâb-ı Hak, böylece kendi yolunda mal sarfetmeyene can teklifi gerekmediğini ifade buyurmuş olmaktadır.

Burada hassas olan bir nokta da **"israf"** ile **"cömertlik"**i birbirine karıştırmamaktır. İsraf, gereksiz sarf veya gereğinden fazla sarf demektir. Cömertlik ise, sarfın gerçek bir ihtiyaç karşısında olmasına ilâveten, ihtiyacın devamına bağlı olarak ve imkânlar zorlanarak sarfın da gittikçe arttırılabilmesidir.

Burada ehemmiyetli olan diğer bir nokta da cömertliğin üçüncü şahıslara müteveccih olmasıdır. Gerçekten bazı kimseler kendi nefislerine veya aşırı bir sûrette sevip bağlandıkları kimselerle yakınlara alabildiğine cömertken şahs-ı âhara son derecede hasis

davranırlar. Meselâ çoluk-çocuğuna veya sevip bağlandığı bir kadına ikramda had-hudud tanımazken fakirlerin müşâhede edegeldikleri ihtiyaçlarına karşı büyük bir umursamazlık içindedirler. Böyleleri kendini cömert zanneden budalalardır ki, onların hâlini Peygamber -aleyhisselâm-in meâlen nakledeceğimiz şu hadîs-i şerîfi ne güzel ifade etmektedir.

Peygamber (a.s.) buyuruyor ki:

"Mahşer zamanı Cenâb-ı Hak hitab edecek:

"-Şu insanlar kendi nefsânî arzularını tatmin için neler sarfettilerse ortaya gelsin!."

Hanlar, hamamlar, zîynet eşyaları, banknot desteleri ortaya gelecek. Sonra yine hitab edecek:

"-Benim rızamı kazanmak için neler sarfettilerse şimdi onlar gelsin!."

Bu sefer de eski ayakkabılar, eski elbiseler, bozuk paralar..ilh. ortaya gelecek. O zaman da Allah Teâlâ şöyle hitab edecek:

"-Ey İnsanlar!.. Sizi ben yoktan var eyledim. Size el-ayak, vücûd sıhhat verdim. Ananızdan çıplak doğdunuz. Sonra size mal-mülk, evlâd-ü iyal verdim. Neyiniz varsa benim ikramım olduğu hâlde rızâmı kazanmak için şu basit ve sefil şeyleri sarfetmeye mukabil kendi nefsânî arzularınızı tatmin için şu muhteşem ikramlarda bulundunuz! Şimdi hakkınızdaki hükmü siz kendiniz veriniz!"

Peygamber (a.s.) buyuruyor **ki**:

"-O zaman insanların hepsinin başı kucağına

düşecek!"

Cenâb-ı Hak, cömertliği böyle anlamaktan bütün ümmet-i Muhammed'i masun (korunmuş) buyursun.

Diğergâmlık ve cömertlik, iyimserlikle birleşir ve belli bir hadden ileri derecede benimsenirse bunun neticesi de ekseriyâ hüsran ve yanılmadır. Zira diğergâmlık, cömertlik ve iyimserliğin müteveccih olduğu muhatabı ince eleyip sık dokuyarak onun liyâkatini dikkate almamak, ekseriya zaman, para ve enerji israfından başka bir netice hâsıl etmez.

Yaşımız yetmişi devirdiği şu sıralarda geriye baktığımızda böyle yanılmalarla husûle gelen hüsranlara teessüf etmekten kendimizi alamıyoruz. Kimi polis, kimi heveskâr, kimi sahtekâr pek çok insana inanıp yaptığımız fedâkârlıkların çoğunun işe yaramadığını ve aptal yerine konulduğumuzu görmekle cidden elem duymaktayız. Bu noktada bizi ve bizim gibileri tesellîye medâr olmak üzere bir tarihî vak'a zikredelim:

Peygamber (a.s.)'ın medhine mazhar olmuş büyük hükümdar **Fatih Sultan Mehmed Han** hazretleri hocası **Akşemseddin** ile bir gece yaptırdığı medreseyi teftiş için hareket etmişler. Daha medreseye girmeden dışarıdan bütün odaların kandillerinin yanmakta olduğunu görmüşler. **Akşemsedin** hazretleri talebesi **Fatih**'e buyurmuş ki:

"-Hünkârım! Bu kadar talebeyi bakıp besliyorsunuz, fakat zannımca bunların belki yüzde biri ancak bu fedâkârlığınıza lâyıktır ve umduğunuz neticeyi hâsıl eder."

Fâtih sormuş:

"-Efendi hazretleri!.. Yüz talebeden biri beklediğimiz derecede ilim elde edip bu ümmete faydalı olabilir mi?"

Cevap:

"-Eh, herhalde yüz kişide bir kişi ümid ettiğimiz seviyede ilim elde eder, diye düşünüyorum!" şeklinde olunca **Fâtih** şu karşılığı vermiş:

"-Öyleyse Efendi hazretleri; yüz kişide bir kişinin matluba muvâfık derecede yetişmesi ihtimâl dâhilindeyse o bir kişinin hatırı için geri kalan doksan dokuzunu beslemeye râzıyım! Zira onun içlerinden hangisi olacağını şu anda kestirmemiz mümkün değildir."

Biz de **Fatih**'in bu mantığı ile tesellî bulabiliriz. Lâin paramızı, vaktimizi ve enerjimizi sarfedeceğimiz insanın liyâkati husûsunda bir teemmül ve tefekkür ile gerekli araştırmayı yapmaya da mecbur olduğumuzu hatırdan uzak tutmamak lâzımdır. Aksi hâlde farkına varmadan israfa sürüklenmiş oluruz.

Amelî Tavsiye: Diğergâmlık ve cömertlik, çok büyük bir haslettir. Bu hislerin gelişip şümûllendirilmesi için fakirlerden, hastalardan ve her çeşit ihtiyaç sahiplerinden uzak bir hayat

sürmemelidir. Sık sık hastahânelere ve hatta mezarlıklara ziyârette bulunarak sahip olduğumuz nimetlerdeki vefâsızlığı müşâhede ve idrâk etmekten geri kalmamalıyız.

C- ÇALIŞKAN OLMAK

Hayatı randımanlı kılmanın bir şartı da çalışkanlıktır. Zîra tembel bir insanın ömrünün semereli geçmesine imkân ve ihtimâl yoktur. Fakat bu haslet de hem fıtrî, yani bir ilâhî mevhibe ve hem de iktisâbîdir. Fıtrî olan kısmının gelişip şümûllenmesi için bir insanda kalp ve kafaya yerleşmiş köklü ve seviyeli bir dâvânın mevcuûdiyeti şarttır. Bir dâvâya ne kadar ihtirasla bağlanılırsa, onun uğrunda vâkî olacak hareketlilik de o nisbette kesif bir sûrette gerçekleşecektir. Buna göre gâyesiz insanlar âdeta boş çuval gibidirler. Ayakta durmalarına imkân ve ihtimâl yoktur.

Şu hâlde çalışkanlığın temel sâiki bir gâyeye gönül vermek, onu lâyıkı vechile benimseyip benliğine sindirmektir. Hemen hemen ekserî gerçekleştirilen faaliyetler de, benimsenen gayenin azamet ve ehemmiyeti nisbetindedir. Buna göre insan için hayal edilebilecek gâyelerin zirvesi **"vâsıl-ı ilâllah"** olabilmektir. Bir mahlûk olan insanla Allah'ın zât hakikati arasındaki mesâfe insan idrâkine sığmayacak derecede ve âdeta sonsuz olması ile bu dâvânın ehemmiyet ve azameti mîzan edilmeli, ölçülüp tartılmalıdır.

İslâm, insanı menfîliklerden tasfiye ede ede Allah'ın rızâsını kazanmaya ve onu vâsıl-ı ilallâh kılmaya memur eylediğine göre, beşeriyetin önüne mümkün ve mutasavver olan en azametli bir dâvâ ve gâye koyuyor demektir. Diğer bütün gâyeler bunun dûnunda olduğu gibi onunla telif edilmek mecburiyeti de vardır. Bu umûmî ve nihâî gâyeyle telif edilemeyen, yani onun gerçekleşmesine muâvin bir rol oynamayan bütün gâyeler merduddur.

Diğer taraftan çalışkanlık bir faaliyet demek olduğundan sıhhat şartıyla da yakînen alâkadardır. Bugün ilmen sâbit olduğu üzere insan vücûdunda vasatî kırk volt cereyan mevcuddur. Bu yirmi volta düştüğünde insanoğlu mecâlsiz ve pestzinde bir hâle düştüğü hâlde, altmış volta çıktığına yerinde duramaz olur. Her an enerji sarfedecek bir mevzu arar. Vücûddaki bu elektriği dengelemenin fizîkî şartının ise, toprakla temas olduğunu ve ihtimâl bu sebepledir ki, toprağa secde etmenin makbûliyetini evvelce ifade etmiş bulunmaktayız.

Çalışkan insanlar umûmiyetle sabırsız ve cesur olurlar. Böylelerinin bu yüzden şartları değerlendirmekte çoğu kere yanılma ihtimâlleri vardır. Zîra faaliyette bulunmak demek, "ne yaparsan yap!" demek değildir. Her an yapılacak bir çok iş mevcud olageldiğinden dâimâ o zaman için en mâkul olanı tercîhan icrâ etmek gerekir. Diğer taraftan o fiilin matlub olan netice ile

alâkasını da hassâsiyetle tâkip ve tesbit etmek gerekir. Mesela bir adam Allah diye diye başını taşa vurarak kendi ölümüne sebep olsa şehid olmaz! Bunun için icrâ ettiği fiilin matlub olan neticeyi elde etmeye uygun bir vasıfta olması şarttır. Demek ki, cesaret ve faaliyette bulunmak, ancak sıhhat şartına ilâveten zekâ ile de birlikte beklenen neticeyi verir. Bundan dolayıdır ki, ahmakların faaliyeti ekseriyâ matlublarının zıddına bir netice hâsıl ederek hüsran sebebi olur.

Diğer taraftan her hareketin bir psikolojik zeminde vâkî olduğu da dikkate alınmalıdır. Çoğu kere hareketin meşrûiyet ve makbûliyeti de o psikolojik zeminle alâkalıdır. Bir diğer husûs da amellerin niyetlere göre değerlendirilmesi keyfiyetidir. Bozuk niyetle icra edilen bir amel zâhiren makbul görünse bile, Allah katında mûteber sayılmaktan uzaktır. Bu sebepledir ki, Peygamber Efendimiz:

"Ameller niyetlere göredir." buyurmuşlardır. Bu beyan, amelin, onun varlık sebebi olan niyete göre değerlendirileceği keyfiyeti ne kat'î bir işârettir ki, Allah katındaki ölçü budur.

Çalışkanlık bir meziyet olduğu hâlde çalışkan insanlar çoğu kere çalışkanlıklarına eklenen sabırsızlık ve cesaretleri sebebiyle tedbirde kifâyetsiz kalırlar. Böylelerinin işlerini bir yaz-boz tahtası hâlinde birkaç kere değiştirerek icrâ ettikleri görülür. Hâlbuki bir hareketten önce o

hareketin çapına göre bir teemmül, yani durup düşünme ve hesap yapma zarûrîdir. Meselâ bir alman, bir çiviyi çakacağı zaman, çakmadan önce onu çakmak için sarfedeceği zamanın birkaç katı bunu nasıl yapması lâzım geldiğini veya yapması lâzım gelip gelmediğini düşünür ki, doğru olanı da budur.

Hareketin yapılabilecek işler arasında bir takdim-te'hirle icrâsı ve başlangıçta gerekli olan bir teemmül safhasının yaşanması onun sıhhati, yani doğruluğu için şarttır. Bu sıhhati sağlayan başka müessirler de vardır. Meselâ maslahat!.. Bu, hâlin gerektirmesi demektir. Bir zaman maslahat icabı mâkul olan bir hareket, maslahat değiştiğinde gayr-i mâkul addolunabilir. Maslahat öyle dehşetli bir müessirdir ki, bazen ilâhî emirlerin bile tebdil veya tağyirine sebep olabilir. Meselâ **Hazret-i Ömer** bir kıtlık zamanında hırsızların kollarını kesmemiş ve bunu maslahatla izah ve müdafaa etmiştir.

Gerçekten fıkıh kitaplarında bütün çeşitleriyle uzun uzun tahlil edilmiş bulunan maslahatın İslâm Dünya Görüşü'ndeki ehemmiyetli müessiriyeti lâyıkıyla öğrenilmedikçe çoğu hareketlerin -umûmiyetle mâkul olsalar da-vâkî oldukları zeminde doğru olup olmadıklarının anlaşılması mümkün olamaz!

Bir hareketin meşrûluğunun sâbit olmasının diğer bir şartı da onun ilâhî beyânlara ters düşmemesidir. Bu sebepledir ki, faaliyet olsun da

ne olursa olsun mantığı İslâm'da merduddur. Çalışkan insanlar için, bazen böyle muhâtaralara sürüklenmekten kurtulmak zordur.

İslâm insan hayatını doğumundan ölümüne kadar bütün faaliyetleriyle tanzim ettiği ve bu tanzimin adı **"muâmelât"** olduğu için faaliyette hatadan korunmanın bir şartı da dinin bu husûstaki hükümlerine lâyık-ı vechile vukûfiyettir.

Bugün ülkemizde -maalesef- yüce dinimizin bu muâmelât kısmını hafife alan, hatta O'nu bertaraf etmeye çalışan hâinâne bir fesad hareketi mevcuddur. Bunun –çoğu ekran vâizi- vasfındaki aktörleri de herkesin mâlumudur. Halbuki yüce İslâm Dini'nin iki temel ve mümeyyiz (seçkin) vasfından biri **"vahdaniyet"**, diğeri ise **"muâmelât"**tır. Muâmelâtı muhmel (terk edilmiş, ihmâl edilmiş) kılmaya çalışanlar, Dini'n iki temel esâsından birini yok ederek zamanla O'nun Hristiyanlık gibi tanınmaz bir hâle getirmek istemektedirler. Onlar, bu dinin temâdîsinin kıyâmete kadar ilâhî bir te'yide mazhar olduğundan[18] gâfil insanlardır.

Hayat, her canlı varlığa belli bir müddet için bahşedilmiş bir nîmettir. Bu, insan için de böyledir. Doğumla ölüm arasına sığdırılabilecek faaliyetlerin keyfiyetleri kadar kemmiyetleri de ehemmiyetlidir. Tembel insanlar nâdiren meyva

---

[18] "Kâfirler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır." (Saf Sûresi 8. ayet)

veren bir ağaca benzerken, çalışkanlar iyi bir takdim-te'hir yapabildikleri ve faaliyetlerini şer'î kıstaslarla değerlendirerek harekete geçtikleri takdirde hayatlarını azamî randımanlı kılarlar. Üstelik bu faaliyetlerin bazıları yalnız kendi nefsinden ibaret bir kupon kumaş gibi iken, diğer bazıları toprağa düşmüş bir tohum misâli teselsül bereketine mâliktir. Bu bakımdan kârı-zararı münhasıran fâile âid olan fiillere tercihan umûmun menfaatini gözeterek çalışkanlığı bu yolda kullanmak akıl, mantık ve hikmet icabıdır.

Böyle faaliyetlerin başında **"emr-i mâruf"** yani "doğruları emir veya tavsiye etmek, telkin etmek" gelirse de, bunun zirvesi **"cihad"** diye isimlendirilegelmiş olan faaliyetlerdir. Cihad, İslâm'ın muhafazasına ve devamının sağlanmasına dâir her türlü fiili içine alan bir mefhumdur.

Bir kimse bir fabrikaya ortak olsa, o fabrika da ticârî faaliyette başarıya ulaşsa, oradan kendisine elbette bir kâr gelir. Fakat o fabrikanın ilânihâye devam edip kâr sağlayacağı garanti edilememesine ilâveten onun kârı sadece Dünya hayatının refahına hizmet edebilir. Ölümden sonrası için onun nemâsını başkası alır. Halbuki İslâm'ın devâmı ilâhî bir teyide mazhar olduğundan O'nun devamına medâr olacak amellerden kâr payı, yani hasenât alma hiçbir zaman inkıtaa uğramadığı gibi ölümden sonra da devam eder. Böyleleri hakkında mâruf tâbiriyle

"ashâb-ı icâr", yani gelir sahipleri denilir. Demek ki, böyle faaliyetlerden hâsıl olan mânevî kâr hem inkıtaa uğramaz ve hem de kıyâmete kadar devam ederek âhiret saadetini sağlayıcı bir unsur olur.

Mârufu emirde de bunun kadar olmamakla beraber teselsül eden bir fayda mevzu bahistir. Meselâ namaz kılmayan bir adamın namaza başlaması sağlansa onun şu fiilinden hâsıl olan sevabın aynısı sebep olana da yazılır. Fâilin sevabından da bir şey eksilmez. Hâlbuki onun kıldığı namazdan müsebbibe gelen sevab, farz kıymet ve kudretindedir. Kendisi bu namazı bin kere tekrarlasa onların birincisi aynı değerde olup geri kalan dokuz yüz doksan dokuzu **"nâfile"**, yani emredilmemiş bir ibâdet olması sebebiyle namaza alıştırdığı adamdan gelen sevaba eşit değildir. Bununla beraber o namaza alıştırılan adamlar da başkalarına karşı aynı hizmeti tekrarlasalar ve bu üzüm salkımı gibi saçaklansa buradaki kazanç da belli ölçüde teselsül ve temâdî şansını hâiz demektir.

Bu fâide, mücerred İslâm Dini'ne dâhil olmakla dahî elde edilmeye başlar. Zîra -Cenâb-ı Hak'kın tâlimi ile- duâlar hep cemî (çoğul) sîgasıyla olduğundan her müminin duâsına diğer müminler de otomatik bir sûrette dâhildir. Meselâ beş vakit namazın her rekâtında okuduğumuz Fâtihâ Sûresi başlangıçta müfred (tekil) bir sîga ile başladığı halde yarıdan sonrası duâ mâhiyetinde olduğundan **"biz, biz"** diyerek her

ferd, ümmetin tamamına duâ etmiş olmaktadır. Bu sûretle mağribteki bir müslüman maşrıktaki bir müslümanın sadece namazda okuduğu Fâtiha suresi sebebiyle günde en az kırk defa duâsına dâhil olmakta ve böylece ümmet, birbirine duâ etmiş bulunmaktadır. Yüzünü görmediği milyonla adamdan böyle her gün bir duâ almak ne müthiş bir kazançtır. Üstelik buna ilâveten bir kimse, bir de dinin devâmına medâr olan amellere, yani **"cihad"**a himmet ederse, bundan hâsıl olacak dünyevî izzet ve uhrevî saadet her türlü tasavvurun üstündedir.

Gerçekten Allahu Azîmüşşan müminleri cihâda dâvet eden âyetlere ilâveten bir de "Siz Allah'a (O'nun dinine) yardım ediniz ki, O da size yardım etsin"[19] buyurmaktadır. Zira cihada himmet, izzet; ondan tekâsül (ağır davranma, ihmalkârlık) ise zillet getirir. Bunun lâyıkıyla anlaşılabilmesi için yaşadığımız bir vak'ayı dikkatlerinize arz etmek isteriz:

Bir gün, bir Cum'a vakti Mekke Haremi'ne yetişemeyip mahalle aralarında bir küçük câmide Cum'a namazını edâ etmek mecbûriyetinde kalmıştım. Bu küçük mescidin minberinde heybetli bir imâm, âsâsına dayanarak hutbe îrâd ediyordu.

Bizde Cum'a hutbelerinin fetih sembolü olan bir câmide, hatibin kılıca dayanarak okuması âdeti vardı. Bunun mânâsı, kuvveti elinde

---

[19] Muhammed Sûresi 7. ayet

bulundurmak sâyesinde hatibin minberde hakk-ı kelâm hürriyeti bulunduğunu ifâde idi. Şimdi bu an'ane unutulmuştur. İstanbul'da yalnız Beyazıd Câmi-i Şerifi'nde **Fâtih**'in kılıcına dayanarak hutbe okunmasından bakiye yarım yamalak bir hareket kalmıştır. O da şudur:

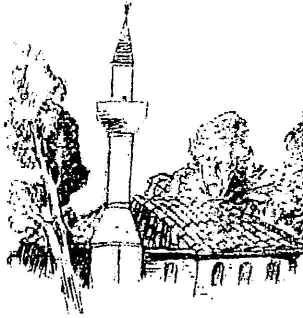
Hatib, **Fâtih**'in kılıcını yanında taşıyarak hutbeye çıkar. Fakat onu âdetâ gösterilmemesi gereken bir şeymiş gibi kenara koyar. Hutbesini okur. Bunun yerine Suudî Arabistan'da âsâya dayanarak hutbe okumak âdeti devam etmektedir. Bu hatib de öyle yapıyordu. Lâkin asıl ehemmiyetli olanı hutbede söylediği şu sözlerdi:

"-...Allah yolunda cihad eden bir milleti Cenâb-ı Allah'ın nasıl azîz kıldığını, o yoldan vazgeçince de nasıl zelîl eylediğini anlamak isteyenler, şu Türk Milleti'ne baksınlar. Bakınız, onlar, Allah yolunda cihâd ederken şu Hicaz Kıtası'na anlı-şanlı paşalar, vâlîler, kumandanlar gönderirlerdi. Allah'ın dîni uğruna cihad etmekten vazgeçince, eli kazma kürekli amele göndermeye başladılar. Bu azîm fark, onların Allah yolunda cihâd etmekten vazgeçmiş olmalarından başka bir sebeple îzâh edilemez...."

Hatîb, daha bir çok şeyler söyledi. Ama bence onun sözlerindeki şu misâl cihan değerinde bir ikazdı. Ben de o cemaat arasında bir Türk olarak bulunduğum hâlde vicdânım, o hatîbin bu sözlerini tasdik mecbûriyetinde kalmıştı.

Amelî Tavsiye: Aziz Genç!.. Bütün bu

söylediklerimizi dikkate alırsan görürsün ki, hayâtî faaliyetlerin en ehemmiyetlisi ve bereketlisi **"cihad"**, yani İslâm dâvâsının temâdîsine medar olan faaliyetlerdir. Bunlarınsa ilim ve sıhhat gibi hiç şüphesiz tâlî birtakım şartları vardır. Onlara dâir daha önce söylediklerimizi de hatırlayarak, hayatına **"vâsıl-ı ilâllâh"** istikâmetinde bir rota çizmelisin!.. Dünya'da yorulursan, kabirde ve âhirette dinlenirsin! Âhirette yorulmaktansa, Dünya'da yorulmak daha ehvendir. Unutma!..

YEDİNCİ BÖLÜM

Kontrol Altında Tutulması Gereken: ÜÇ MÜMEYYİZ VASIF

A- ZEKÂ

Hayatı verimli ve üstün bir seviyede yaşamak için elzem olan vasıflardan biri de **"zekî"** olmaktır. Zira aptallar ekseriyâ kaş yaparken göz çıkarırlar. Bir hareketin meşrûiyyetini tartıp dökmek için aslî şart zeki olmak ve bu zekâyı kifâyet miktarı ilim dâhilinde kullanmaktır. Bununla beraber zekânın azlığı gibi çokluğu da ekseriyâ belâdır.

Gerçekten insanların başına gelen musîbetlerin aşırı zekâ sebebiyle vâkî olanları, zekâ azlığı sebebiyle vâkî olanlardan hem kemmiyet itibariyle fazla ve hem de keyfiyet itibariyle büyük çaplıdırlar. Zira zekâ, iki ağızlı bir

bıçak gibidir. Hayra da, şerre de medâr olmak istîdâdındadır. O hâlde zekâyı doğru kullanmaya muktedir olmak hayatı randımanlı kılacak dirâyetler içinde en ehemmiyetlisidir.

Bazı insanlar aklî melekeleri birbirlerine karıştırırlar. Meselâ zekâyı, hâfıza ile karıştıranlar çoktur. Halbuki hâfıza beyindeki bilgileri muhafaza melekesi demek olduğu hâlde, zekâ **"intikal sürati"**ni ifade eder. Böyle olmayanlara zihnen batî, yani yavaş kavrayışlı denilir. Şu vasfı itibariyle zekâ, akıl demektir. Akıl biraz daha şümullü bir mefhum olmakla beraber hemen hemen zekâya eşdeğerde bir mefhumdur. **"Akıl"** ise beşerî mesûliyetin iki temel şartından biridir. Bilindiği üzere İslâm'da bir insan için mesûliyet **"âkil"** ve **"bâliğ"** olmakla başlar. Âkil, yani akıllı; bâliğ yani büluğa ermiş olmak...

Mesûliyetin ilk ve ön iki şartından birini teşkil eden akıl veya zekâ o kadar ehemmiyetlidir ki, bundan mahrumiyet bir kimseyi gayr-i mes'ul hâle getirir. Yani mecnunlar ilâhî mîzanda fiillerinden muâheze olunmayacaklardır.

Bu derecede ehemmiyetinden dolayıdır ki, yüce Kitâbımızda insanlığa hitap, seksenden fazla **"yâ ulu'l-elbâb"** yani **"ey akıl sâhipleri!"** diye başlar. Buna ilâveten "Düşünmez misiniz, akıl etmez misiniz, idrâk etmez misiniz?!" kabilinden beyanlar da saymakla bitmez. Buna göre akıl, çok ehemmiyetli bir sermaye olduğu ve biz onun daha ziyâde fazlalığını ifade etmek üzere **"zekî"** veya **"zekâlı"** gibi tabirleri kullandığımız hâlde bu bir

sermaye olarak doğru hareket için –yine de- kifâyetli değildir. Bizi bir yere kadar selâmetle getirebilmiş olmasına rağmen yolu tamamlatmaya yetmez. Bunun delili, suç işleyip de ceza verilen insanların akıl sahibi kabul edilmeleridir.

İslâm, akılda hududsuz bir kuvvet vehmeden rasyonalist filozoflardan farklı olarak onu **"akl-ı nâkıs"** olarak isimlendirir. Bununla onun lâzım, fakat kâfî olmadığını ifade eder. Kâfî olmadığına yukarıda zikrettiğimiz misal bile red veya cerhi imkânsız bir delilken akla, her müşkili halle kifâyet edecek bir kuvvet izâfe etmek, sadece bir kısım filozofun itibar ettiği bir yanlıştır.

İslâm, aklın şu kifâyetsizliğini telâfî için onu **"vahy"**in ilâhî aydınlığında kullanmanın lüzum ve ehemmiyetini ortaya koymuştur. Diğer taraftan Allah'ın zât hakikati gibi, zaman gibi, sonsuzluk gibi, ruh gibi bazı gerçeklere vukûf şansının olmadığı ve bunlar üzerinde düşünmenin boşuna bir gayret olduğu bildirilmiştir. Bu gerçek, ilâhî nîmetlerin asgarî ve azamî arasında bir vasat derecedeki kudret ile işe yarayabilmesiyle de sâbittir. Kulak, çok düşük frekanstaki bir sesi işitmez. Çok büyüğü de kulak zarını patlatıp insanı sağır eder. Gözün durumu, sair melekelerin hali de bunun gibidir. Akıl ve zekânın organı olan beynin takati de sâir organlar gibi mahduddur. Ona haddini bildiren ve onu kendi iktidar sahasına hasreden İslâm, insanlık tarihinin fikir mâcerasıyla milyon kere teyid edilegelmişken, hâlâ rasyonalist bir telâkkîye

saplanıp kalmak insanlığın en büyük dalâletlerinden biridir.

Bütün bu söylediklerimiz zekânın bir büyük nîmet olduğunu, onsuz **"amel-i sâlih"**e ulaşmanın imkânsızlığını göstermekle beraber beşerî tecessüsün ufkuna ulaşmak için aklın acziyetini kabul etmek mecburiyeti vardır. Bu acziyeti müdrik olarak aklı doğru kullanmaksa vahyin yardımından müstağnî bir sûrette asla mümkün ve câiz değildir.

Zekâyı geliştirmek için mücerred fikirler üzerinde fikrî antremanlar yapmak lâzımdır. Her organ gibi beyin de kullanıldıkça gelişir. Mütehassısların ifadesine göre biz, bu dehşet verici mükemmellikteki organımızın hâiz olduğu kabiliyeti ancak milyonda bir nisbetinde kullanabiliyoruz. Bu nisbeti arttırmak mücerred fikirlerle ünsiyet ve bu ünsiyetin mümâreseleri (antremanları) sayesinde mümkün olmaktadır.

Gerçekten hayatı boyunca ilim, fikir ve felsefe ile meşgul olanlarla farazâ dağda çobanlık yapan veya tarlada çalışan ve böylece hayatını fikrî faaliyetler dışında idâme ettiren bir insanın beyin fonksiyonları arasındaki azîm fark, yani zekâ farkı herkesçe ve kolayca müşâhede edilebilir bir keyfiyettir.

Amelî Tavsiye: Mücerred fikirlerle meşgul olarak zekâyı geliştirmeli, fakat aklı vahyin kontrolünde tutmanın ehemmiyeti de aslâ ihmâl edilmemelidir!..

B- CESÂRET

Seviyeli bir hayat için gerekli olan vasıflardan biri de cesârettir. Bu da biraz fıtrata bağlı olmakla beraber hayat şartları muvâcehesinde onun gelişmesini veya körelmesini intaç edecek hâricî şartlarla da bağımlıdır. Evvelce bir vesîle ile temâs etmiş olduğumuz üzere tabiatla haşir neşir bir hayat sürmek cesâreti takviye edip geliştirirken, bir apartman dairesinde yaşamak nevinden hayattan kopukluk da insanları korkaklaştırır. Yahudilerin umûmiyetle korkak telâkkî edilmelerinin bir sebebinin de onların tarih boyunca büyük şehirlerde sürdürdükleri tabiattan kopuk bir yaşayışın eseri olduğunu evvelce bir nebze anlatmıştık.

Cesaret, risk almayı, yani tehlike göğüslemeyi gerektiren bir meziyettir. Hayat, hiçbir zaman cetvelle çizilmiş dümdüz bir yol gibi temâdî etmez. Onun dâimâ iniş-çıkışları ve muhâtaraları vardır. Bu muhâtaralar karşısında yılmayıp azim ve cesâretle hedefe yürümek başarının şartlarından biridir. Bu bakımdan hâricî şartların aleyhte bir gelişme gösterdiği zamanlarda korkaklık, dâvâlara pek pahalıya mâl olan bir büyük kusurdur. Böyle zamanlarda cesâret, izâfî olarak daha büyük bir değer iktisab eder ki, zamanımız da böyle zamanlardan biridir.

Gerçekten bir mümin insan için, menfîliklerin katlanılması imkânsız bir sûrette dehhâmeleştiği günümüzde cesaret her zamankinden daha büyük bir ehemmiyet

arzetmektedir. Sadece Dünya hayatını hesaba katmak ve onun menfaat veya mazarratı düşüncesiyle hareket etmek insanları korkaklaştırırken, Âhiret'e lâyıkı vechile iman etmek, cesâreti arttırıcı bir rol oynamaktadır. Hak ve hayrın galebesi için faaliyette bulunmak, yani cihad etmek muayyen bir zaman ve mekâna münhasır bir emir değildir. Bu bedâhet karşısında onun kıyâmete kadar –şartlar ne olursa olsun- icrâ edilmek lâzım geldiği husûsunu dikkate alan gerçek bir mümin, risk almaktan içtinab etmez. Ancak bu riskin elde edeceği netice ile muvâzeneli olması lâzımdır.

Fıtraten cesur olanlar umûmiyetle bu husûsta ölçüyü kolayca kaçırırlar. Bu satırların yazarı da kendisini tanıyanlarca **"aşırı cesur"** olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı da çoğu kere bir muâhezeye muhâtab olagelmiştir. Bu târizlerin -çoğu kere- haksız olduğunu ifâde etmekle beraber, itiraf etmeliyim ki, ben de altmış yaşına gelinceye kadar hemen her zaman izhâr eylediğim cesâretle elde edeceğim netice arasında bir dengelemeye muvaffak olamamışımdır. Cesâret kullanmak mevkiinde kaldığım her ahvâlde onu yüreğimdeki kadar, yani bütünüyle kullanmışımdır. Bu, elbetteki hata olmuştur.

Cesâreti yerinde ve kararınca kullanmak, pek ehemmiyetli bir mesele olmakla beraber onun kullanılışı ile hâsıl olacak neticenin mâhiyet ve miktarını da kâle almak, akıl ve iz'an icabıdır. Biz bu lâzımeyi ancak altmış yaşında

kavrayabildiğimizden bugünkü gençleri şu hataya sürüklenmekten korumak için burada şu şahsî kusurumuzu zikretmiş bulunmaktayız.

Cesâret kullanımı o kadar ehemmiyetli bir meseledir ki; Peygamber Efendimiz, "Allah'ın en büyük mükâfâtı bir zâlim hâkime (hükmediciye) haksızlığını haykırmaya vereceğini" beyan buyurmuştur. Biz de buna şunu ekleyebiliriz ki, Cenâb-ı Hakk'ın yerinde sabra ve yerinde cesârete vereceği mükâfât hiçbir şeyle mukayese edilmeyecek derecede büyüktür.

Almanya'da işçilere konferans verirken, onlara diyordum ki:

"-İçinizden biriniz çalıştırmakta olduğu makinaya kolunu veya bir parmağını kaptırsa, alman patronunuzun:

"-Bana ne, kendin yaptın! Ben sana makineyi öğretmiştim. Bedâvâ da çalışmıyorsun!?.." demesi düşünülemez. Kopan kolu veya parmağı iâde edemezse de bu musibetten doğan mahrûmiyeti telâfî için size mutlaka bir maddî tazminat öder. Bunu yapmak istemese kanun onu zorlar. Çünkü mahrûmiyetiniz onun işinde çalışırken vâkî olmuştur.

Buna göre Allah yolunda çalışıp cihad edenler Dünya plânında bir zarara uğrasalar, Cenâb-ı Hak, bir almanın vicdanına sığmayan ve kanunlarının tecviz etmediği –hâşâ- bir lâkaydîlikle sizi mükâfâtsız bırakır mı? Elbetteki hayır!"..

"Kaybettiğiniz dünyevî ve binnetice fânî nîmet

yerine uhrevî ve binnetice bâkî nîmetler verir. Hem de ğaniyyu ani'l-âlemin olan Allah, yani âlemlerden müstağnî olan Cenâb-ı Hak, ikramını kendi şân-ı Ulûhiyetine göre yapar. Bu demektir ki, hayal bile edemeyeceğiniz nimetler elde edersiniz."

Bir insan hâlis niyetle Allah yolunda çalışırken elbette risk alacaktır. Bir neticenin şerefi, ona ulaşmak için göğüslenen güçlükler ve deruhte edilen risk nisbetindedir. Bu risk dolayısıyla mâruz kalabileceğiniz kayıpların en büyüğü hayat nimetinden mahrûmiyettir. Bunun neticesi ise **"şehidlik"**tir. O şehidlik ki, beşerî irtifada zirve teşkil eden **"peygamberlik"**ten sonra gelen en yüce makamdır. Buna da düşmanınızın eliyle nâil olursunuz. Elverir ki, niyetiniz rızâ-yı ilâhî ve ameliniz ilâhî emirlere muvâfık olsun. Buna göre gerçek bir mümin, ne türlü riske girerse girsin, niyetindeki hâlisiyet sebebiyle zararı da kârdır, kârı da kârdır. Sırf şu keyfiyet bile cesâreti lâyıkı vechile kullanmanın azametli neticesini kavramaya yeter, sanırız.

Amelî Tavsiye: Mümkün mertebe Tabiat'la haşir-neşir yaşayarak cesâretin körelmesine mâni olmak ve pısırık arkadaşlardan uzak durmak lâzımdır.

C- KANAATKÂRLIK VE TEVÂZÛ

Kanaatkârlık ve tevâzû İslâm'ın her müminden beklediği iki kemâl (olgunluk) sıfatıdır. Kanaatkârlık, nefsânî iştihalara gem vurmakla

elde edilebilir bir meziyettir. Nefsânî iştihâlara tâbî olmak insanı **"belhüm edall"** yani hayvandan aşağı bir derekeye indirirken kanaatkârlık tevâzû ile birlikte ruh asâlet ve olgunluğunun bir göstergesidir. Hayatın mânâsını İslâm görüş açısından telâkkî edenler, kanaatkâr ve mütevâzî olurlar. Zira nefsin bütün iştihâlarıyla birlikte âkıbet bir avuç toprak teşkil edeceğini hatırlarından çıkarmazlar.

Tevâzuun zıddı, tekebbür yani böbürlenmedir ki, İslâm'da şiddetle men edilmiştir. Tekebbür, Cenâb-ı Hakk'ın azamet-i kibriyâsına yakışır bir sıfat olup Zât-ı Ulûhiyet'e münhasırdır.Tekebbür, nefsin putlaştırılmasının bir neticesi olduğu için şiddetle men edilmiş ve bize tevâzû emredilmiştir. Peygamber Efendimiz, "kim tekebbür ederse Allah onu alçaltır, kim de tevâzû gösterirse Allah onu yüceltir!" buyurmuştur. Sırf bu hüküm bile kanaatkâr ve mütevâzî olmanın ehemmiyetini anlamaya kâfîdir. Tekebbür bu derecede merdud iken onun sadece küfre karşı izhârı makbuldür. Bu gerçeği ifâde için Peygamber (s.a.):

"Tekebbür, küfre karşı sadakadır!.." buyurmuşlardır. Zira bu gibi ahvâlde İslâm'ın izzetini korumak için tekebbür gereklidir.

Tarih boyunca nefsini putlaştıran **Firavun**lar, **Nemrud**lar ve emsâllerinin âkıbetleri ortadadır. Bunlar bilinirken tevâzû ve kanaatkârlıktan ayrılmak akıllı işi değildir. Sırf akılla doğruyu arayanlardan biri olan **Gandhi** bile ileri derecede bir diğergâmlık hissi ile:

"-Mütevâzî ve kanaatkâr yaşa ki, başka insanlar da yaşayabilsin!" demiştir.

Dünya'daki imkânlar sonsuz değildir. Bazı

insanların egoistlik ve israfları sebebiyle bugün Dünya'da milyarlara varan aç ve sefil insan mevcuddur. Dünyamız içine yuvarlandığı bâdirelerden çıkış için islâmî görüş ufkuna muhtaçtır. Belki aslında aradığı da odur. Fakat farkında değildir. **Şeyh Sâdî-i Şirâzî**:

Benî Âdem azâ-yı yekdiğerend

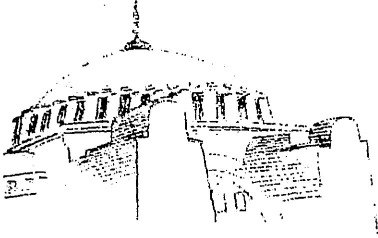
Yani "İnsanoğulları, bir bedenin birer âzâsı gibidirler!" dediği hâlde bu insânî anlayış, bilhassa Batı dünyasında bugün artık tamamen zâil olmuş bulunmaktadır.

Peygamber Efendimiz:

"Kanaat tükenmez bir hazinedir!" buyurmuşlardır. Bununla ihtirasları gemleyerek huzur ve sükûna ermenin temel şartını ifâde etmiş bulunmaktadır. Zîrâ hırsa kapılanlar bir doyumsuzluk hastalığına müptelâ olurlar ki, bunlar neye sahip olurlarsa olsunlar, huzur ve sükuna eremezler. Bazı her Dünya nimetine nâil olan artistlerin ve zenginlerin sonunda intihar etmeleri de bu sonsuz derecede kabarmış olan iştihalarının neticesi olan bu huzursuzluk ve tatminsizlikten başka bir şey değildir.

Hırslı ve iştihâlı olunacaksa bunun Dünya nîmetlerine değil, Âhiret kazançlarına karşı olması lâzımdır. Yani sevâb ve hasenâta hırslı olmak makbul, Dünya'yı ve nefsi putlaştırmak merduddur!..

Amelî Tavsiye: Tevâzû ve kanaatkârlığın takviyesi için sık sık hastahâneleri ve mezarlıkları ziyâret etmeli ve fakir dostlar edinmelidir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

BAZI ÂDÂB-I MUÂŞERET KÂİDELERİ VE HİKEMİYÂT VEYA ÖZLÜ SÖZLER

A- BAZI ÂDÂB-I MUÂŞERET KÂİDELERİ

İslâm özü itibariyle iki kelime ile özetlenebilir. Bunlar **"âdâb"** ve **"cihad"**dır. Bizim tarihimiz, şu iki mefhumun en zirvede yaşandığı bir tarihtir. Bu anlayışı bir muhtedînin ağzından vaktiyle şu sûretle duymuştum:

1965 yılında konferanslar vermek üzere Almanya'ya gitmiştim. O sene Ramazan Bayramı'nda oradaydım. Bayram namazını Aachen şehrinde teknik üniversite bitişiğine inşa edilmiş olan Bilâl Câmi-i Şerifi'nde bayram namazını kıldıktan sonra bu câmiin lokanta hâline getirilmiş olan alt katında bir kısım türk işçisiyle çay içiyor ve sohbet ediyorduk. Şuradan

buradan konuşmaya başlamadan önce masamdaki herkese nereli olduklarını sormuştum. Kimi sivaslı, kimi konyalı olduğunu söylemelerine mukabil, gayet fasih türkçe konuşa bir diğeri:

"-Ben almanım. İsmin **Ahmed Schimide**!.." deyince doğrusu hayret edip sormuştum:

"-Aşk olsun, ne kadar güzel Türkçe konuşuyorsunuz. Siz söylememiş olsaydınız ben sizin Türkçe'yi sonradan öğrenmiş olduğunuza asla ihtimâl veremezdim!." deyince muhatabım kulağıma eğilerek:

"-**Kadir Bey**! Ben, türk gibi müslümanım!" demişti.

Bu sözü kulağıma söylemesinin sebebi, etrafımızda pek çok arap talebenin mevcud olmasıydı. Hayretim bir kat daha artmıştı:

"-Bu ne demek? Türk gibi müslüman olmanın alâmet-i fârikası ne?" diye sorunca:

"-Edeb ve cihad, yani edebli ve cesur olmaktır!" demiş ve sonra da babasının Çanakkale muhârebelerinde bizimle beraber dövüşmüş bir insan olduğunu, İslâmiyet'i ve Türkleri'n müslümanlık anlayışını O'ndan öğrendiğini, çocuk yaşında müslüman olduğunu, 1950'li yıllarda Türkiye'ye geldiğini, **Nazif Çelebi**'nin Süleymaniye'deki konağında o zaman meşhur olan toplantılara katıldığını beni de o zamandan tanımakta olduğunu hikâye etmişti. **Ahmed Schimide**, âzerî türkçesi üzerine çalışmış bir edebiyat âlimidir ve bugün Berlin'de

mahkemelerde resmen Türkçe tercümanlığı yapmaktadır.

Onunla aramızda geçen şu mükâleme târihî hakîkatlere tamamen mutâbıktı. Osmanlı tarihini baştan başa tedkik edersek, zaman onun **"edeb"** ve **"cihad"** gibi iki kelimeyle özetlenebileceğini görürüz.

Bu iki kelimeyi de teke indirmek istersek diyebiliriz ki, o kelime **"âdâb"**dır. Âdâb, yani edebler bütün islâmî gerçekleri içine alabilecek derecede zengin bir mefhumdur. Böyleyken biz bugün bunun –tatbikat itibariyle- kahir ekseriyetini kaybetmiş bulunmaktayız. Cumhuriyet Türkiyesi, böyle nisyâna terk edilmiş sayısız âdâb tezâhürüne kıyarken, gûyâ edeb icadı olarak bir usul icad etmiş. O da eve gelen bir misafirin ayakkabılarını çevirmektir. Halbuki bu büyük bir edebsizliğin ta kendisidir. Zira eskiden misafirlerin ayakkabıları çevrilmez, sadece düzeltilirdi. Misafir de kapı ağzından bir adım geriye çekilerek yüzü ev sahibine dönük olduğu hâlde ayakkabılarını giyerdi. Şimdi edeb zannedilerek bu ayakkabı çevirme modası yüzünden misafir ev sahibine arkasını dönmekte ve öylece eğilip ayakkabılarını giymektedir.

Cumhuriyet Türkiyesi'nin edeb diye ittihaz ettiği şu **"edeb"**in bile aslında edebsizlik olduğu keyfiyetine ilâveten şunu ifâde edelim ki, bugünkü cemiyet hayatımızda edebi -en asgarî seviyede bile- bilen de tatbik eden de kalmamış gibidir. Eskiden edeb için tekkeler âdeta birer mekteb

idiler. Onların kapatılmasıyla sokağa bırakılan ve her islâmî davranıştaki asâlet ve zerâfeti sun'îlik diye reddeden Cumhûriyet zihniyetinin vâsıl olduğu netice edebsizliğin zirveleşmesi olmuştur.

Çocukluğumuzu idrâk ettiğimiz Cumhuriyet'in ilk yıllarında resmî makamlara verilen istîdâlara **"dilekçe"**, yani küçük dilek denilecek ve bunların hitab kısmında da "ihtiramkâr" hiçbir sıfat kullanılmayarak, **"Dileğimdir!"** kelimesiyle başlanılacaktı. Bu mecbûrî tutulmuştu. Mektupların üzerine **"muhterem..."** yazmak yasaktı. Sadece **"bay"** veya **"bayan"** denilecekti. Bay, kadîm türkçede zengin demek olduğu hâlde böyle bir mânâ erozyonuna uğratılmış ki, Türkçe olan bey ve beyefendi, hanım ve hanımefendi kanunla yasaklanmıştı. Halbuki hanım **"kraliçe"** demekti. **"Bayan"**sa, **"bay"** kelimesine müterâdif olarak hiçbir mantık ve lisânî kaaideye tebâiyet endişesi duyulmadan uydurulmuş bir kelimeydi.

Asâletsizliği esas alan, senli-benliliği samimiyet telâkkî eden o zihniyetin sokaktaki insanımızı ne hâle getirdiğini anlatmaya hâcet yok!.. Eski türk evinin hürmet ve muhabbet dolu havası dağıtılmış, onun yerine zorla eşyadan tavırlara kadar asâletsizlik hâkim kılınmıştır.

Eski ve asil terbiyeyi muhafaza etmek isteyenler birer ucûbe gibi telâkkî edilmiş ve onlara teveccüh eden nazarlar istihkar ve istihfafla mâlâmâl bir hale getirilmiştir.

Bu umûmî değerlendirmeden sonra gelecekte

ülkemizi yeniden inşâ edecek ve hamurunu, İslâm hamuru ile yoğuracak olan gençlerimize artık **"müzelik"** damgasını yemiş bulunan birkaç edeb kâidesini hatırlatalım:

Cumhuriyetten önce hiçbir koca, karısına **"hanım"** veya **"hanımefendi"**siz hitab etmezdi. Kadın da kocasına isminin yanına **"bey"** veya **"beyefendi"** koymaksızın –vicâhen veya gıyâben- telâffuz etmezdi. Şimdiki gibi kadın kocasını veya erkek hanımını çıplak ismiyle çağırmazdı. Herhalde bugün bir kadın, kocasının ismine **"beyefendi"** ekleyerek ona hitâb etse bu, alay sayılır.

Hiçbir kimse bir başkasına, onun ismini yalın bir sûrette zikrederek hitab edemezdi. Muhatab çocuk dahî olsa, **"hanım"** veya **"bey"** kelimesini muhatabın ismiyle beraber kullanmak mecburiyeti vardı.

Gerçekten halası, dayısı, amcası.. vs. olmayan bir kimseye böyle bir sıfat kullanarak hitab etmek de son derece yadırganan bir lâubâlilikti. Her erkek **"bey"** veya **"beyefendi"**, her kadınsa mutlaka **"hanım"** veya **"hanımefendi"** olarak anılırdı. İçtimâî mevki sahibi olan erkekler, daha ziyâde **"beyefendilik"**le sıfatlandırılırken, ahâd-ı nastan olanlar için sadece **"bey"** tavsifi ile yetinilirdi.

Efendilik mizan üstü bir tavsif olduğundan hademe, bahçıvan, bakkal..ilh. gibi en alt sınıftan olanlar ve mizanüstü bulunanlar için müştereken kullanılan bir sıfattı. Buna göre meselâ bir Bakkal

Ali'ye, **"Ali Efendi"** denildiği gibi, hanedân mensupları ve hassaten padişahtan da bu sûretle bahsedilirdi. Şehzâdelerin ve sultanların (Hânedân mensûbu kadınların) elkabı sadece **"Efendi"** iken padişahtan **"Zât-ı Şahâne"** veya **"Efendimiz"** sûretinde bahsolunurdu.

Kaybolan edebe müteallik tavırların tâdâdı (sayılıp dökülmesi) bu eser gibi bir eser telifini gerektirecek genişlikte olduğundan biz burada nefsimizi böyle bir külfetten berî addederek, sizin değerli arkadaşlarımız **Şevket Eygi** ve **Prof. Dr. Osman Öztürk** beylerin telifâtına atf-ı nazar etmenizi tavsiye ederek sözümüzü bu noktada nihâyete erdirmek istiyoruz.

Bu bahse nihâyet verirken edebin ehemmiyetini tebârüz ettiren şu hadîs-i şerîfi de dikkatlerinize arz etmek isteriz. Peygamber (a.s.):

"Şerefu'l-insan bil iman, lâ bil mal velâ binneseb. Şerefu'l-iman bil edeb lâ bissavm velâ bissalat" buyurmuşlardır ki, bu da meâlen "İnsanın şerefi iman iledir, malla veya neseble değil!.. İmanın şerefi ise edeb iledir, oruçla veya namazla değil!.." demektir.

Bu bahsi bitirirken bir husûsa işâret etmek istiyoruz:

Bugün bütün müessirlerin yetişmekte olan gençleri nefsânî temâyülleri tatmin etmek istikametine sevkettiği cemiyetimizde müslüman ana-babalar, çocuklarının islâmî edeb dışında bir mecrâya sevkedilmelerinden korktukları için onları âdetâ kafeste beslenen bir kuş gibi aşırı bir

ihtimamla kucaklamaktadırlar. Bu tavır gençlerimizin çoğunun edeble eziklik arasındaki ince çizgiyi kavramalarına mânî olmakta ve bir iş yapıp başarıya ulaşmak için muhtaç oldukları nefs emniyetini (güven duygusunu) köreltmektedir. Edebli olmanın bir ezikliğe müncer olmaması, serbestliğin ise edebsizlik ve küstahlık hadlerine varmaması için terbiyede hassas bir ölçüyü muhafaza etmek mecburiyeti vardır. Bunu yapamayan bazı ana-babalar ve hatta cemaatler terbiye ve yönlendirilmesiyle mükellef bulundukları gençleri ya isyan ettirmekte veyahud da onların ezilip kabuklarına çekilmelerini îcâb ettirmektedir ki, bunun da cephemize yüklediği bedel, acziyet sûretinde pek pahalıya mâl olmaktadır.

Amelî Tavsiye: İslâm'ın özü olan edebe sahip olmakla birlikte yeri geldiğinde hareket serbestîsine mâlik olmak için **"tevâzu"**u **"vekâr"**, **"edeb"**i ise sadece gerektiğinde **"haddini bilmek"** sûretinde gerçekleştirmeye bakmalı ve bu mefhumlar arasındaki hassas dengeyi muhafaza etmelidir.

B- HİKEMİYÂT VEYA ÖZLÜ SÖZLER -AKILLI İNSANLAR İÇİN-

BİRKAÇ SÖZ:

Bu hikemiyât başlıklı kısım aslında müstakil bir kitaptır. Fakat henüz tamamlanmadığı ve bu eserin muhtevâsıyla alâkalı olduğu için onu **"Hayat Felsefesi yâhud Yaşamak Sanatı"** isimli bu fikir bahçesinin bir kenarına -küçük bir fidan hâlinde- iliştiriverdik. Esâsen biz böyle sırf vecîze ihdas için bir gayret peşinde koşmuş değiliz. Bunlar vehleten ve sırası geldikçe sohbette vârid olmuş sözlerdir. Bir dostumuz bunları sohbetten ayıklayarak toplamış ve geliştirilerek müstakil bir kitap hâline ifrağını taleb etmiştir. Şimdilik bu arzuyu yerine getirecek fırsat bulamadığımızdan onu böyle tohum veya fide hâlinde vakt-i merhûnuna kadar saklamak yerine burada onun geleceğini müjdeleyen bir varlık hâlinde arzetmeyi uygun bulduk.

Faydalı olması ümîd ve temennisiyle!..

Kadir Mısıroğlu

CESÂRETİ YÜREĞİNDEKİ KADAR DEĞİL, ELDE EDEBİLECEĞİN NETİCE KADAR KULLAN!

*

HERKES VE HATTÂ HERŞEY, KADERİN HEM MEMURU VE HEM DE MAĞLÛBUDUR!...

*

ZITLAR, BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN İKİ YARIM DÂİRE GİBİDİRLER. BİRİNİN BİTTİĞİ YERDE DİĞERİ BAŞLAR! DÎNİN İFRAT VEYA TEFRİTTEN SAKINDIRMASI DA BU SEBEPLEDİR.

*

İDDİALI OLMA!.. AKLIN KADAR TEDBÎR ALABİLİRSİN! ÇÂRELER GİBİ MÂNÎLER DE SONSUZDUR.

*

KADERİN BÜKTÜĞÜ BİLEĞİ KİMSE DOĞRULTAMAZ!..

*

ZAMAN EN İYİ MÜMEYYİZDİR. BU BAKIMDAN DOĞRU VEYA YANLIŞA HÜKMETMEDEN ÖNCE -AZ VEYA ÇOK- BİR ZAMAN GEÇMESİNİ BEKLEMELİDİR.

*

KERÂMETİN SERMÂYESİ MUHABBETTİR! MUHABBETLE BAKABİLSEN YILANI BİLE UYSALLAŞTIRABİLİRSİN.

*

ALLAH, SEVDİĞİ KULUNA, O BAŞKALARINA VERDİKÇE DAHA ÇOK VERİR. SEVMEDİĞİ KULUNA İSE, VERMEDİKÇE VERİR.

*

SEN, İRÂDÎ OLAN DÜNYÂNDA CENÂB-I HAKK'A NE KADAR YER VERİYORSAN, O'NUN İND-İ İLÂHİYESİNDE SENİN YERİN DE O KADARDIR.

*

SEVENLER, KESİŞEN İKİ DÂİRE GİBİDİRLER! MUHABBETİN MÜNTEHÂSINDA, DÂİRELER TEKLEŞİR.

*

MUHABBET, ANCAK BÜTÜN MAHLÛKÂTI ŞÜMÛLÜNE ALINCA "AŞK" OLUR. BU YÜZDEN HAKÎKÎ "ÂŞIK" DA "MÂŞUK" DA YALNIZ CENÂB-I HAK'TIR.

*

CENÂB-I HAK, "BENDEN İSTEYİN VEREYİM!.." BUYURMAMIŞ OLSA İDİ DUÂ EN BÜYÜK KÜSTAHLIK OLURDU.

*

İNSANLIK ÜÇ KATEGORİDİR: AVAM, HAVAS VE HAVASSÜ'L-HAVAS.

AVAM, DUÂ EDER. RABBİNDEN AKLINCA

HAYIR TELÂKKİ ETTİĞİ ŞEYLERİ İSTER.

HAVAS, DUÂ ETMEZ. SÂDECE "HÂLİM SANA MÂLÛM YÂ RABBÎ!" DER. BÂZAN BUNU BİLE SADECE GÖNLÜNDEN GEÇİRMEKLE İKTİFÂ EDER.

HAVASSÜ'L-HAVAS OLANLARIN BİRBİRİNE DUÂLARI:

"–ALLAH MUSÎBETİNİ ARTIRSIN!.."DAN İBARETTİR. ÇÜNKÜ BÖYLELERİNİN SIRTI KAHIR TECELLÎYE MÜSTÂİDDİR VE ONLAR BUNDAN "LÜTUF"TAN ZİYÂDE MÜSTEFÎD OLMAYA MUKTEDİRLER.

*

ALLÂH'IN MUÂMELESİ DÖRT TÜRLÜDÜR:

ZÂHİRİ LÜTUF, BÂTINI KAHIR.

ZÂHİRİ KAHIR, BÂTINI LÜTUF.

ZÂHİRİ DE BÂTINI DA LÜTUF.

ZÂHİRİ DE BÂTINI DA KAHIR. '

BUNLAR BİRER MUAMMÂDIR Kİ ÇÖZÜLMELERİ ZAMANA MÜTEVAKKIFTIR.

*

HER KAÇIŞ, KADER ÜZERİNE BİR KOŞMADIR!..

*

MAZLUMDAN ÇOK ZÂLİME ACI! ZÎRÂ ASIL ZİYÂNDA OLAN ODUR!..

*

İNSANLARIN ÇOĞU KÖPEK TIYNETLİDİR: KAÇARSAN KOVALARLAR, KOVALARSAN KAÇARLAR!

*

KUSURLU İNSANA ÖFKE YERİNE MERHAMETLE BAKABİLİYORSAN, KÂMİL MÜ'MİN OLMA YOLUNA GİRDİN DEMEKTİR. KUSURLUNUN, KUSURU SANA KARŞI İŞLEMİŞ OLDUĞU HÂLDE BU DURUMU MUHÂFAZA EDEBİLİYORSAN BRAVO! SEN KÂMİL MÜ'MİNSİN!

*

ZITLAR, BİRBİRİNİ MEKNUZDURLAR. BAKSANA, HER GECE BİR GÜNDÜZE, HER GÜNDÜZ BİR GECEYE GEBE DEĞİL Mİ?!..

*

MEKÂNDAN BİR NOKTAYA, SONSUZ BİR ZAMAN İÇİNDE BAKTIM:

ZAMAN SIRRINDA SAKLANMIŞ HADSİZ HESAPSIZ VUKUÂT GÖRDÜM. ZAMANDAN BİR ÂNA, NİHÂYETSİZ BİR MEKÂN İÇİNDE BAKTIM:

MEKÂN SIRRIYLA NİHÂN, SONSUZ VUKUÂT GÖRDÜM.

*

MÂNÂ VE MADDE, BİR KUMAŞIN İKİ YÜZÜ GİBİDİR. NASIL TEK YÜZLÜ BİR KUMAŞ

MUHÂLSE BU ÂLEMDE TEK BAŞINA MÂNÂ DA MADDE DE YOKTUR! SONSUZ VARLIKLARDAN HER KEMİYYET, BİR KEYFİYETİN TECESSÜM ETMİŞ GÖRÜNTÜSÜDÜR. PEMBE, UÇARILIĞI, YEŞİL, HUZÛRU, BEYAZ, İFFETİ, SİYAH, CİDDİYYETİ TEMSİL VE İFÂDE EDER DE, DİĞER VARLIKLAR İFÂDESİZ MİDİRLER SANIRSIN?!.. NEY ÇALAN BİR İNSANIN YANA YIKILMIŞ BAŞI İLE HATTAT OSMAN'IN "VAV"LARI SADECE ŞEKİLDE DEĞİL, MÂNÂDA DA İKİZDİRLER:

"TEVÂZU İLE ZARFLANMIŞ ASÂLET!.."

*

PARA İLE, ONUN GERÇEKLEŞMESİNE VÂSITA OLDUĞU AMEL, AYNI KIRATTADIR. BİR KİMSENİN NASIL KAZANDIĞINI BİLİRSEN, NASIL HARCAYACAĞINA HÜKMEDEBİLİRSİN!.. ZÎRÂ PARANIN GELİŞ VE GİDİŞ YOLLARI VASIF İTİBARİYLE AYNIDIR. BUNUN SEBEBİ, PARANIN SÂHİBİNE HÜKMETMESİDİR. PARASINA HÜKMEDENİ ARAMA!.. O, ZAMANIMIZDA BİR "ZÜMRÜD-İ ANKÂ" KUŞUDUR.

*

İNSANIN, TÂRİF, TAFSİL VE TEFSÎRİ, KUR'ÂN, KUR'ÂN'IN TÂRİF, TAFSÎL VE TEFSÎRİ, KÂİNATTIR. DİĞER BİR İFÂDEYLE "İNSAN" MERKEZ, "KÂİNAT" MUHİTTİR.

*

HAYATTA GERÇEK DOSTLAR EDİNEMEMEK

BÜYÜK BİR MAHRÛMİYETTİR. LÂKİN ASIL VE ONDAN DAHA BÜYÜK BİR MAHRÛMİYET, GERÇEK DÜŞMAN SÂHİBİ OLAMAMAKTIR.

*

SATIN ALINMAK İSTENEN İNSANIN EN DÜŞÜK BEDELİ, ONUN KENDİ GÜNÂHLARIDIR.

*

UNUTMA!.. DÜŞMANIN SENİN İÇİN ASÂLETSİZLİĞİ NİSBETİNDE TEHLİKELİDİR.

*

OLGUNLUĞUN GÖSTERGESİ ŞERİATTE TENKİDE, TARİKATTE İSE, İFTİRÂYA TAHAMMÜLDÜR.

BU OLGUNLUKTA BİRİNCİ BASAMAK; DEDİKODU VE İFTİRÂYA MUTTALÎ OLUNDUĞU NİSBETTE VE SÜKÛNETLE CEVAP VERMEKLE İKTİFÂDIR. İKİNCİ BASAMAK, BÖYLE BİR DEDİKODU VE İFTİRÂYA SEVİNMEK, ÜÇÜNCÜ BASAMAK İSE, KENDİ NÂMINA SEVİNİRKEN, DEDİKODUCU VE İFTİRÂCI HESÂBINA ÜZÜLMEKTİR. BU ÜZÜNTÜ, SEVİNCE GÂLİP DEĞİLSE, OLGUNLUK YİNE DE EKSİK DEMEKTİR.

BU OLGUNLUKTA ZİRVE İSE, İFTİRÂYA CEVAP VERMEKSİZİN TAHAMMÜL VE SEVİNMEDEN İSTİĞFARDIR. ZÎRÂ DEDİKODU (GIYBET) VE İFTİRÂ OLMASA GÜNÂH YÜKÜNÜ TAŞIYABİLECEK OLAN SIRT NÂDİRDİR.

*

BEREKET VEYA MUVAFFAKİYET, TEDBÎRİN TAKDİRE TEVÂFUKU NİSBETİNDEDİR!.. BEREKETSİZLİK VEYA MUVAFFAKIYYETSİZLİK İSE, TEDBÎRİN TAKDİRE ADEM-İ TEVÂFUKU NETİCESİDİR. BU SEBEPLEDİR Kİ ATTIĞIN BİR ADIMDAN ME'MÛL, MUHTEMEL VE MÜTEÂMEL, OLANDAN DAHA BÜYÜK BİR NETİCE HÂSIL OLMUŞSA O ADIM, KADERE TEVÂFUK BEREKETİNE MAZHAR DEMEKTİR. DEVAM ET! AKSİ HÂLDE AZM ETTİĞİN İŞTEN GERİYE DÖN!

*

HERKES, BAHTININ TAHTINA OTURUR.

*

HER MUSİBET, BİR İSTİHKAK NETİCESİ DEĞİLDİR. ÖYLE OLSA, "MÂSUMİYET" SIFATINI HÂİZ OLAN ENBİYA HİÇ BİR İFTİRÂYA MÂRUZ KALMAZDI.

*

HER HAYAT, KUDRET KALEMİYLE YAZILMIŞ BİR SENARYODUR.

*

HER MUHABBET İÇİN MUTLAKA BİR BEDEL ÖDENİR. BU DA MUHABBETİN ŞİDDETİ NİSBETİNDEDİR. MUHABBETİN BU GÖNÜLLÜ ÖDENEN BEDELİ, SÂİR BEDELLER ARASINDA DÂİMA EN ÜST SEVİYEDEDİR.

*

DOSTLUKLARIN ÇOĞU MEVSİMLİKTİR. BUNLARIN MUVAKKATLİĞİ, VARLIK SEBEPLERİ OLAN GEÇİCİ HEVESLER VEYA MENFAATLERİN GELGEÇLİĞİDİR. ASIL DOSTLUK, "**MÂDÂM-ÜL HAYAT**" OLAN RUHÎ VE FİİLÎ BERABERLİKTİR. BU DA DÂİMA AZ OLA GELMİŞTİR. KIYMETİNİN BİR SEBEBİ DE İŞTE BU NEDRETTİR.

*

SÜSTE MÜBÂLAĞA, ZEVK-İ SELİM FUKARÂLIĞINDANDIR.

*

AKLIN FAZLALIĞI SEBEBİ İLE BAŞA GELEN BELÂLAR, AHMAKLIK YÜZÜNDEN MÂRUZ KALINAN MUSÎBETLERDEN HEM FAZLA VE HEM DE ÇAP İTİBÂRİYLE DAHA BÜYÜKTÜRLER. BİNÂENALEYH AKILDA FAZLALIK, ONUN AZLIĞINDAN DAHA BÜYÜK BİR HANDİKAPTIR.

*

İNSANDA ÜZÜNTÜ VE NEDÂMET HİSLERİ UYANDIRAN YANLIŞLAR, KİBİR VE GURURA MÜNCER OLAN DOĞRULARDAN DAHA HAYIRLIDIR.

*

DOST KALMAK, DOST OLMAKTAN DAHA ZORDUR.

*

ECDAD, "BİR KINA İKİ KILIÇ SIĞMAZ"

DEMİŞTİR. LÂKİN TEK BİR KILIÇ DA HER KINA SIĞMAZ!..

*

MİLLET, TEFEKKÜR VE TAHASSÜS BİRLİĞİDİR. ONUN MUHTEVÂSINI DA BİR PETEK KOVANI GİBİ DOLDURAN DİN, DİL, TÂRİH ŞUURU VE MÛSIKÎDİR.

*

MADDETEN BOĞULMAK SUDA, MÂNEN BOĞULMAK İSE HERŞEYDE VÂKÎ OLABİLİR. HASSATEN SERVET, ŞÖHRET VE ŞEHVETTE...

*

HER İNSANIN KARAKTERİ KADERİNİN ŞİFRESİDİR.

*

HERKES NASİHAT DİNLEMEYE MUHTAÇ VE HATTA MECBURDUR. DOST NASİHATİNE KULAK TIKAYANLAR, MUSÎBETİN NASİHATİNİ MECBÛREN DİNLERLER! AMA GEÇ KALMIŞ OLARAK.

*

HAYIR VE SEVAP İŞLEMEYE HARİS OLUNMALIDIR. ZİRA HAYRA NÂİLİYET İKİ KANATLA GERÇEKLEŞİR: TALEP VE TAKDİR-İ İLÂHÎ!.. ÇÜNKÜ CENÂB-I HAKK "**TALEBENÂ VECEDENÂ**" YANİ BENDEN İSTEYİN, İCÂBET EDEYİM, BUYURMUŞTUR. ÇOĞU KİMSEDE

BİRİNCİ KANAT KIRIKTIR. HALBUKİ GEREKLİ OLAN HAYIR İŞLEMEYE DÂİR HIRSIN PARA VE ŞEHVETE GALEBESİDİR.

*

ASLINDA MERDUD OLAN GAFLET BELLİ BİR DERECEDE HERKESE LÂZIMDIR. O OLMASA, EN SEVDİĞİ BİR KİMSEYİ TOPRAĞA VERENLER GÜNDELİK HAYATLARINA DEVAM EDEMEZLERDİ. FAKAT O, ASIL ÜSTÜN İDRÂK SAHİPLERİNE GEREKLİDİR. BÖYLELERİ ENGİN HAKİKATLER UMMANINDA BOĞULMAKTAN ONUNLA KURTULURLAR. AKSİ HALDE ORTALIK MECZUBLARLA DOLARDI.

*

BAZILARI KENDİLERİNİ CÂHİLLER ARASINDA ÂLİM, ÂLİMLER ARASINDA İSE CÂHİL HİSSEDERLER. ASLINDA HERKES BİLDİĞİNİN ÂLİMİ, BİLMEDİĞİNİN CÂHİLİDİR!..

*

SERVETİNİ AYAĞININ ALTINDA TUT!.. ONU KAFANDA TAŞIRSAN SECDEYE VARMAKTA GÜÇLÜK ÇEKERSİN.

*

ASIL ZENGİNLİK BANKADAKİ DEĞİL, AHRET HESABINDAKİ KABARIKLIKTIR! ZİRA BANKADAKİ EKSERİYA VÂRİSLERİN, AHRET HESABINDAKİ İSE, MUTLAK VE EBEDÎ OLARAK

SENİNDİR!

*

ÇOĞU KİMSE VÂRİSLERİ İÇİN ÇALIŞIRDA HABERİ YOKTUR. KİMİN KAZANIP, KİMİN SARFEDECEĞİ ÖNCEDEN BELLİ DEĞİLDİR.

*

EN BÜYÜK AHMAKLIK, VÂRİSLERİNİN RAHATI İÇİN AHRET HAZIRLIĞINDA TEKÂSÜL GÖSTERMEKTİR.

*

HAYAT, ANA RAHMİ İLE KABİR ARASINDA BİR SÜR'AT KOŞUSUDUR!

*

GERÇEKTEN DOST OLANLAR BİRBİRLERİYLE SAFÂ PAYLAŞTIKLARINDAN DAHA BÜYÜK BİR TEHÂLÜKLE CEFÂ PAYLAŞABİLENLERDİR. SENİNLE SADECE SAFÂ PAYLAŞMAKTA BİRLİKTE OLANLAR ASLINDA KENDİLERİYLE HİÇBİR RUHÎ ÜLFETİN OLMAYAN YABANCILARDIR.

*

HERKESİN KADERİNİN TEMEL ESASLARI, KENDİSİNİN KARAKTERİNDE MEKNUZDUR.

*

SANA KARŞI İŞLENEN HER HATAYI AFVEDEBİLİRSİN!.. FAKAT ASLA UNUTMAMALISIN!.. ZİRA AFVETMEK FAZİLET,

UNUTMAK İSE YENİ HATALARA MUHATAP OLMAYI GEREKTİREN BİR AHMAKLIKTIR.

*

SAHİP OLDUĞUN KADAR DEĞİL, ALLAH YOLUNDA SARFEDEBİLDİĞİN KADAR ZENGİNSİN!.. ZİRA ALLAH YOLUNDA SARFETMEDİĞİN MALIN EN FAZLA ÖLÜM ÂNINA KADAR DEVAM EDEN BİR EMÂNETÇİLİKTİR.

*

UNUTMA!..

BİR ŞAHIS VEYA DÂVÂYA, KÜLFETİNE KATLANABİLDİĞİN KADAR DOST, İKRÂMINDAN MÜSTAĞNİ KALABİLDİĞİN KADAR DÜŞMANSIN!..

BU KEYFİYET BUĞZUN DA MUHABBETİN DE ALLAH İÇİN OLMASININ TABİİ BİR NETİCESİDİR!..

*

DÜŞMANA VERİLECEK TÂVİZİN EN TEHLİKELİ NETİCESİ, ESKİ DOSTLARI KAYBETMEKTİR

*

SÛRETEN HERKES İNSANDIR, FAKAT SÎRETEN SADECE KORKU VE MENFAATİN ÜZERİNDE YAŞAYANLAR!..

*

HER ERKEĞİN İLK ÇOCUĞU KENDİ

HANIMIDIR. HANIMI BİR NEV'İ ÇOCUK KABUL ETMEYENLER EVLİLİĞİ DEVAM ETTİREMEZLER.

*

HASRET KAZANMA, VUSLAT İSE HARCAMA ZAMANIDIR. BÖYLE OLDUĞU HALDE HERKES HASRETTEN ŞİKÂYETÇİ, VUSLATA TÂLİPTİR.

*

HİÇ RİSKİ OLMAYAN CESÂRET, AHRET MENFAATİ İÇİN İZHAR EDİLEN CESÂRETTİR. ZİRA MATLUP NETİCE HÂSIL OLMASA DA İLÂHÎ MÜKÂFATI MÛCİPTİR.

*

ALLAH YOLUNDA YÜRÜNÜRKEN MÂRUZ KALINAN ZARAR BİLE KÂRDIR. ZİRA FÂNÎ OLANLA BÂKÎ OLAN MENFAAT DEĞİŞTOKUŞ EDİLMİŞ OLUR!

*

BİR İNSANA İYİ DEMEKTE YANILMANIN BEDELİ DÜNYEVÎ, KÖTÜ DEMEKTE YANILMANIN BEDELİ İSE, UHREVÎDİR. BU SEBEPLE KOLAY İYİ DİYEBİLİRSİN, FAKAT SAKIN KOLAY KÖTÜ DEME!

*

ÖFKELENİLDİĞİNDE MELEKÂT-I AKLİYE ZAAFA UĞRADIĞINDAN ÖFKELİYKEN KARAR VERMEMEYİ PRENSİP EDİNİLMELİDİR.

*

APTALLIKTAN DOLAYI ÖDENEN BEDEL, AŞIRI CESARETTEN DOLAYI ÖDENENDEN KAT BE KAT FAZLA OLDUĞU HALDE ÇOĞU KERE FARKINA BİLE VARILMAZ. ÇÜNKÜ CESÂRETİN BEDELİ ÎCÂBÎ, KORKAKLIĞINKİ İSE SELBÎDİR.

*

AMELLERİN MAKBÛLİYETİ İHLASLA KAAİMDİR. İHLAS İSE, YAPILAN BÎR İŞİN ASLÎ OLARAK ALLAH'IN RIZASI MATLUP OLMASIYLA GERÇEKLEŞİR. AMEL BİR EMR-İ HAYIR BİLE OLSA, DUA GİBİ BİR TALEP VEYA BEKLENTİ ONU HAYIR OLMAKTAN ÇIKARIP TİCÂRÎ MUAMELEYE KALBEDER.

*